

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 07278

ERTSEYLUNGEN

Hersh David Nomberg

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

האוניברסיטה העברית בירושלים

געזאמלטע ווערק

ה. ד. נאָמבערג

ער ציי לונגען

צווייטער באַנד

כלל-פארלאג
בערלין 1922 תרפ"ג

K L A L - V E R L A G
BERLIN SW 68 / MARKGRAFENSTRASSE 73

Copyright by Klal-Verlag, Berlin, 1922.
Gedruckt in der Klal-Druckerei, Berlin.

אינהאלט

זייט	
9	פליגעלמאן
31	דאס שפיל אין ליבע
45	בריוו
61	אויף איין קווארטיר
89	שווייג, שוועסטער!
101	אלול
121	ווער איז שולדיג?

פלינעלמאן

I.

ווער און וואָס איז פליגעלמאַן און וועגן זיינע באַקאַנטע

פליגעלמאַן איז אַ יונגערמאַן פון עטליכע און דרייסיג יאָר. ער האָט אַ קליינעם, אַביסל איינגעהויקערטן נאָז; אַ גרויסן, קרומען שטערן און אַ קליין בלאַנד בערדל. די אויגן זיינע זעהען אויס ווי פאַרלאַפן מיט פאַרע. עס דוכט זיך, אַז מען דאַרף זיי נאָר מיט אַ טיכל איבערווישן, פרי זיי זאָלן העל גלאַנצן.

נישט זעלטן, גייענדיג פאַמעליך איבער דער רוישנדיגער נאַס אויף אַ לעקציע איינגעבויגן, האַלטנדיג די הענט אין די טאַשן, טראַכט ער, אַז אויף דער וועלט האָבן געלעבט אַ סך גרויסע מענשן: בורהאָ, שפּינאַזאַ, קאַנט זיין נאָך אַ סך אַנדערע, און ער, דעם קונדער שמש אַ זון, ווייסט זייערע פּילאָזאָפּישע סיסטעמען אויף קלאַר און קאָן נאָכזאָגן אַלץ, וואָס ער האָט געלעזן פון זיי, וואָרט באַ וואָרט.

און אַז אויף דער נאַס איז אַ שיין וועטער, די דראָזשקעס האַקן גראָד נישט אין די אויערן, און אויף דער לעקציע פרויך מען זיך נישט צו איילן, טראַכט ער נאָך מיט פאַרנעניגן, אַז אין הויך אַרײַן זיינען אַלע פּילאָזאָפּן נישט איבעריג קלוג געווען; יעדערער האָט זיך פאַרמאַכט אין זיין ווינקעלע, געטראַפּן, דאָך אַביסל נאָר געטראַפּן; און ער, פליגעלמאַן, ווייסט אַלץ, וואָס זיי האָבן אויפגעטאַן, און נאָך ווייסט ער, אַז דער עיקר, דער הויך פּל־התוכות איז דאָס לעבן, דאָס לעבן אַליין טאַקע.

און פון זיין לעבן איז פליגעלמאַן צופרידן. די ערשטע פינף יאָר אין וואַרשע זיינען אַנגעקומען אַביסל שלעכט, נאָר דעמאָלט

איז ער געווען אַ מענש אָהן פעסטע איבערצייגונגען, אָהן אַ
וועלט־אַנשוואונג, און פון יענעם לעבן האָט פליגעלמאַן נישט
ליב צו טראַכטן. זייט אַכט יאָר אָבער האָט ער זיך בעסער
איינגעריכט, באַקומען גוטע לעקציעס און האָט אָנגעהויבן לעבן
רוהיג, לויט פעסטע פּרינציפּן, אַביסל אָפּגעוונדערט פון דער
וועלט, אַליין אין זיין צימער אויף דעם פינפטן שטאַק.

זיין צימער איז שטענדיג אויפגעבעט אויף אַ באַזונדערן אַרט,
אויף פליגעלמאַנס אייגענעם אַרט. מיט דער דינסט באַנוצט ער
זיך נישט, זייענדיג איבערצייגט קעגן יעדער קנעכטשאַפט. און
אַז מען ברויך די פּאַרלאַגע צו וואַשן, וואָס ער קאָן אַליין נישט
טון, האָט ער פּרעטענדיעס צו זיך אַליין און וואַרפט זיך פּאַר,
אַז ער מאַכט קאָמפּראַמיסן, און ווערט איבערצייגט, אַז אַן
אַרנטליכן מענשן איז לעת־עתה זעהר שווער צו עקסיסטירן אויף
דער וועלט.

באַקאַנטע האָט ער אַ סך, נאָר נאָהענטע מענשן — נאָר
זייניג. צווישן זיינע באַקאַנטע יונגעלייט האַלט מען אים פּאַר
זעהר אַ געבילדעטן, פּאַר אַ פּילאָזאָף און אַ עסטעטיק, נאָר
ריידן רערט מען פון אים נישט. גאַנצע חרשים פּאַרנעסט מען
אַן אים נאָר, ערשט אַז מען ברויך געלט אויף עפעס אַ זאַך,
דערמאָנט מען זיך אַן אים, דעמאָלט רופט זיך איינער אַן:

— אַ! אַן פליגעלמאַנען האָט מען נאָר פּאַרנעסן!

— טאַקע! — זאָגט דער אַנדערער, און אַלע פּאַרוואונדערן

זיך, וואָס פליגעלמאַן איז זיי נישט געקומען אין קאָפּ אַרײַן.
און אַז מען קומט צו אים, איז פליגעלמאַן מכבד מיט טײַ,
פּרעגט זיך נאָך וועגן אַלע באַקאַנטע, ניט געלט, נאָר גלאַט זיך
שפּאַרן אַזוי, האָט ער נישט ליב און זעהט, אַז דער שמועס זאָל
נישט צו נאָהענט צוקומען, ער זאָל ניט באַרירן, ווי ער דריקט
זיך אויס, זיין וועלט־אַנשוואונג. דער באַקאַנטער גײט אַזעק
צופּרידן, פּאַרצײלט די חברים, און אַלע רימען פליגעלמאַנען
זעהר און פּאַרנעסן ווידער פּאַלד פון אים אויף עטליכע חרשים.
געהענטער פּאַר אַלע איז אים לעווּאַנט קאָווסקי, אַ
לערער, אַ טאַטע פון זעקס קינדער און אַ גרויסער אַרימאַן, נאָר
זעהר אַ פּרייליכער. באַקענט האָבן זיי זיך אין אַ בוכהאַנדלונג.

לעוואַנטקאָזוסקי האָט עפעס אַ מאָרנע האוה צו ביכער. קוים דערשיינט אַ ניי בוך, אויף העברעאיש אָרער אויף איריש, און ער קאָן עס דערווייל נישט קויפן, ווערט ער זעהר טרויעריג און אויפגערעגט, און ויצנריג באַ פליגעלמאַנען, וויל ער נישט טרינקען קיין טיי. פליגעלמאַן באָרגט אים אַ סך מאָל געלט און האָט דערפון עגמח נפש, ווייל לעוואַנטקאָזוסקי ווייב האַלט אים פאַר, צו וואָס ער באָרגט אים געלט.

מיט לעוואַנטקאָזוסקי איז פליגעלמאַן אָפּנהאַרציג און רערט מיט אים אַ סך מאָל פון זיך אַליין:

— די פּאָעטן מיינען, אַז נאָר זיי אַליין פילן די שיינקייט פון דער נאַטור. ס'איז אַ ליגן. דער אונטערשייד איז נאָר, וואָס זיי קאָנען דאָס געפיל אַרויסגעבן אין אַ פּאָעטישער פּאַרם, און איך קאָן נישט: איך באַשעפטיג זיך נישט דערמיט. צום ביישפּיל: איך צאָל אַ רובל טייערער פאַר מיין צימער, נאָר ווייל באַנאַכט שיינט אַריין די לבנה. איך בין אַן אָפּענער מענש, איך האָב זיך אויסגערערט מיט דער ווירטין, אַז איך צאָל אַ רובל טייערער נאָר מיט דער פּאַרינגונג, אַז אין צימער איז דאָ די לבנה. איר ווייסט, לעוואַנטקאָזוסקי, דער המון, דאָס פּראָסטע פּאַלק, איז, פּאַרשטייט איר, גראַב. שטעלט אייך פאַר, מיין ווירטין האָט געשמייכלט, אַז איך האָב זי געפרעגט, צי באַנאַכט שיינט די לבנה אין צימער, און, פּאַרשטייט איר, זי איז איבערצייגט, אַז איך בין אַ נאָר... מיט איין וואָרט, איך זאָג אייך, לעוואַנטקאָזוסקי, אַז אַן אַרנטליכן, קלונג מענשן איז שווער צו לעבן אויף דער וועלט. יאָ!

פליגעלמאַן רערט רוסיש, לעוואַנטקאָזוסקי פּאַרשטייט נישט די שווערע ווערטער, נאָר מודה איז ער, און לעזט אים פאַר אַ שיר וועגן דער טבע.

— אַ גוטער שיר — ענטפערט פליגעלמאַן — איר וואַלט נאָר געברויכט צו האָבן אַ טיפּערן פּילאָזאָפּישן בליק. אַשטיינער, איר זאָגט: „מה יפה הטבע, על כל הר וגבעה.“ אַן אמתער פּאָעט פּילט, אַז דער פּאַרנ און דער הימל און די ערר און די נאַנצע נאַטור איז פונקט דאָס אייגענע, וואָס מיר אַליין...

— זיי הייסט? — פרענט לעוואַנטקאָזוסקי, און דאָס פנים
זיינס ווערט וויינענדיג-ערנסט, אין אָפּענעם מויל זעהען זיך לאַנגע
צוויי שורות ציין, און זיין האַנט ציטערט אין דער לופט.

— עס איז אַזוי. איך, צום ביישפּיל, פיל עס נאַנץ גוט.
עס טרעפט אַ סך מאָל, וואָס איך פיל, אַז איך און דער הימל
און די לבנה איז אַלץ איינס, איין אַבסאָלוט, פאַרשטייט איר,
נאָר אין פאַרשידענע פאַרמען...

— הערסט דו?! אין פאַרשידענע פאַרמען! דאָס האָב איך
דאָך באַלד געזאָגט, היינט מילא, וואָס ווילט איר? איז דאָך
ווידער גוט!

און לעוואַנטקאָזוסקי וואַרפט אַזוי מיט דער האַנט, אַז פּלי-
געלמאַן ווערט אַן רעם מוט: ער האָט פיינט, אַז מען צעקאַכט זיך.
— יאָ, דער שיר איז גוט, זאָגט ער, מיר וועלן נאָך ריידן
דערפון, אַ גוטע נאַכט.

טיילמאָל, אַז ער גייט אַרויס, גייט אים נאָך לעוואַנט-
קאָזוסקיס ווייב, אַ אירענע מיט אַ געלבליך פנים און מיט איינ-
געפאלענע בריסטן, און שטעלט אים אָפּ:

— פּאַני פליגעלמאַן, טאַמער קאָנט איר באַרגן פּופציג
קאָפעקעס?

פליגעלמאַן באַרגט און האַלט זיך אַביסל אויף אין הויז,
ווייל באַלד דערהערט זיך פון שטוב געשרייען פון מאַן און ווייב.
לעוואַנטקאָזוסקי וויל פּופצען קאָפעקעס אויף טאַבאַק, דאָס ווייב וויל
נישט געבן; לעוואַנטקאָזוסקי זאָגט, אַז ווען נישט ער, וואַלט
פליגעלמאַן איר נישט געבאַרגט. דאָס ווייב ענטפּערט:

— רו ביסט נישט ווערט מיט אים צו ריידן!

לעוואַנטקאָזוסקי ווערט שטיל, עס הערט זיך נאָר, זיי ער
גייט אַרום אין שטוב, און אויף פליגעלמאַנס פנים צעגיסט זיך
אַ צופרידענער שמייכל, וואָס ליגט שוין אַזוי אויפן פנים, ביז
ער קומט אַהיים און זעצט זיך לעזן.

לעזן לעזט ער לאַנג, פאַמעליך, שטענדיג אין דער אייגענער
פּאָזע, ויצנדיג, און מיט דעם אייגענעם, ערנסטן, רוהיגן אויסדרוק
אויפן פנים. טרעפט זיך אַ מערקווירדיג אַרט, שטעלט ער
זיך אָפּ, לעזט עס נאָך אַמאָל דורך, און קען עס אויף אויסנווייניג,

ציהט די וואָנצע און לעזט ווייטער, אַלץ ווייטער, און עס רוכט זיך, אַז זיין מח וואָלט נאָר קיינמאָל נישט מיר געוואָרן צו שלנגען די ווייטלאַך, ווי די לונגען — לופט. עס גייט דורך אַ צייט, ער נעמט אַרויס דאָס ווינערל, און אויב ס'איז שוין עלף, מאַכט ער צו דעם בוך, ציהט נאָך אַמאָל די וואָנצע, און אויף זיין פנים צעגיסט זיך אַ מאַדנע זיסקייט.

און אַז די לבנה איז דאָ אויפן שטיק הימל, וואָס זעהט זיך דורכן פענסטער, לעשט ער אויס די לאַמפּ, רוקט צו דעם שטול צום פענסטער און קוקט אויף דער לבנה. ער רויכערט אַ פאַפּיראַס, ציהט אים לאַנגזאַם, אַ רויך צעלייגט זיך אין דער בלויליכער לופט, און אין דעם נעפל שווימט די לבנה, פאַמעליך, פרום און ערנסט... אַן אַלטן חסידישן טרויעריגן נגון, די איינציגע מעלאָדיע, וואָס פליגעלמאַנס אויערן האָבן אויפגע- כאַפט אין זיין לעבן — ברומט ער צו דערביי; דער נעפל צעטראַגט זיך, דער טונקעלער הימל מיט דער לבנה ווערן העכער, און פליגעלמאַן האַלט דעם קאָפּ געהויבן אין דער הייך, קוקט לאַנג און פילט, אַז ער און דער הימל און די לבנה און די נאַנצע וועלט זיינען איינס, איין אַבסאָלוט אין פאַרשידענע פאַרמען, און אַז דאָס לעבן איז אַליץ. לינגריג דערנאָך אויפן בעטל, ווערט ער אַנשלאָפן מיט דעם געדאַנק, אַז דאָס ערליכסטע, קלינסטע לעבן איז דערביי אויך דאָס בעסטע און דאָס שענסטע, אַז זיין לעבן איז רייך אויך מיט פאַעזיע.

אַט אַזאַ מענש איז פליגעלמאַן.

II.

ווען פליגעלמאַנס ערשטער ליבע

פון ליבע האַלט פליגעלמאַן זעהר.

— ליבע — פלעגט ער זאָגן — איז דער הויפט-פרינציפ פון לעבן. דאָס לעבן אָהן ליבע האַט נישט קיין זין און פאַרלירט זיין פאַרטיידיגונג. אַ מענש, וואָס איז נישט גענייגט פון דער נאַטור צו ליבע, האַט ווייניגער ווערט, ווי אַ מענש, וואָס קען נישט לעזן און שרייבן.

און פליגעלמאן איז פון דער נאטור זעהר גענייגט געווען
צו ליבע. נאָר אַז מען לעבט אַ פאַרשטענדיג, קלוג לעבן, דאַרף
מען זיך ריכטן צו זיין אָפּגעזונדערט און עלנט.

— איך קאָן נישט קיין ליגן זאָגן, איך קאָן נישט הנפּענען —
פלעגט ער זיך טרייסטן פאַר זיין אומגעשיקליכקייט פאַ פּרויען.

און געהאַפט האָט ער שטענדיג, אַז עס וועט זיך טרעפּן אַזאַ
נשמה, וואָס וועט זיין נשמה פּילן, אַז דייטליך רייזנדיג, קאָן
קיין פּלאַכע נשמה אים נישט ליב האָבן.

אַמאָל, נאָך דעם, ווי ער האָט זיך איבערגעצויגן אויף אַ
נייער דירה, האָט ער פאַמערקט אין אַ קעגנ־איבערדיגן פענסטער
אַ בלייכליך געשטאַלט מיט שוואַרצע האָר, אין אַ העלער בלוזע און
מיט אַ שנייד־ווייסן שטייפּן קאַלנער. אויגן, גרויסע און שוואַרצע,
האַבן געקוקט גלייך צו זיין פענסטער. עס איז געווען אין דער־
פּרייה. אין דרויסן איז געווען ליכטיג, אַ העלע שיינ איז געלעגן
אויף אַ האַלבער, קעגנ־איבערדיגער מויער. די פענסטער זיינען
געווען אָפּן, און דאָס מיידל האָט געהאַלטן די האַנט איבער
די אויגן און האָט געקוקט. פּליגעלמאן האָט אויך געקוקט.
דאָס מיידל האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן פאַרשעמט, איר ברוסט
האַט זיך באַוועגט, עס האָט זיך גערוכט, אַז זי האָט אָפּגעוויפּצט.
פּליגעלמאן האָט אַלץ געקוקט אויף איר מיט אַנטציקונג. נאָר
דאָס מיידל האָט ווידער אויפּגעהויבן די אויגן און ווידער זיי
אַראָפּגעלאָזט פאַרשעמט, און די ברוסט האָט זיך ווידער פאַר־
וועגט... פּליגעלמאן האָט אַ קלאַפּ געגעבן מיט צוויי פינגער
אויפּן פענסטער און געזאָגט צו זיך:

— גענוג!

און איז אַוועקגעגאַנגען פון פענסטער צופּרידן, וואָס ער
האַט זיך אַליין באַזיגט, וואָס ער האָט ווייטער נישט געקוקט,
כאַטש דאָס האָט זיך אים אַזוי געוואָלט.

„דער גרעסטער נצחון פון אַ מענשן איז, אַז מען איז זיך
אַליין מנצח“, האָט ער געטראַכט דערנאָך, נייענדיג איבער דער
נאַס אויף דער לעקציע. נאָר זיצנדיג אויף דער לעקציע האָט
ער געפּילט, אַז ער איז עפעס אומרוהיג, אין דער זייט פאַס
האַרצן האָט זיך עפעס אַלע וויילע צוגערוקט, עפעס אַ נאָג

געגעבן און ווידער זיך אָפגערוקט; די שוואַרצע האָר און די העלע בלווע מיטן ווייסן קאָלנער האָבן געציטערט אין מוח, און בכלל איז ער געווען אויפגערוימט, עפעס הייטער, ווי ער פלעגט אַמאָל זיין ערב פסח אין די אַלטע, אַלטע יאָרן.

„הם... יא“... האָט ער געטראַכט פאַר זיך אַ גאַנצן טאָג, געווישט מיט די הענט די וואַנצעס און האָט כמעט קיין איבעריג וואָרט נישט אַרויסגערערט, באַהאַלטנדיג פון זיך עפעס אַ סוד. זיין פנים האָט אַ גאַנצן טאָג געשמייכלט.

באַנאַכט, ליגנדיג אין בעט, קוים האָט ער די אויגן צוגע- מאַכט, האָט זיך דאָס בעטל אויסגעררייט, און ער איז אויסגע- קומען מיט די אויגן צום פענסטער, ער האָט אַלץ געטראַכט וועגן דער געשטאַלט, און אין פינסטערן פאָן זיינען געלאָפן פיל, פיל פייערדיגע פינטעלאַך און עפעס ווייס האָט זיך גאַכנעשלעפט, ווי אַ לייכטער געפל. געדוכט האָט זיך, אַז די פינטעלאַך, פליהענדיג, מאַכן אַ גלייכע געאַמעטרישע ליניע פון יענעם פענ- סטער צו זיינעם. אין מיטן האָט ער זיך דערמאַנט, אַז ער ליגט גאָר מיטן קאָפּ צום פענסטער, און האָט זיך אָנגעהויבן צו אַריענטירן אין בעט. קוים האָט ער דערטאַפט די וואַנט און האָט געעפנט די אויגן, איז דאָס בעטל אויסגעררייט געוואָרן, און ער האָט געקוקט גלייך אויפן ווייסן אויוון. ער האָט זיך אויפגעוועצט, אויסגעררייט דעם קאָפּ. אַקעגן-איבער איז געווען פינסטער. ער האָט זיך צוריקגעלעגט, און אין אַ פאַר מינוט אַרום איז דאָס בעטל ווידער אויסגעקומען פאַרקערט.

— הם... האָט ער געשמייכלט צו זיך אין געדאַנק און איז איינגעשלאָפן מיט עפעס אַ פרישן הלום.

צו מאַרגנס איז דאָס מיידל ווידער געוועסן באַם פענסטער. זי האָט געלעזן אַ בוך, און פליגעלמאַן האָט געקאָנט קוקן, וויפיל ער האָט געוואָלט, גאָר דאָס מיידל האָט פלוצלינג אויפגע- הויבן די אויגן און געקוקט אויף אים, גלייך אויף אים, און אין דעם בליק איז עפעס געווען.

„די נשמה פון אַ מענשן שפיגלט זיך אָפּ אין בליק און אין געלעכטער“, האָט ער געזאָרט פאַר זיך עפעס אַ פראַוע פון לאַנג, גאָר לאַנג שוין דורכגעלעווענעם בוך. „מערקווידיג, ווי גוט געוואַנט.“

ער איז צוגענאָנגען צו זיין קליין שפיגעלע, איינגעקוקט זיך אין זיין פנים און האָט געפונען, אַז זיין בליק איז נאָר אינגאַנצן אַן ענליכער צו איר בליק. עס איז קיין ספק נישט געווען, אַז ער געפעלט איר: „אַ נשמה אַ נשמה פילט“.

אַזוי האָט עס זיך געפירט צוויי וואָכן. ראָס מירל איז געווען באַם פענסטער, און פליגעלמאַן האָט געקוקט. אַמאָל, אַז ער האָט געקוקט אויף איר, האָט זי פלוצלינג, ווי געוויינליך, אויפגעהויבן די אויגן, נאָר נישט ווי געוויינליך — האָט זי זי אַראָפּגעלאָזט און געקוקט אים מיט שטאַלץ אין די אויגן אַריין אַזוי לאַנג, ביז ער, פליגעלמאַן, האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן פאַרשעמט! רערנאָך, אַז ער האָט בנגכה נאָך געוואָרפן אויף איר אַ בליק, איז אויף איר פנים געלעגן אַ שמייכל און איר ברוסט האָט זיך אַזוי פריי באַוועגט... פליגעלמאַן האָט זיך געפילט באַזיגט דורך אַ מירל.

— אַ שטאַרק פאַלק — האָט ער רעם זעלבן טאָג גערערט מיט לעוואַנטקאָזסקין, זיצנדיג באַ זיך אין צימער און טרינקענדיג טיי — אַ שטאַרק פאַלק זיינען די פרויען...

— אַהאַ — האָט לעוואַנטקאָזסקי געענטפערט און האָט אָנגעד-הויבן צו רערציילן עפעס פון זיין ווייב.

— וואַרט, לעוואַנטקאָזסקי, פאַרשטייט איר, איר פאַרשטייט מיך שלעכט — איך גיי נישט אַרויס פון רעם שטאַנדרפונקט. איך רייר וועגן רעם, אַז שטרייטנדיג האָפן זיי אַ סך מער טאַקט און זיכערקייט, ווי מאַנסלייט, ווייל זיי זיינען זיכער אין זייער קראַפט, אין זייער שיינקייט, אייגנטליך איז דאָך שיינקייט אַלץ; די עסטעטישע איז דאָך די העכסטע וועלט־אַנשוואונג, רייטליך ריידנדיג.

לעוואַנטקאָזסקי האָט, ווי געוויינליך, ווען זיין חבר האָט זיך אַריינגעלאָזט אין עפעס אַ הויכן שמועס, געשווינגן, געזופט טיי און אָנגעשטעלט עפעס אַ מין ערנסטע מיגע, ווי אַ קינד, בשעת אַ זיידע בענשט אים. טיילמאָל נאָר האָט ער אָנגעקוקט פליגעלמאַנען, אַ זיפּץ געגעבן און צוריק אָנגענומען די ערשטע פּאָזע. פליגעלמאַן האָט ווייטער גערערט:

— רעם אמת ריידנדיג, וויסן מיר דאך גארנישט. די פסיכאָד
לאַגישע עלעמענטן זיינען אַזוי פאַרווירט, אַז עס איז זעהר נרינג
צו זעהן אַ מיסטיקער. צום ביישפּיל: איר טרעפט עמיצן אויף
דער גאַס, לאַמיר אָנגעמען, צום ביישפּיל, אַ מיירל; איר קוקט
זי אָן, זי — אייך, און די צוויי בליקן האָבן צווישן זיך געהאַלטן
אַ ופּוה, געקעמפט, איינער האָט געזיגט... און זי אַזוי איז
דאָס צוגענאַנגען?... אַט הויבט זיך אָן ספּיריטואַליזם. נאָר,
פאַרשטייט איר, דער ריינער פאַרשטאַנד הייסט אויף אַלץ זוכן
באַשייד, אַלץ בינדן לויט רעם געזעץ פון אורזאַכליכקייט, און וואו
מען ווייסט נישט שטעלן אַ פּראָגעצייכן, נישט פאַרלאָזן זיך אויף
סודות... איך ווייס אויף זיכער פון אייגענער פּראָקטיק, אַז
ווען נישט מיין פאַרשטאַנד, וואָלט איך שוין לאַנג געזעהן אַ
מיסטיקער. יאָ!

— איר האָט אַ סך געלעזן... האָט לעוואַנטקאָוסקי אָפּ-
געזיפּצט.

— לעזן איז נישט דער עיקר — פליגעלמאַן איז געוואָרן זעהר
ערנסט — פאַרשטייט איר, די פּילאָזאָפּיע וויל פון דער טעאָריע
מאַכן דאָס לעבן, נאָר דאָס לעבן איז אַ סך ברייטער, אַ סך...
מען ברויך פון לעבן, פון פּראָקטיק, זוכן די וואָהרהייט... פאַר-
שטייט עס, קלערט זעהן רעם.

באַנאָכט האָט געשיינט אַ קיילעכריגע, ריינע לבנה. זי איז
אַרויס פונקט פון אונטערן קוימען פון אַ קעגןאיבערדיגן דאָך;
איבערן הימל האָבן זיך געטראָגן לייכטע, נידעריגע וואָלקנדרלאַך,
און די לבנה צווישן זיי איז געלאָפּן, געלאָפּן און אַלץ אויף
איין אָרט געשטאַנען; אויפן הויף איז אַלץ געווען באַנאָסן מיט אַ
בלויליכע לופט, אין אַ קעגןאיבערדיגן פענסטער האָט זיך נאָך
געלייכט, נאָר די ראַליעט איז געווען אַראָפּגעלאָזט, און פליגעל-
מאַן איז געזעסן באַם פענסטער, און זיין בליק האָט זיך געוואָרפן
צווישן הימל און פענסטער.

די ראַליעט האָט זיך אויפגערוקט, און אַרויסגעקוקט האָט
אַ באַקאַנטער קאַפּ. די אַרעמס, צוויי נאַקעטע אַרעמס פון אַ
יונג מיירל, האָבן זיך געזעהן, די האָר זיינען געווען צעוואָרפן...
און פליגעלמאַנס אויגן האָבן זיך געשווינד אויפגעהויבן צו דער לבנה.

„אָ כײַטרע פּאָלק“, האָט ער געטראַכט און איז אײַנגעשלאָפֿן
אויפֿגעײַענט.

אַמאָל, פּאַרנאַכט, איז פֿליגעלמאַן געוועסן איבערן בוך און
האַט געלעזן. אין דרויסן איז געווען אַ שטאַרקער רעגן, בליצן
האַבן געבליצט, און רונערן האָבן געשלאָגן מיט אַזאַ אימפעט,
אַז נאָך יערער קלאַפּ איז פֿליגעלמאַן צוגעלאָפֿן צום פענסטער
איבערצײַגן זיך, צי אַלץ אַרום אים איז גאַנץ, און האָט געזעהן,
אַז אַקעגן־איבער קוקט אַרום זי. געדוכט האָט זיך, אַז זי
האַט אים נישט באַמערקט, זי איז געוועסן אָנגעלענט מיטן קאַפּ
אויף דער האַנט, און די אויגן זײַגען געווען מוראָריג: געקוקט
האַבן זיי אויף דעם שוואַרצן וואַלקן, און אין זיי איז געלעגן אַ
טרױער, אַ סך אַ שווערערער, ווי דער וואַלקן אויבן... פֿליגעל־
מאַן איז אומגעדולדיג אַרומגעגאַנגען איבערן צימער.

דאָס געוויטער האָט זיך געענדיגט, אין דרויסן האָט זיך באַווײַזן
אַ שײַן פֿון דער זון, אַלץ איז געווען אָפֿגעוואַשן און פֿריש.
פֿליגעלמאַן איז געשטאַנען באַם פענסטער און געקוקט. דאָס
מײַדל האָט אויך אַ סך מאָל אויפֿגעהויבן די אויגן, און איר
בליק איז געווען דרייסט. פֿליגעלמאַן אין אָנהויב אַביסל פּאַר־
שעמט, דערנאָך אַלץ דרייסטער און דרייסטער, האָט געקוקט
אויף איר אָהן אויפהער, און דאָס פנים זײַנס האָט זיך צוגעגרייט
צו אַ שמײַכל. דאָס מײַדל האָט ווידער אויפֿגעהויבן די אויגן
און איז עפעס פֿלוצלינג אַוועקגעגאַנגען, צוריקגעקומען עטליכע
מאָל, און זי האָט אויסגעזעהן זעהר אומרוהיג.

„די ריכטיגע צײַט“, האָט פֿליגעלמאַן געטראַכט און האָט
זיך אונטערגעגעבן מוט... ער האָט אַ שאַקל געגעבן מיטן קאַפּ,
און אַ זיסער שמײַכל האָט זיך צעגאַסן אויף זײַן פנים — — —
נאָר דאָס מײַדל האָט זיך ראַש אויפֿגעשטעלט, אַ גרויסע
רויטע צונג האָט זיך באַווײַזן, און די ראַליעט איז ראַש אַראַפֿ־
געפּאַלן... .

עטליכע סעקונדעס האָט געדויערט, ביז פֿליגעלמאַן איז נע־
קומען צו זיך. און אַז ער האָט זיך אומגעקוקט, איז די ראַליעט
געווען אַראַפֿגעלאָזט, און אין דער זײַט האָט זיך געזעהן דער
רעגנבויגן.

באַנאַכט, לינגריג אין בעט, האָט ער שטאַרק געביסן די ליפן
און ער האָט נישט געקאָנט געפינען דעם ריכטיגן אויסדרוק
פאַר דעם געפיל, וואָס ער האָט איצט געטראָגן אין האַרצן צו
דעם מיידל: פאַראַכטונג אָדער פעס? פינטעלאַך זיינען ווירער
געלאָפן, ווי רעמאָלסט אין יענער נאַכט, נאָר איצט זיינען זיי
געלאָפן עפעס נאָר אַהן שום אַררענונג, האָבן זיך צעטראָגן אין
אַלע זייטן, און פאַר די אויגן איז געבליבן נאָר די שוואַרצקייט,
און פאַרן שלאָף האָט זיך דאָס בעטל עפעס געררייט און גע-
קיקלט אין אַ לערן רויים.

אויפגעשטאַנען איז ער מיט דעם געדאַנק, אַז ער ברויך אַג-
צושטריינגען זיין ווילן, אום צו קעמפען קעגן דעם אומגליק,
אַז באַ אַ קלונג פאַרשטענדיגן מענשן ברויך קיינמאַל דער מוט
נישט צו פאַלן, און ריידנדיג מיט לעוואַנטקאָזוסקין, האָט ער
געזאָגט:

— אַ מענשן ברויך צו זיין פאַרויכטיג. מען מוז זיך שטענדיג
אַנגרייטן קרעפטן, פרי צו זיין גרייט קעגן יעדן אומגעריכטן אומ-
גליק, וואָס ערוואַרט אונז אומעטום. איך קאָן זאָגן, אַז ווען נישט,
וואָס איך בין שטענדיג פאַרגעברייט קעגן יעדן אומגעריכטן
צופאַל, פאַרשטייט איר, לעוואַנטקאָזוסקי, וואָלט שלעכט געווען,
יאַ שלעכט וואָלט געווען!

III.

וועגן פליגעלמאַנס אָפגעשוואַכטע נערוון, וועגן זיין וועלן חתונה האָבן
און ווי אזוי ער איז משוגע געוואָרן

עס זיינען דורכגעגאַנגען צוויי יאָר, און פליגעלמאַנס לעבן
האָט זיך ווייניג געענדערט. עס איז נאָר געוואָקסן דאָס ביינקשאַפט
אין זיין האַרצן נאָך אַ ווייב, אַ ביינקשאַפט האָט אים אַ סך מאַל
זעהר צערודערט, און אין דער לעצטער צייט אויפגערעגט די
נערוון און געשטערט צו לעון. עס האָט זיך געטראָפן, אַז ער
האָט פלוצלינג פאַרגעסן נאָר אַ באַקאַנט וואָרט. פאַר די אויגן

הָאָט אים אַ סך מאָל געשווינדלעך, און אין קאָפּ אַזוי עפעס אַלץ
שיטער געוואָרן און ווי צעשרויפט.

עפעס האָט זיך אים אָפּטער דערמאָנט זיין קינדהייט. ער
האָט געריינקט דעם פּאָטער, אַ קליין, דאָר אירל, וואָס האָט
שטענדיג געהוסט. עפעס אַ קאַלטע נאַכט האָט זיך געריינקט.
דער פּאָטער איז אַראָפּגעקראַכן פון בעט מיט אַ הוסט, און
אים איז געוואָרן זעהר קאַלט, בלייבנדיג אַליין אויפן געלעגער.
ער האָט געריינקט דעם פּאָטערס טויט: לינגנדיג אויף דער ערד,
האָט ער אויסגעזעהן אַזוי קליין, אַז ס'האָט זיך גערוכט, ער האָט
זיך איינגעקאָרטשעט און איינגעשלאָפּן. די איינציגע עלטערע
שוועסטער פליגעלמאַנס האָט שטאַרק געוויינט און געווישט מיט
דער שירץ די נאָז. און אַהיים קומענדיג צוריק פון דער לוייה, האָבן
זיי זיך ביידע געשלאָגן און געריסן איבער אַ האַלבן פּאַמעראַנץ,
וואָס איז געבליבן אויפן פענסטער... דערנאָך האָט ער געגעסן
טעג... די שוועסטער איז היינט אַ מלמדת, וויל אַוראַי זיין נאָמען
ניט הערן, ווייל ער איז אַן אַפיקורס. זי האָט אַוראַי אַ סך קינדער,
וואָס גייען אַזוי אָפּגעריסן און פאַרשמאַכט, ווי לעוואַנטקאָזסקים
קינדער, און ער, פליגעלמאַן, געהער זיי אַן אַ פעטער. עפעס
מאָדנע איז דאָס אַלץ אויסגעקומען.

אין נייעם פּאַספּאַרט, וואָס פליגעלמאַן האָט באַקומען איינ-
געשיקט פון זיין געבורטס־שטעטל, איז ער געשטאַנען איינגעשריבן
זעקס און דרייסיג יאָר, און דרייענדיג דעם פּאַספּאַרט אין דער
האַנט, האָט ער זיך שטאַרק פאַרטראַכט. אים האָט געשראַקן דער
געראַנק, אַז ער האָט שוין פאַרשפעטיגט חתונה צו האָבן. ער
האָט גענומען זוכן באַקאַנטשאַפט. דאָס אָבער איז אים אָנגע-
קומען זעהר שווער.

אין דער לעצטער צייט האָט ער זיך באַקאַנט מיט עפעס אַ
מייַרל, אַ דאַנטיסקע. זי איז געווען נישט זעהר שיין, אַביסל
אַ דיקע, מיט אַ פול פנים, נאָר זי האָט הויך געלאַכט, אַזוי אַז
עס איז שווער געווען צו הערן, וואָס זי רעדט, און האָט ליב
געהאַט אויפצופלעכטן און צוצופלעכטן אַלע וויילע די האָר.
פליגעלמאַן האָט אָנגעהויבן אָפּט אַריינצוגיין צו איר, און אין
האַרצן איז געוואָקסן אַ האַפּענונג.

גערערט מיט איר האָט ער שטענדיג וועגן ביכער, שרייבער און פּילאָזאָפּן. זי איז געוועסן שטיל און האָט אַלץ אויסגעהערט, אויסגעהערט, אין מיטן נאָר פּלעגט זי איבערהאַקן:
— איר ווילט טיי?

עס האָט גערויערט אַ גאַנצן חורש. אַמאָל איז זי אַריינגעד-
גאַנגען אין דער ערשטער שטוב בריינגען טיי, פּליגעלמאַן איז
געבליבן אַליין, ער האָט זיך אומגעקוקט אין דער שטוב און האָט
נישט געוואוסט, וואָס ער טוט דאָ. ער האָט אַראָפּגענומען
דאָס שפּיגעלע פון טיש און האָט עס געדרייט פאַר זיין פנים.
אין מיטן איז זי אַריינגעקומען מיט טיי.

— איר שפּיגלט אייך אויך? אַבי איר, מאַנסלייט, רעדט אויף
אונז פרויען, אַז מיר קאָקעטירן! ערליך, ס'איז אַ געלעכטער.

— יאָ — האָט פּליגעלמאַן געצויגן די ווערטער — מיר ווילן
אויך געפּעלן, ווי רען? איבערהויפט, איך — אייך.
די לעצטע ווערטער האָט ער אַרויסגערעדט שטיל מיט נישט
קײן זיכער קול, דאָס מירל האָט נאָר געפרעגט עפעס ווי
פאַרוואונדערט:

— אַזוי? — און איז שטיל געבליבן.

פּליגעלמאַן האָט אויך נישט גערעדט, עס איז געווען עפעס
זעהר שווער אין שטוב. דאָס מירל האָט געעפנט אַ בוך, ער האָט
לאַנג געקוקט אויפן אויוון.

— וויפּיל, צום ביישפּיל, קאָן קאָסטן אַזאַ אויוון? — אַ שיינער
אוייוון... ער האָט גערעדט שטיל און געפּילט, אַז ער רעדט
נאָריש און האָט אַ הויב געגעבן די אַקסלען.

זי איז לאַנג געוועסן שטיל, דער בוך איז געלעגן אָפּן פאַר איר,
און זי האָט זיך עפעס פּלוצלינג צעלאַכט.

— לעכערליך... לעכערליך... האָט זי קוים אַרויסגערעדט
און אַנגעוויזן מיטן פינגער אויפן בוך, וואָס זי האָט אָבער באַלד
צוגעמאַכט. און פּליגעלמאַן האָט נישט געוואוסט, צי זי האָט
געלאַכט פון אים, אָדער אין בוך איז אַזעלכעס געווען. אין
שטוב איז ווייטער געווען שווער און איינג. עס איז אַריינגעקומען
אַ באַקאַנטער. זי האָט נאָר אויפגעלעבט, און פּליגעלמאַן איז
אַרויסגעגאַנגען און שוין נישט מער אַריינגעגאַנגען צו איר.

די צייט איז געגאנגען שנעל איר וועג, א טאג נאך א טאג
איז אַוועק. פליגעלמאן האָט געלעבט זיין איינזאַם לעבן. די
נערוון זיינען אַלץ מער אומרוהיג געווען, אין פאַספּאַרט איז ער
שוין געשטאַנען איינגעשריבן אַכט און דרייסיג יאָר...

עס איז אָנגעקומען אַ נאַסער, ווינטניגער אָסיען, וואָס האָט
אויף פליגעלמאָנען שלעכט געווירקט. קויפּנדיג זיך אַ פּאַר
קאַלאָשן, האָט ער פאַרגעסן דעם נומער און האָט געקויפט מיט
אַ נומער גרעסער, און גייענדיג אויף דער נאַס, האָט ער אַ
מינוט נישט געקאַנט פאַרגעסן זיין טעות: די קאַלאָשן האָבן זיך
אַראָפּגערוקט פון די פיס און האָבן שטאַרק דערקוטשעט. ער
איז אין דער לעצטער צייט מעהר געגאנגען איבער דער נאַס אָהן
שום ציל און האָט כמעט נאָר נישט געלעוו. דער טראַטואַר
אויף דער נאַס איז שטענדיג געווען נאַס, די דראַזשקעס האָבן
געשפּריצט מיט בלאַטע: ליוות האָבן זיך געצויגן אירישע און
קריסטליכע. עפעס מיידלאַך מיט ביכער אונטערן אָרעם זיינען אַלע
וויילע דורכגעגאנגען, דאָס קלייד אין דער האַנט האַלטנדיג, און
די ווייסע ספּאַרניצע איז געווען באַשפּריצט מיט בלאַטע, און זיי
האָבן געאיילט, געאיילט. פאַרנאַכט איז עפעס אַ טרענער געד
שטאַנען אויפן טראַטואַר, מיט אַ שטריק אַרומגעגאַרטלט, און
האָט זיך געשוואָרן, — אַז ער האָט אַ נאַנצן טאָג קיין גראַשן
נישט פאַרדינט... פליגעלמאָן האָט זיך געפילט מיר, אין כוח
איז אַלץ אָפטער שיטער געוואָרן, פאַר די אויגן האָט אַלץ געד
שווינדלט און איבערן רוקן האָט געבראַכן... ער איז אַריינגעד
נאַנגען צו אַ דאָקטאָר. דער דאָקטאָר האָט אים לאַנג רעווידירט,
געפרעגט, צי ער איז אַ באַווייכטער, פליגעלמאָן האָט געלייקנט,
געוואָנט „יאָ“. דערנאָך האָט אים זעהר פאַררראַסן, וואָס ער האָט
אַ ליגן געוואָנט.

— איך פיל — האָט ער גערערט מיט לעוואַנטקאָזוסקין — אַז
איך ווער אַ פעסימיסט. אייגנטליך, איז דאָך דער פעסימיוז דאָס
לעצטע וואָרט פון דער פילאָזאָפיע...

ער האָט עפעס דערמאָנט וועגן שאַפּענהויער, נאָר ער האָט
אין מיטן אַ בליק געוואָרפן אויף לעוואַנטקאָזוסקין, וואָס איז
געוועסן און געמאַכט זיך פאַמעליך אַ פאַפּיאַס און האָט זיך

באמה'ט אלץ מער טאפאק אנצושטופן. דאָס האָט עפעס פלי-
געלמאָנען פאַרדראָסן, און נאָך מער דערפֿייערט האָט אים, וואָס
לעוואַנטקאָוסקי האָט גאַרנישט באַמערקט, אַז ער האָט זיך אָפּ-
געשטעלט אין מיטן ריידן.

— איר ווייסט וואָס, לעוואַנטקאָוסקי — האָט ער זיך פלוצ-
לינג אַרויסגעכאַפט — איר זייט אַ נאַר.

לעוואַנטקאָוסקי האָט נישט באַמערקט, ער האָט רוהיג געצויגן
דעם פאַפיראַס און האָט אָנגעמאַכט אַ שטאַרקן רויך. פלי-
געלמאָן האָט אים לאַנג אָנגעקוקט און געוואָנט:

— רייטליך ריידנדיג, וואָס טויג אייך אַזוי פיל קינדער, לעוואַנט-
קאָוסקי? איר זייט לייכטזיניג, כ'לעבן.

לעוואַנטקאָוסקי האָט געשמייכלט און געוואָנט:

— איך האָב גראָד זעקס, איר — גאַרנישט, איז נוט! לאַז
אייך דוכטן, אַז יעדערער האָט דריי. איז נישט נוט? זאָגט אַליין.
לעוואַנטקאָוסקי האָט געקוואַלן פון זיין ווערטל, ער האָט זיך
צעלאַכט, און פליגעלמאָנען האָט זיין געלעכטער נאָך מער
אויפגערעגט.

— הערט, לעוואַנטקאָוסקי, איר זייט אַ נאַר, אַ נאַר, איך
זאָג אייך, אַ נאַר, הערט, וואָס איך זאָג אייך, אַ נאַר...

פליגעלמאָן האָט דערפילט, אַז ער ווערט אויפגערעגט און
האָט אָפּגעהאַקט, לעוואַנטקאָוסקי האָט געמאַכט זעהר אַ זייערע
מינע, עפעס האָט אים דאָס אלץ זעהר פאַרוואונדערט, ער האָט
זיך געזעגנט מיט אַן אַראָפּגעלאָזטע נאָז און איז אַרויסגעגאַנגען.

פליגעלמאָן איז געבליבן אַליין אין שטוב, ער האָט גענומען
קלערן וועגן פעסימוז, נאַר די געדאַנקען האָבן פאַרלוירן זייער
שטייפֿקייט, און ער האָט פאַרנעסן אַ נאַנצן זאַץ, וואָס ער האָט
אַמאָל געדייקט אויף אויסגווייניג.

ער איז אַרומגעגאַנגען איבער דער שטוב און געחורט פאַר
זיך: „ער איז אַ נאַר, אַ ריינער נאַר... אַ נאַר... אַ נאַר...
אַ נאַר...“ און עפעס האָט זיך געוואָלט דאָס וואָרט אַ סך מאל
איבערהורן.

עטליכע טעג האָט ער זיך געפילט שטאַרק צערורערט, באַ-
נאַכט איז ער מיט דעם בעטל געפאלן עפעס אין טיפע אָפּגערונטן.

ער האָט שטאַרק געוויפצט אין שלאָף. באַטאַג איז אויף דער
נאַס געווען נאָר אַ שלעכט וועטער, פליגעלמאַן האָט געפרובט
זיצן אין דערהיים. אין הויז, וואו ער האָט געוואוינט, איז עמיצער
געשטאַרפן, און אויפן הויף האָט מען שרעקליך געוויינט און גע-
מאַכט קולות, ביז דער שוואַרצער וואָגן איז געקומען און האָט
דעם טויטן אַוועקגעפירט, און אויפן הויף איז שטילער געוואָרן.
ער האָט געפרובט לעזן, נאָר אַפלייענענדיג אַביסל, האָט ער זיך
אַפגעשטעלט, געגעניצט און פאַר די אויגן האָט געשווינדלט, ער
האָט זיך געלענט, קוים איז ער איינגעשלאָפן, האָט זיך אים גע-
חלומט אַ שלעכטער חלום:

ער האָט געטראָגן אַ לאַנגען, שטייפן טויטן נוף איינגעוויקלט
אין אַ שוואַרצער קאָלדערע. די קאָלדערע האָט ער געהאַלטן אין
ביידע הענט און איז גענאַנגען איינגעבויגן. געקומען איז ער
פון אונטער דער שטאָט און געטראָגן דעם טויטן באַגראָבן. עס
איז געווען פינסטער. מיט אים זיינען גענאַנגען צוויי שמשים
און האָבן גערעדט צווישן זיך. פון שמועס איז ער געוואָר גע-
וואָרן, אַז ער טראָגט זיין טויטע שוועסטער. ער איז געווען זעהר
מיר. באַ אַ שוועל פון אַ געוועלב האָט ער זיך אויסגעגלייטשט,
דער טויטער איז אַרויסגעפאלן און האָט זיך אָנגעשלאָגן מיטן
קאָפּ אויף דער שוועל. און פון דער קאָלדערע האָט זיך געהערט
אַ געוויין, ווי אַ קינד פישטשעט. איין שמש האָט געוואָנט:
— טראָגט, פליגעלמאַן, זי איז טויט, דאָס איז נאָר אַ רע-
פלעקסיע, טראָגט!

ער האָט ווייטער געטראָגן. דאָס קול איז געוואָרן אַלץ
ציטעריגער, און ער איז געווען מיר, זעהר מיר, די שמשים האָבן
אים צוגעשטופט, געקלאַפט אין די אַקסלען און צוגעאיילט, ער
זאָל ניין ניכער. פליגעלמאַן האָט געוואָלט וויינען און האָט מורא
געהאַט, אַז דאָס וועט זיין אַ רעפלעקסיע, אַז ער איז טויט... אים
איז געוואָרן זעהר שלעכט, און איז זיפצנדיג אויפגעשטאַנגען
פון שלאָף.

אין קאָפּ, איבערן רוקן האָט זעהר געבראַכן; אין צימער איז
געווען אַזוי פינסטער, אַז אַפילו דער פאַרוואַלקנטער הימל האָט
אַריינגעשיקט אַ קלאָרן אַפגלאַנץ, און דער אַפגלאַנץ איז שרעק-

ליכער געווען פאר דער פינסטערניש. אויפן הויף האָט אַ קאָץ
יאָמערליך געשריען, אויפגעהערט און ווידער אָנגעהויבן, דאָס
געשריי האָט געריסן באַם האַרצן, און עס איז ניט מעגליך געווען
צו פאַרשטיין, וואָס איר פעלט, וואָס זי קלאָגט זיך אין דער
טונקעלער נאַכט אַזוי שפּעט. פּליגעלמאַן האָט זיך איינגעוויקלט
אין דער קאָלדער, די קאָץ האָט אַלץ געיאָמערט.

די גאַנצע נאַכט איז ער ניט געשלאָפּן. באַטאָג אויף דער
לעקציע זיצנדיג, האָט אים דער תּלמיד זעהר אויפגערעגט: ער
האָט איבערגעזעצט אָנשטאַט: „די גרינע לאַמפּן פּון אייערע
שכּנים“ — „די לאַמפּ פּון אייערע גרינע שכּנים“, פּליגעלמאַן האָט
אים געהייסן פאַרריכטן, און דער שילער האָט איבערגעזעצט: „די
לאַמפּן פּון אונזערע גרינע שכּנים“, ער איז ביז געוואָרן און האָט
געכאַפט דאָס אינגל פאַרן אַקסל, אים געטרייסלט און געשריען
ניט מיט זיין קול:

— גרינע שכּנים! זיי קאָן דאָס זיין גרינע שכּנים! זיי קאָן
דאָס זיין!

אין מיטן האָט ער זיך דערמאָנט און האָט אָנגעהויבן צו
ריידן ווייך:

— נו, זאָג אַליין! איז דאָס מעגליך? ווי?
נאָר דאָס קול זיינס האָט געציטערט, דאָס האַרץ האָט גע-
קלאַפט, ער האָט זעהר שווער געאַטעמט, און דאָס אינגל האָט
זיך צעווייגט:

— פאַרשטיי דאָך... פאַרשטיי דאָך, דאָס איז דאָך אומ-
מעגליך... דאָס אינגל האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַריין צו
דער מוטער מיט אַ געוויין.

די מוטער איז אַריינגעקומען, און פּליגעלמאַן האָט געפּילט,
אַז ער ברויך איר צו געבן פאַרשטיין, אַז „גרינע שכּנים“ איז
אוממעגליך, און ער האָט נישט געוואוסט, זיי אַזוי מען טוט
דאָס. די מוטער האָט געפרעגט:

— וואָס איז דאָס פאַרגעקומען צווישן אייך?
פּליגעלמאַן האָט אַ וויילע נישט געענטפּערט, נאָר די מוטער
איז אַלץ געשטאַנען און געוואָרט. פּליגעלמאַן האָט זיך עפעס
אַרויסגעכאַפט:

— נאָר נישט. איך בין היינט צערודערט, מיין שוועסטער איז

געשטאָרבן...

די מוטער האָט זיך פאַראינטערעסירט מיט דער שוועסטער, פליגעלמאַן האָט אַנדערציילט ליגנס, וואָס ער האָט אַליין נישט געוואוסט, פון וואָנען זיי ווינען אים געקומען אין קאָפּ אַרײַן, און אַרויסגייענדיג האָט ער געזאָרט: „איך בין קראַנק, איך בין קראַנק, קראַנק, קראַנק, קראַנק...“ און פון דעם איבערחוּרן איז אים ווידער לייכטער געוואָרן. אויף די איבעריגע לעקציעס איז ער נישט געגאַנגען. פאַרנאַכט איז ער אַהיים געקומען, אים האָט זיין שטוב זעהר אָפגעשראַקן, און ער האָט זיך געלענט אויפן בעטל און איז איינגעשלאָפן.

ער איז אויפגעשטאַנען זיפצנדיג, דערשוויצט, אין שטוב איז געווען פינסטער, דער ווייסער האַנטוך האָט אים אָפגעשראַקן, ער האָט גיך געכאַפט דעם פאַלטאָ אויף זיך, און נישט באַד מערקנדיג, וואו אַהין ער גייט, איז ער אַרײַן צו לעוואַנטקאָוסקין. לעוואַנטקאָוסקי האָט אים שטאַרק געטרייסלט מיט דער האַנט אַזוי, אַז אין מח האָט זיך דערבײַ געוואָרפן. אַרום האָט זיך געזעהן בעטגעוואַנט, קינדערשע פנימער. אין איין בעט האָט געזיפצט לעוואַנטקאָוסקים ווייב, פליגעלמאַן האָט זיך געזעצט אויף אַ שטול און האָט איינגעדרימלט. אין דרימל האָט ער אויף זיך דערפילט לעוואַנטקאָוסקים האַנט, ער האָט אויפגעפנט די אויגן, לעוואַנטקאָוסקי, האַלב אויסגעטאָן, האָט אים גערשטיכלט אין פנים אַרײַן, עפעס גערערט, אַז ער איז שפור... פליגעלמאַנען האָט זעהר געאַרט דער שטייכל, און ער האָט געוואַלט זאָגן עפעס זעהר שטאַרקס, פרי ער זאָל אויפהערן צו שטייכלען.

— איך גיי צו דער ווייסל... האָט ער קוים אַרויסגעערערט.

— גייט שלאָפן, ס'איז קאַלט...

פליגעלמאַן האָט דערפילט, אַז אים איז קאַלט, אין שטוב האָט זיך געזעהן אַ פאַרע, לעוואַנטקאָוסקי האָט געשטייכלט, און פליגעלמאַן איז אַרויסגעגאַנגען.

ער איז דורכגעגאַנגען אַ סך נאַסן און האָט נאָר באַמערקט, אַז ער רוקט זיך אָפּ פון איין לאַמטערן צו דער אַנדערער, אַז זיין

שאָטן ווערט קירצער און קירצער און וואַקסט ווידער אַרויס... אויף איין נאָם האָט אים אָפגעשטעלט עפעס אַ מיידל, זי האָט געשמייכלט און געדרייט מיטן קאָפּ לוסטיג, און אַז ער איז אַוועקגעגאַנגען האָט זיך געהערט אַ פוילער הוסט, וואָס האָט לאַנג געציטערט אין דער לופט... און דאָס אַלץ איז שווער געווען צו פאַרשטיין.

אָפגעשטעלט האָט ער זיך אויף דער בריק פון דער ווייסל און האָט זיך אומגעקוקט. אַ פּאָליצייאַנט האָט אים נאָכגעקוקט. „איך האָב אַ פּאַספּאָרט“, האָט ער זיך געטראַכט און געהאַלטן די האַנט פאַרן בוזעם.

אויף דער בריק איז ער געשטאַנען לאַנג. פון דערווייטנס האָבן זיך געזעהן צוויי שורות לאַמטערנעס, וואָס האָבן געבילדעט אַ פייערדיגע רלה. אין וואַסער האָבן זיך געווינט זייערע שטראַלן, אויפן הימל האָבן זיך גערירט פאַרשיידענע שטיקער וואַלקנס, שוואַרצע און העלערע. זיי האָבן זיך עפעס ווי געדרייט, און איין עק דאָרטן זיך אויסגעמישט מיטן וואַסער. אויף דער בריק איז מען דורכגעפאַרן, און אַלץ אַרום האָט געציטערט... די פינסטערניש פון דערווייטנס איז אַלץ געהענטער געוואָרן, די וואַלקנס האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט, און פאַר די אויגן האָט זיך גערירערט, גערירערט אָהן אַן אויפהער...

פלינגעלמאַן האָט דערפילט, אַז זיין נאַנצער קערפער שאַקלט זיך, און האָט זיך משער געווען, אַז ער האָט זיך אַריינגעוואָרפן אין וואַסער, נאָר דאָס שאַקלען האָט לאַנג געדויערט, עס האָט זיך געהערט אַ געקלאַפּ פון רעדער אויף אַ האַרטן בריק. עפעס האָט מען גערערט צו אים אויף רוסיש, און ער האָט נישט פאַרשטאַנען.

ער איז איינגעשלאָפן אין פּאָליציי-צירקל, אַ נאַנצע נאַכט האָט ער געפילט, אַז ער ליגט אין וואַסער; איבער די אויגן האָט זיך געצויגן, געצויגן אַ בלויליכער שטראַם, און אים איז געווען לייכט און גרינג, נאָר אונטערן קאָפּ האָט ווי געטאַן. און אים האָט זיך גערוכט, אַז ער איז געפאַלן אויף אַ שטיין.

אין דערפריה, אַז דער פּאָליצייאַנט האָט אים מיט געוואַלד אויפגעשטעלט אויף די פיס, האָט ער זיך בשום אופן נישט געקאַנט

רערמאָנען, וואָס ער טוט דאָ, און ער האָט נעקוקט מיט אויס־
געגלאַצטע אויגן אַרום זיך, נאָר אַז ער האָט פאַר זיך רערזעהן אַ
פאַר שליפעס מיט אַ שווערר און האָט דערהערט אַ שטריינג
קול, האָט עפעס אַ געדאַנק אויפגעבליצט אין זיין קאָפּ. ער האָט
אַריינגעשטעקט פאַמעליך די האַנט אין דער בוועם־טאַש און
נערערט:

— איך האָב די ערע אונטערטעניגליך צו בעטן... באַגראַבט
מיך. איך האָב אַ פאַספאַרט, אָט!

דאָס שפּיל אין ליבע

שוין צוויי שעה, ווי ער גייט מיט איר שפאצירן נאס-אין
נאס-אויס, און פילט זיך גליקליך געבן איר.

ניט גליקליך, נאך כמעט גליקליך. עס רוכט זיך אים, אז אָט,
אָט, נאָך אַ מינוט, נאָך פינף מינוט, וועט געשען עפעס וויכטיגס,
ווי אַ נס, און דאָס לעצטע דינע ווענטל, וואָס שטייט צווישן האַרץ
און האַרץ, וועט פאַרשוואַנדן ווערן. עס וועט שלאָגן די ליכטיגע
שעה, אויף וועלכער ער האָט אַזוי לאַנג געוואַרט, אַזוי לאַנג גע-
האַפט, אַזוי לאַנג געבוינקט.

איין מאָמענט נאָר, און אַלץ, אַלץ וועט זיין נאָר אַנדערש,
ווי געווען. אַנשטאָט קליינליכע, נירעריגע געדאַנקען, אַנשטאָט
נאַרישע ספקות און האַלבליכקייטן, אַנשטאָט אַרימע צעבראַכענע
געפילן, אָהן נוצן, אָהן שיינקייט, אָהן קראַפט, — וועט איין
איינציג געפיל פאַוועלטיגן זיין האַרץ, און איין איינציגער שיינער,
קלאַרער געדאַנק וועט זיך צעגיסן אין אים, ווי אַ העלע ליכטיג-
קייט, וואָס דערקוויקט און דערפרישט און וועקט צו לעבן און
מוט: דער געדאַנק, אַז אָט דאָס שטאַלצע פרישע באַשעפעניש
איז פאַראייניגט מיט אים, איינס מיט אים.

נאָך אַ מינוט, נאָך פינף מינוט, וועט מער ניט זיין קיין „ער“,
וואָס ביינקט נאָך איר און גייט איר נאָך, ווי אַ שאַטן, און „זי“,
וואָס דערנעהענטערט זיך אויף איין טריט און דערווייטערט זיך
אויף צוויי, וואָס שטויסט אים אָפּ און לאַשטשעט אים ווידער צוריק,
נאָר איין גאַנצקייט וועט זיין, אַ האַרמאָניע פון צוויי הערצער—
ליבע!

אויף די גאַסן איז שטיל; די קראַמען זיינען שוין געשלאָסן.
א שוין פון דער לכּנה ניסט זיך צוואַמען מיט דער ליכט פון די

לאמטערנעם אין איין באַזונדערער העלקייט, מיט וועלכער עס צייכענען זיך אויס די זומער-נעכט אין אַ גרויסער שטאַט. די לבנה, אַ העלע און אַ גאַנצע, קוקט אַרויס פון דאַן און פון דאָרט: פון דאָך אַראָפּ, פון אונטערן קוימען, פון אַ ווינקל גאַס, זי באַהאַלט זיך און באַזיזט זיך ווידער, בשעת זיי גייען. די נאַכט וועכטער גייען פאַרביי, קלאַפּנדיג מיט די שטעקנס. פון צייט צו צייט הערט מען, ווי ערגעץ אין טויער קלינגט אַ גלאַק; איינ-צעלנע מענשן גייען פאַראַיבער; אַ שפורער גייט דורך, וואַקלענדיג זיך; אַ דראָזשקע קלאַפּט מיט די רעדער אויפן האַרטן ברוק און פליהט פאַרביי. אָט איז די קירכע מיט איר הויכן שפיץ; איבער אים לויערט אַ בלייך וואַלקענדל אַזוי רוהיג און שטיל, אַז ס'דוכט זיך, עס האָט פאַרגעסן רירן זיך פון אָרט, און רעהט און שווינגט און טיקט זיך אין אייגענעם נחת. און אָט שוויגן זיך די גאַס; איינע, די, אויף וועלכע זיי גייען איצט, איז אַ לאַנגע און אַ ברייטע; די אַנדערע, וואו מאַניע וואוינט — אַ קרום און שמאַל נעסל. בענדער האָט זיך אָפּגעשטעלט און געוואַנט: —

— מיר ווילט זיך איצט ניט אַריינגיין אין דעם שמאַלן נעסל, —
עס איז לאַנגווייליג. קומט, מאַניע; מיר וועלן גאָך אַביסל שפּאַצירן.

— גיין, בענדער, ס'איז שפעט.

און דאָך האָט זי זיך ניט גערירט פון אָרט. זי האָט אַרויס-גענומען פון בלווע אַ זיינערל זעהן, ווי שפעט ס'איז. בענדער האָט עס גענומען פון איר און האָט עס געהאַלטן אַ ווילע מיט אַ באַזונדער פאַרגעניגן. דאָס קליינע שוואַרצע זיינערל איז אים פאַרגעקומען, ווי אַ טייל פון מאַניע, און האַלטן עס אין דער האַנט האָט אים פאַרשאַפט פאַרגעניגן, האָט גערייצט זיין פאַר-ליבט האַרץ.

— אַ פירטל אויף איינס — האָט ער געוואַנט גאָך אַ ווילע שווייגן.

זי איז געשטאַנען אַביסל פאַרטראַכט, דערנאָך האָט זי זיך אומגעקערט צו אים מיט ענערנישער באַוועגונג, האָט צוריק איינגעשטעקט דאָס זיינערל אין דער בלווע און האָט געוואַנט:

— גוט, לאָמיר נאָך גיין. סיי ווי סיי שלאָפט מען שוין
דאָרט. וואו אַהין?
— אַלץ איינס.

און ווידער זיינען זיי דורך פלעצער און גאַסן; ווידער פאַהאַלט
זיך די לבנה און באַזייזט זיך צוריק; ווידער אַ דראָזשקע,
אַ שפורער... און דאָס לאַנגזאַמליגע געשפרעך וועגן זאַכן, וואָס
אינטערעסירן אים נאָר ניט, וועגן טעאַטער, וועגן פאַקאָנטע
א. א. וו. — דער געשפרעך ציהט זיך אַהן אַ סוף. דאָס גליק
קומט נישט — בענדער האָט שוין ווידער אָנגעהויבן צו
בונטעווען קעגן זיך אַליין.

דער אַלטער געדאַנק, וואָס ער האָט היינט פּמעט געהאַט ווי
דערשטיקט אין זיך, האָט ווידער גענומען ענבערן אין קאָפּ נאָך
שטאַרקער. צווישן אונז — האָט ער געטראַכט — איז קיין
ליבע, קיין האַרמאָניע, איז נאָרנישט ניטאָ, נאָר פּשוט: אַן
אָפּמאַך. זי, אַ קלוג מיידל, וואָס וויל לעבן, וויל טון מיט מיר,
מיט אַ יונגענמאַן, וואָס פאַרדינט געלט, אַ גוטן שרוך פאַר זיך... און
איך בין אַ נאַר, אַ ינגל, פאַרשטיי קיינמאַל ניט, וואָס טוט זיך אַרום מיר.
ער האָט געשוויגן און זיך פאַרטראַכט. און דאָס שטילשווייגן
פון דעם ראָזיגן מענשן, וואָס זי האָט אַלץ ניט געקאָנט באַגרייפן,
האַט זי גערייצט און באַליידיגט. זי איז גענאָנגען האַרט געבן
אים, האָט אים געקוקט אין די אויגן אַריין, נאָר ער האָט געד-
שוויגן, געשוויגן מיט אַ פאַרביסענער איינגעשפאַרטקייט, און נאָר
אין זיין אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ, אין זיינע פּעכט געשלאָסענע ליפּן,
האַט זי דערקענט, אַז ער איז פאַרטראַכט. אַ שטאַרקער פאַרלאַנג
האַט זי פּלוצלינג פאַזעלטיגט צו וויסן, וואָס ער טראַכט, צו געד-
פינען דעם שליסל צו זיין האַרץ:

— וואָס שווייגט איר, בענדער? — האָט זי געפרעגט.
— מיר איז אַזוי אויך גוט, מאַניע — האָט ער געענטפּערט,
טראַכטנדיג דערביי אַז ער זאָגט ליגן — מיר ווילט זיך ניט ריידן,
פּילאָזאָפּירן, נאָר גיין געבן אייך און זיין גליקליך.
— וואָס פאַר אַ שרעקליכער ענאָאיסט איר זייט! שטענדיג
טראַכט איר נאָר וועגן זיך, און וועגן אַנדערע טראַכט איר
קיינמאַל ניט.

— רָאָם אִיז וואָר — האָט בענדער געענטפערט קורץ.
דער דאָזיגער ענטפער, וואָס זי האָט אָפט מאָל געהערט פון
בענדערן, האָט זי שטענדיג געבייזערט און באַליידיגט. עס האָט
אויסגעוועהן, ווי ער וואָלט באַהאַלטן זיין אינערליכעס פון איר.
זי האָט געענטפערט ביז:

— שטענדיג ענטפערט איר אַזוי: „רָאָם אִיז וואָר, רָאָם אִיז
וואָר“; רָאָם ווייס איך אָהן אײך. איך וויל וויסן: פאַרוואָס אִיז
רָאָם נײַט וואָר. איר האַלט מיך אַפילו נײַט פֿײַהײַג צו פאַרשטיין
אײך? וואָס!

— איר האָט רעכט, מאַניע.

דער געשפּרעך איז אָפּגעהאַקט געוואָרן, און זי האָט געוואָלט
גיין אָהיים. בענדער האָט זי מער נײַט אָפּגעהאַלטן. ער
האָט זי באַגלייט ביז פאַר איר טויער, און באָם געזעגענען
האָט ער צוגעפרעסט איר האַנט צו זיינע ליפּן און האָט זי געקושט.
צו וואָס ער האָט רָאָם געטאַן, האָט ער נײַט פאַרשטאַנען,
און ער האָט געהאַט רָאָם געפיל, אַז דער קוש איז געווען אַ
נאַרישע צופעליגע טאַט, ווי אַלע זיינע טאַטן, ווי אַלע זיינע נע-
דאַנקען און ספּקוח.

אַמאָל איז ער געוועסן האַרט נעבן מאַניען אויף דער
סאַפּע באַ איר אין שטוב. ערשט פאַר עטליכע מינוט איז מאַניע
געווען לוסטיג-לעבעדיג, פול באַוועגונג, פול געלעכטער. זי האָט
זיך געזעצט און צוריק אויפגעשטאַנען, האָט גערעדט און געזיצלט
זיך, און יעדער גליר אירער, יעדער צוג פון איר געזיכט האָט ווי
גערופן: „איך בין אַ פרייער פויגל, פול לעבן, פריש און גליקליך.“
איצט איז זי פאַרשוויגן געוואָרן און זיך ווי אונטערגעגעבן. אירע
האַר זיינען נײַט געווען אין אַרדענונג, זיי האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט
אויף אירע אַקסלען, באַרעקט אירע אויערן און האָבן ציטערנדיג
געשפּילט אויף אירע באַקן, אויף אירע אויגן. איר קליין שוואַרצ-
ליך געזיכט האָט ווי איינגעוואַפט אין זיך די שיינקייט; עפעס אַן
ערנסטקייט איז איצט געלעגן אויסגענאָסן אויף רעם פנים. אירע
אויגן זיינען ווי טיפער געוואָרן, אַ לייכטער שאַטן פון שמערץ און
בייגשאַפט האָט זיי באַרעקט. זי איז געווען אַנגעטאַן אין אַ

לייכטער בלוזע... ער האָט גענלעט אירע האָר, געקושט אירע
באַקן, אירע אויגן, איר שטערן, און וי האָט גערערט ווייך און
בעטנדיג:

— צו וואָס ראָס בענדער? ניט שוין פאַר אייך... הערט
אויף!

נאָר ראָס זיינען געווען אומזיסטע ווערטער, אָהן באַדייטונג,
וואָס האָבן געקלונגען, ווי אַ שוואַך ווייט ווידערקול פון עפעס אַ
וויסטעניש, וואָס ער איז שוין לאַנג דורכגעגאַנגען און וואָס ער
האָט שוין פאַרגעסן. זי האָט איצט אים געהערט, געווען אין זיין
מאַכט: ער האָט צוגעבויגן איר קאַפּ צו זיך, אירע אַקסלען האָבן
געציטערט אונטער זיין אומאַרעמענדיגער האַנט, און אירע פלינקע
רירעוודיגע הענט זיינען איצט געלעגן אָהן ענערגיע, אָהן מאַכט,
וויילנלויז; אירע ליפּן נאָר האָבן ניט אויפגעהערט צו בעטן:

— לאָזט אָפּ, בענדער... באַ גאַט... וואָס טוט איר!
בענדער האָט זיך געבייזערט:

— שווייג! איך וויל ניט, דו זאָלסט איצט ריידן!

און ער האָט זיך דערשראָקן פאַר זיין אייגענער שטימע.
ראָס איז ניט געווען קיין שטימע פון אַ פאַרליבטן, נאָר עפעס אַ
געשריי פאַר אַ גרויסן ווייטאָג. דער מאַמענט איז גענוג געווען,
אַז ער זאָל זיך אויסניכטערן און זאָל ווידער קלאַר טראַכטן
זיינע אַלטע פייגליכע געדאַנקען. ער האָט געקוקט מיט רחמנות
אויף דעם שיינעם פאַשעפעניש, וואָס איז געוועסן געבן אים דער-
שראָקן, וויילנלויז און געפייניגט.

— דו ליבסט מיך ניט, מאַניע! זאָג די וואָרהייט...

— איך ווייס ניט, בענדער; איך אַכט אייך זעהר, זעהר.

— און דיר איז ניט אַנגענעם, אַז איך קוש דיך? קאַנסט

ניט ליידין?

אַ קליינער שמייכל האָט זיך באַוויזן אויף אירע ליפּן. זי
האָט זיך ווידער אַנגעהויבן צו פילן פריי, שטאַלץ און טראַציג.
זי איז צוגעגאַנגען צו דעם קליינעם שפיגעלע, וואָס איז געשטאַנען
אויפן טיש, האָט פאַרפלאַכטן אירע האָר און געוואָגט:

— וואָס פאַר אַ נאַרישקייטן איר רעדט היינט! אַלץ ווילט

איר וויסן. גריבלען און גריבלען אָהן אויפהער...
37

„איך האָב זי אַרויסגעלאָזט פון מיין מאַכט, און זי, אַ באַ-
פרייטע, האָט ווידער גענומען ביים, קראַצן ווי אַ קאַץ“ —
האָט בענרער געטראַכט.

— ניין, מאַניע — האָט ער געזאָגט — איך ליב ניט קיין
אומקלאַרקייטן, איך קאָן דאָס מער ניט איבערטראַגן. דו פייניגסט
מיד, דו האָסט מיין רוה גערויבט, איך בין צערייצט, אויפגערעגט
טאָג ווי נאַכט. זאָג, איך בעט דיך: בין איך דיר צווידער?
קאָנסט דו מיינע קושן ניט ליידן?

זי האָט אַ וויילע געשוויגן, האָט געמאַכט אַן ערנסטע פאַר-
טרויערטע מינע און געזאָגט:

— מען דאַרף דאָך ניט זיין לייכטזיניג און מען קאָן זיך דאָך
ניט לאָזן קושן פון יעדן!

— און איך בין „יערער“?

זי האָט ווידער געשמייכלט, צופרידן פון זיך און פון איר
טאָן, און האָט געענטפערט:

— איך אַכט אייך זעהר, זעהר.

און ווי אים איבערצובעטן, האָט זי זיך געזעצט געבן אים
אויף דער סאָפּע. ער האָט גענומען איר האַנט אין זיינע. זי האָט
ניט געשטערט און האָט געזאָרט צו זעהן, וואָס פון דעם וועט
אַרויס.

— זאָג, מאַניע — האָט ער זאָנפט געפרעגט — קאָן מען
קושן אַ מענשן, וועלכן מען אַכטעט?

— און צו וואָס פרעגט איר דאָס?

— איך וויל, דו זאָלסט מיד קושן.

— נו, לאָזט אָפּ, בענרער, איך בעט אייך...

— ניין, איך לאָז דיך היינט ניט אָפּ — האָט ער געזאָגט מיט
צוריקגעהאַלטענער אויפגעגונג — איך מוז וויסן, איך מוז זיך
איבערצייגן, מאַניע...

— זייט איר היינט אַ מאַרנער מענשן, בענרער! הערט אויף,
איך בעט אייך...

נאָר ער האָט זי מער ניט געלאָזט ריידן, ער האָט אַרומ-
גענומען איר קאָפּ מיט זיינע ביידע הענט און האָט אים צוגע-
פרעסט צו זיין קאָפּ:

— איך לאָו ריך נישט אָפּ, מאַניע, ביז דו וועסט ענטפערן.
איך מוז וויסן, מאַניע, דו מוזט ענטפערן: יאָ צי נישט; איצט,
די מינוט!

אירע ליפן האָבן קוים באַרירט זיין שטערן, און ער האָט
געפילט אַ לייכטן ציטער פון די ליפן, — אַ קורצן, איילנדיגן קוש.
באַלד דערנאָך האָט זי זיך געזעצט אויף אַ בענקל באַליידיגט
און מיר. ער האָט נאָר באַמערקט איין בליק פון אירע אויגן;
דער בליק האָט אויסגערריקט פעס און אַ שטילן שמערץ פון אַ
געפייניגטער.

ער האָט זי געקושט אויפן שטערן און איז אַרויסגעגאַנגען
ביז, אויפגערעגט, מיט אַ צערודערט געמיט.

באַ בענדערן אין ציטער איז געועסן מאַניע און נאָך
עטליכע באַקאַנטע. מען האָט פיל גערערט, פיל געלאַכט און
פיל גערווישט. מאַניע, וואָס האָט געשפילט די ערשטע פירל
אין דער קאָמפּאַניע, האָט געלאַכט און איז לוסטיג געווען נאָך
מער, ווי געזייענליך, בענדערן איז דערווירער געווען איר
לאַכן, אירע באַזעגונגען; אַלץ, וואָס זי האָט געטאָן, איז געווען
געמיינט קעגן אים, אויסגעקענט אים צו ערנערן. ער איז
געועסן באַם טיש, אַריינגעקוקט אין אַ בוך, שטיל און ביז. זי
האָט נישט געקאָנט פאַרטראַגן זיין אויסערליכע רוה און האָט זיך
אַלע וויילע געווענדט צו אים דאָ מיט אַ וויץ, דאָ מיט אַ פראַגע,
ער האָט קורץ געענטפערט און האָט זיך נישט גערירט פון אָרט.
אין דער לעצטער צייט האָט מאַניע אָנגעהויבן צו פילן, אַז
בענדער רוקט זיך פון איר אָפּ, און דעם געדאַנק האָט זי
גלייכילטיג נישט געקאָנט פאַרטראַגן.

פלוצלינג נאָר איז איר איינגעפאלן צו ניין אַהיים, און זי
האָט גערופן מיט איר קלינגענדיגער שטימע:

— זער באַגלייט מיך היינט אַהיים? שנעל!

דער ערשטער האָט זיך אָפּגערופן מאירזאָן, דאָס איז
געווען די דריטע פּערזאָן, וואָס איז געשטאַנען צווישן זיי. ער
איז געווען יונג, שייך, געוונט און זעהר פּויל. געלעבט האָט ער
פון דעם, וואָס ער האָט געבאַרגט באַ באַקאַנטע, און איז דעריבער

געווען זעהר ווייך, און אויף זיין פנים איז שטענדיג געלעגן אן אויסדרוק, ווי ער וואלט זיך אנטשולדיגט און בעטן, מען זאל אים מוחל זיין. מיידלאך האָפן אים ליב געהאַט, אויסער מאַניע, וואָס האָט צו אים נישט געפילט קיין גרויסע סימפּאַטיע, און נאָר פּרי צערײַצן בענרערן, האָט זי זיך צו אים טײלמאַל גוט פאַרהאַלטן. איצט האָט זי נישט געוואָלט, ער זאל זי פאַגלייטן, און האָט געזאָגט:

— נו, ליגט אייך, מאירזאָן, ווייטער אויף דער סאַפּע. איר זײט מיר שוין דערעסן געוואָרן. מײנע הערן, ווער וויל מיך פאַגלייטן?

בענרער איז געוועסן און נישט גערירט זיך פון אָרט. ער איז געווען פול אָנגעלאָרן מיט פּעס. אַלע אירע רייד האָפן אים געערגערט. „קיין איין ערליך וואָרט, קיין איינציג וואָרט אַהן אַ זײטיגן מײן רעדט זי נישט!“ האָט ער געטראַכט. אַלץ אין איר האָט אים אויסגעזעהן געפּעלשט, נידעריג, נישט ווירדיג. ער האָט זי איצט טיף געהאַסט און געפילט אַ פאַדערפּעניש זיך נוקם צו זיין אָן איר.

נאָר פּלוצלינג איז זי צוגענאַנגען צו אים, אַרויפגעלעגט איר האַנט אויף זיין אַקסל ענערגיש און געזאָגט:
— בענרער, פאַגלייט מיך אַהיים.

און די קליינע פאַרירונג פון איר האַנט האָט געמאַכט אַ איבערקערעניש אין זײנע געפילן. מיט איינמאַל איז דער גאַנצער האָס פאַרשוואונדן, ער האָט נאָר געשפירט יענע צערײַצטקייט פון זיין גאַנצן וועזן, וואָס אַ פאַרירונג פון איר האָט שטענדיג אַרײנגעבראַכט אין אים. די צערײַצטקייט, וואָס ער האָט אין דער לעצטער צײט לאָנג נישט געפילט, וואָס האָט אים געפּעלט, וואָס די בײנקשאַפט נאָך איר האָט אים געקוועלט. נאָך אַ ווײלע האָט ער זיך געראַנגלט מיט דער דעה, גיין אָדער נישט, נאָר נאָך איין ווײכער בליק פון אירע אויגן האָט איבערגעוואויגן די שאַל. ער האָט זיך אויפּגעהויבן פון אָרט, אָנגעמאַן דעם אויבערמאַנטל און איז גענאַנגען מיט איר.

— ווי פאַרבלענדט איך בין געווען, מאַניע — האָט בענרער געזאָגט, נײענדיג מיט איר אויף דער גאַס — אַט שוין

עמליכע הרשים, ווי מיר רוכט זיך אַלץ, אָז איך שטיי געבן דער שוועל פון מיין גליק. און יעדן טאָג האָב איך געהאַפּט, אָז איך וועל ווערן אַ נייער מענש, ווי איבערגעבאָרן; אָז אַלץ אין מיר וועט זיך באַרוהיגן, אָז מיין צעריסענע צעהאַקטע זעלע וועט פריי אויפּעטעמען; אָז איר, איר וועט מיר געבן דאָס גרויסע גליק, פון וועלכן איך האָב נאָר געהערט אַנדערע ריידן, און וואָס איך אַליין האָב קיין איינציגע מינוט אין מיין לעבן ניט געפילט. אין אייך האָב איך געהאַפּט צו געפינען די דערלייוונג פון דעם גאַנצן פאַרווירטן לעבן, פון די אַלע מענשן, טאַטן, געדאַנקען און געפילן, וואָס זיינען מיר דערעסן געוואָרן ביז צום דערשטיקן. וואָס פאַר אַ טעות איך האָב געהאַט! אַנשטאַט גליק האָט איר מיר געגעבן שטענדיגע ליידן, האָס...

מאַניע האָט אים איבערגעהאַקט:

— אייך, בענדער, דאַרף מען נאָר געבן און געבן. איר שטייט שטענדיג מיט אַפּענע הענט און וואַרט, מען זאָל אייך געבן. און שטענדיג קלאָגט איר אייך און שטענדיג בלייבט איר גערעכט. פאַרוואָס נעמט איר ניט דאָס גליק, אויב איר ווילט עס. גליק דאַרף מען נעמען, דאַרף מען נאַכיאָגן, ניט שטיין ווי אַ בדיחיד און וואַרטן, ביז מען וועט געבן. פאַרוואָס זאָל מען אייך געבן? מיט וואָס האָט איר דאָס פאַרדינט?

זי האָט אים איבערראַשט מיט איר ענערנישן ענטפער. ער האָט אויף אַזעלכע רייד ניט געוואַרט און האָט געענטפערט מיט אַ געקינסטלטער רוהיגקייט:

— ווי עס זעהט אויס, האָבן מיר זיך ביידע שוין גענוג פיינט. אפשר וועלן מיר מאַכן אַ סוף, מאַניע?

— דאָס הייסט?

— מיר וועלן זיך שידן, ווי פריינט אַרער פיינט?

מאַניע האָט אים געקוקט אין די אויגן אַריין און האָט געענטפערט שמייכלענדיג:

— נו, דאָס רערט איר דאָך נאָר אַזוי; שידן זיך וועט איר אייך ניט, איך וויל דאָס ניט.

— נאָר איך וויל, מאַניע.

— איר ווילט ניט, בענדער; ניט וואַר?

— גלויבט, מאַניע, איך וויל. איך האָב קיין פּח מער.
אָו זיי זיינען צוגעקומען צו איר טיר, האָט זי געזאָגט:
— נו, גיט די האַנט, בענדער, אָו איר ווילט... אַך,
וואָס פאַר אַ קאַלטע האַנט איר האָט! — זי האָט לענגער געהאַלטן
זיין האַנט אין אירער, זי האָט זיך אַביסל צוגעבויגן צו אים, ווי
זי וואָלט געוואָלט געהענטער מאַכן איר פּרישן יוגנטליכן קערפּער
צו אים. ער האָט רעם רייץ געקאַנט ווידערשטיין, האָט זי
אַרומגענומען, זי העפּטיג געקושט, און זי איז אַזעק מיט אַ
פּרעטענויע:

— וואָס איז מיט אײך, בענדער? ראָס איז גראָב!
אַ גאַנצע נאַכט דערנאָך איז בענדער גיט געשלאָפּן, אירע
לעצטע ווערטער זיינען אים גיט אַרויס פון זין, און דרייענדיג זיך
פון איין זייט אויף דער צווייטער, האָט ער זיך געפרעגט און
אבערגעפרעגט: צו וואָס, צו וואָס איז ראָס געשען?

צו מאַרגנס האָט בענדער געקויפט בילעטן אויף אַ
קאַנצערט און האָט מאַניען געשריבן, אָו ווײל ער וועט ערשט
שפּעט פּריי ווערן פון זיין אַרבעט, דעריבער וואָל זי וואַרטן באַ
זיך אויף אים. און ווי נאָר ער וועט קומען, וועלן זיי צוזאַמען
פאַרן. ער האָט אַביסל פאַרשפּעיטיגט, האָט זעהר געאײלט און
אַריינקומענדיג צו איר אין צימער, האָט ער געטראָפּן מאיר
זאָנען זיצן.

„די אַלטע פּאָליטיק הויבט זיך אָן“ — האָט ער געטראַכט.
— איר פאַרט אויך אויפן קאַנצערט? — האָט ער געפרעגט
מאיר זאָנען.

— אַ שאלה ראָס איז! איר האָט דען אַ באַגריף וואָס פאַר אַ
זאַכן היינט ווערן געשפּילט! איר ווייסט, מאַניע, איך וואָלט
גיט גענעסן און געטרונקען, אַבי צו הערן מוזיק. צוויי גוטע
זאַכן, זאָג אײך, זיינען פאַראַן אויף דער וועלט: צו לינגן אויף
דער סאָפּע און צו הערן מוזיק, און אויסער דעם איז אַלץ נאָר
נישט, נאָרנישט. גיט וואָר?

— אַריגינעל — האָט מאַניע געענטפּערט — און איר, ווי
מיינט, בענדער?

— איך מיין גארנישט; לאמיר גיין.

זיי זיינען איינגעשטיגן אין טראמזיי. מאַניע, אַריינגייענדיג אין וואַגאָן, האָט זיך געזעצט נעבן מאירזאָנע, ווייטער פון בענדערן. די גאַנצע צייט האָט זי זיך עזעס געסורעט מיט מאירזאָנע, אין מיטן האָט זי זיך הויך צעלאַכט און בענדערן ווי גאַר נישט פאַמערקט. ער איז געזעסן ווי אויף גליהענדיגע קוילן. אים האָט זיך געוואַלט אַראַפּשפּרינגען פון טראמזיי און גיין, און ער וואַלט דאָס געטאָן, ווען ער וואַלט זיך נישט שעמען פאַר מאירזאָנע. פאַם אַריינגאַנג צום קאַנצערט, האָט זיך מאַניע געווענדעט צו אים:

— וויפיל בילעטן האָט איר געקויפט, בענדער?

— צוויי.

— און פאַר מאירזאָנע? איר האָט פאַרגעסן, אָדער וואָס?

מען דאַרף קויפן גאַך איין בילעט.

קעגן זיין ווילן האָט בענדער געמוזט קויפן גאַך אַ בילעט, כאַטש ער האָט גוט געוואוסט, אַז מאירזאָנען האָט זי עקסטערע מיטגענומען, פּדי אים צו ערגערן און צו שטערן זיין רוה.

„ווי מאַרנע דאָס קומט אויס!“ — האָט ער געטראַכט מיט פאַרביסנקייט — „זיי צווינגט מיך, אַז איך אַליין זאָל העלפן מיך פייניגן!“

אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין אָפּענעם גאַרטן, האָט דער אַרקעסטער שוין געשפּילט. קוים האָט מאירזאָן דערהערט עטליכע טאַקטן, האָט ער זיך שוין אַנטציקט:

— ווי שוין, ווי גרויסאַרטיג! קיין דערהויבענערע זאַך, זאָג איך, איז נישט פאַראַן אויף דער וועלט, ווי מוזיק. הערט! הערט! שרעקליך!

דאָס האָט גאַך מער אויפגערעגט בענדערן, און אויך דאָ, אין גאַרטן, איז מאַניע געזעסן אויף דער זייט פון מאירזאָנע. אַלץ איז געווען עקסטערע געמיינט קעגן אים. ער האָט זיך געפּילט פאַליידיגט, געקוועלט. און די מוזיק האָט אים גערירט ביז טרערן. די טענער זיינען אַריינגערונגען אין זיין פאַרביטערט האַרץ, האָבן אים געלאַשטשעט און געטרייסט און איבערגעבעטן. עס איז געווען אַ מאַמענט, ווען ער האָט פאַרגעסן

מאניען און מאירזאָנען און די גאַנצע וועלט און האָט
נאָר געדיינקט זיין איינציג גרויס אומגליק, אַז ער איז איינזאַם און
עלנט, און קיין מענש און קיין זאך עקסיסטירט ניט אויף דער
וועלט, וואָס ער זאָל דערויף קאָנען זאָגן: „אַט דאָס האָב איך
ליב, אַט דאָס האָב איך מיר אויסגעוויילט, אַט דאָס געהערט
מיר.“ טיילמאָל ווידער איז אין זיין האַרצן אַנטשטאַנען אַ שרעק־
ליכער האָס צו דער דאָזיגער אומבאַרעמהערציגער, אומגערעכטער
מאַניע, און ער האָט געפילט, אַז ער דאַרף זיך נוקם זיין אָן
איר, אַריינלאָזן איר אַ קויל אין דער ברוסט און טויטן זי אויפן
אַרט. און ווידער אַ מאַמענט האָט זיך זיין גייסט באַרוהיגט, און
דער געדאַנק וועגן טויט האָט זיך אָפגערופן פון אַ ווינקל מה.
„ווי אַ הונט, ווי אַ הונט וועל איך שטאַרבן!“, האָט זיין האַרץ
געוויינט צוזאַמען מיטן אַרקעסטער, און די אויגן זיינע זיינען פול
געוואָרן מיט טרערן.

עס האָט זיך געענדיגט דער ערשטער טייל, ער האָט גע־
עפנט די אויגן און געזעהן, אַז מאירזאָן מיט מאַניען
הויבן זיך אויף און גייען זיך איבערשפאַצירן.
ער האָט זיך אויך אויפגעהויבן און געגאַנגען אַהיים, ניט
געזעגענדיג זיך מיט זיי.

צו מאַרנגס איז בענדער געגאַנגען אויף דער גאַס. ער
האָט זיך געפילט מיר און מאַט. אַ גאַנצע נאַכט איז ער נישט
געשלאָפן, אין געשעפט אַריין איז ער ניט געגאַנגען און האָט
זיך אַרומגעשלעפט אויף די גאַסן אָהן ציל. פלוצלינג האָט ער רערזעהן
פאַר זיך מאַניען, וואָס האָט זיך דערנעהענטערט מיט גיכע טריט:
— וואו זייט איר נעכטן אַהינגעקומען? — האָט זי געפרעגט,
דערלאַנגענדיג אים די האַנט.

נאָר ער האָט איר ניט געגעבן זיין האַנט; ער איז געבליבן
שטיין אויפן אַרט מיט אַן אַראָפגעלאָזטן בליק. זי איז בלייבן
געוואָרן און האָט פאַמעליך אָפגעטראָטן פון אים.
בענדער האָט איר נאַכגעקוקט, ביז זי איז אַריין אין אַן
אַנדערער גאַס, און ער איז ווייטער געגאַנגען זיין וועג.

פ ר י ו ו

יעקב בענדער, א יונגערמאן פון א יאָר דרייסיג, אַ הויך־
 געוואַקסענער מיט אַ מאָנער, בלאַס פנים, מיט פיל קנייטשן
 אויפן שטערן און מיט אַ גענאָלטער באָרד, האָט געשפּאַנט
 איבער זיין צימער אַרויף און אַראָפּ, פּאַרטיפּט אין געדאַנקען.
 אויפן טיש איז געלעגן אַ בריוו, וואָס ער האָט ערשט רעהאַלטן
 פון רחלען, פון רעמועלבן מיירל, וואָס ער האָט צוויי יאָר
 נאַכאַנאַנד נישט געלאָזט פון אויג. איצט האָבן אַלע
 זיינע געדאַנקען געפלאַטערט אַרום איר. יעדעס מאָל, ווען ער
 איז פאַרבלייבנענען פאַרן טיש, האָט זיין בליק זיך ווי אומגעזען
 אָנגעשלאָגן אָן רעם בריוו.

קלאָר וויינען איצט זיינע געדאַנקען נישט געזען; ער האָט
 נאָר געטראָגן איין געפיל אין האַרצן, אַ געפיל פון צופרידנקייט
 און פון זיג. און איז געזען נישט ווי געוויינליך אויפגעמונטערט.
 אין אַזאַ אַרט צושטאַנד האָט ער געקאָנט שפּאַנען איבערן צימער
 דריי, פיר שעה, איבערנעבן זיך אין רשות פון לייכטע, פלאַטער־
 דיגע געדאַנקען, און פילן דערפֿי אַ דערלייכטערונג, ווי עמיצער
 וואָלט אים שטיל גלעטן די האָר און איינרוימען: „רו ביסט אַן
 ערנסטער, אָרנטליכער מענש, בענדער: נישט אומזיכט...“
 אין זיין צעשפילטער פאַנטאַזיע האָבן זיך אַלע וויילע אָנגערופן
 פון דאָס ניי די ווערטער, וואָס רחל האָט געלאָזט פאַלן אין
 איר בריוו ווי אומגעזען: „נאָך דעם אַלעם טוו איד מודה זיין,
 אַז איד קען אייך ניט: האָט איר מיך ליב?“ און יעדעס מאָל,
 ווען די ווערטער האָבן זיך אָפּגעשפיגלט אין זיין געדעכטעניש,
 האָט אַ צופרידענער שמיכל געשפילט אויף זיינע ליפן, און ער
 האָט זיך דערמאָנט, וואָס רחל האָט אים אַמאָל געזאָגט, אַז זיין

געלעכטער איז עפעס אַ מאַדנער, אַז אַפילו ווען ער לאַכט,
בלייבט זיין פנים ערנסט און טרויעריג, ווי געוויינליך. דאַמאַלסט,
ווען זי האָט אים דאָס געזאָגט, האָט ער עס זיך גענומען צום האַרצן
און עס האָט אים געערגערט: איצט פאַרקערט, האָט דער געדאַנק
נאָר אַרויסגערופן צופרידנקייט און שטאַלץ, ווי אַלע איבעריגע
געדאַנקען, וואָס האָבן זיך געטראָגן אין זיין קאָפּ.

אַ סקריפּ פון דער טיר, וואָס מען האָט געעפנט, האָט איבער-
געריסן דעם פאַדעם פון זיינע געדאַנקען, אין צימער איז אַרייַן-
געקומען די רינסט, אַ יונגע שיינע קריסטין, און איז געבליבן
שטיין, ווי געוויינליך, באַ דער טיר, אַשטייגער, ווי זי וואָלט מוראָ
האָבן געהענטער צוצוגיין צו אים.

— דער „פּאַן“ וועט טרינקען טיי? — האָט זי געפרעגט.
בענדער האָט געשאַקלט מיטן קאָפּ אויף יאָ, האָט גע-
שמיכלט און געזאָגט:

— איך וועל טרינקען.

די רינסט האָט אויסגעזעהן איצט נאָר באַזונדערס שיין.
דאָס גרינע ליכט פון דער לאַמפּ, וואָס האָט באַרעקט איר פנים
און איר ברוסט, האָט צוגעגעבן עפעס אַ באַזונדערן רייץ צו
איר איינפאַכער שיינקייט. זי איז, ווי געוויינליך, געשטאַנען אַ
וויילע באַ דער טיר און נישט גערירט זיך פון אַרט. דער
נאַנצער בענדער, זיין בליק, וואָס זי האָט ניט געקאָנט פאַר-
טראָגן, זיינע קורצע אָפּגעהאַקטע ענטפערן און זיינע גערווענע,
גיכע באַזעגונגען — זיינען איר מאַדנע פאַרגעקומען און האָבן
באַליידיגט איר ווייבליכעם זעלבסט-געפיל. זי איז געוויינט געווען
צו יונגעלייט, וואָס זיינען איר נאָכגעלאָפּן, וואָס האָבן זי געקושט
און אַרומגענומען, און וואָס זי האָט אָפּגעשטופּט און געזירלט.
בענדער אָבער האָט מיט איר פיל ניט גערעדט. ניט געקושט
זי, אַפילו זי ניט איינמאַל אָנגערירט. און דאָך, יעדעס מאָל,
ווען ער איז צו איר געהענטער צוגעגאַנגען איין טריט, האָט זי זיך
דערשראָקן און איז בלאַס געוואָרן. איר האָט זיך גערוכט, אַז
אַט פאַלט ער אָן אויף איר ...

בענדער, וואָס האָט זיך איצט געפילט אויפגעמונטערט
און פרייליך, האָט זיך געווענדט צו איר מיט אַ שמייכל.

— צי האָט מאַריאַשאַ אַ חתן? —

— אַ חתן? פון וואָנען זאָל איך האָבן אַ חתן? איך דאַרף נישט קיין חתן.

— נאָר... און בענדער האָט געפילט, אַז די צונג באַוועגט זיך אים נישט פריי, און וואָלט שוין צופרידן געווען, די דינסט זאָל אַרויסגיין פון צימער, זי אָבער איז ווייטער געשטאַנען און געזאָגט מיט אַ געלעכטער:

— איך האָב געהאַט אַ חתן. פאַר צוויי יאָר האָב איך געהאַט אַ חתן, כּוואָלט געהאַט פיל געלט, וואָלט איך געהאַט אַ חתן... — נו, זאָל מאַריאַשאַ פרייגען טיי.

די דינסט איז אַרויסגעגאַנגען, באַלד איז זי צוריקגעקומען און געבראַכט טיי, נאָך אַמאָל איז זי געבליבן שטיין אַ ווילע באַדער טיר און האָט געקוקט אויף בענדערס קאַרק, וועלכער איז געווען באַם טיש איינגעבויגן, זיי פאַרוונקען אין געדאַנקען. ער האָט עקסטערע נישט אויסגעדרייט זיך און האָט נאָר געפילט איר נאָהענטקייט, וואָס איז איצט אים געווען צו לאָסט. צום סוף איז זי אַרויס פון צימער; בענדער האָט זיך אויפגעהויבן פון אַרט. גענומען שפּאַנען אַרויף און אַראָפּ און איבערלייגן זיך אין קאַפּ אַ בריוו צו רחלען.

„איך האָב קיינמאָל נישט געזאָגט קיין ליגן און וועל נישט זאָגן!“ — האָט ער געטראַכט מיט שטאַלץ אויפגערעגטערהייט. „איך וועל פרובירן צו געבן איר מיין האַרץ נאַקעט אַווי, ווי עס איז; איך וויל זיין פאַר איר, וואָס איך בין.“ ער האָט זיך צוריק געוועזט, איבערגעווישט מיט דער האַנט רעם שטערן, אַ ווילע געגלאַצט אויפן שפיץ פּעדער, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט, און האָט גענומען שרייבן: „טייערע רחל!“

„אַט ערשט איצט האָב איך ערהאַלטן אייער בריוו, וואָס האָט מיין האַרץ דערפילט מיט צופרידנקייט און פרייד. און איך אײל זיך באַלד אייך צו ענטפערן, נישט אַכטנדיג, וואָס איך דאַרף געבן אַן ענטפער אויף אַזאַ שווערער און ערנסטער פראַגע, זיי די, וואָס איר האָט מיר פאַרנעלעגט. איך וויל איין מאָל ריידן,

ווי מיט מיין אייגן האַרץ, דערקלערן אייך, טייערע, און אויך מיר
אַליין קלאַר מאַכן מייע געפילן.

„איך האָב אייך שוין געשריבן, אַז די לעצטע צייט, זינט איך
האַב באַקומען אַ שטעלע און פיר אַן אַנשטענדיג, רעגולער
לעבן, פיל איך מיך זעהר שלעכט און אומצופרידן, מייע נערוון
זיינען נאָך מער אויפגערעגט. מייע אַלטע באַקאַנטע דער-
ווייטערן זיך פון מיר איינער נאָכן אַנדערן, גלייך איך וואָלט
באַגאַנגען אַ שווערע זינד, און, דעם אמת זאָגנדיג, פיל איך זיך
אַליין אויך זינדיג... פאַרוואָס? — איך ווייס ניט. פילייכט דע-
ריבער, ווייל איך בין געוויינט שוין עטליכע יאָר צו וואוינען אין אַן
איינג, שמוציג צימערל, ניט צו דערעסן און ניט צו דערשלאָפן,
טיילמאָל צו הונגען, מיט איין וואָרט: ווייל איך האָב מיך צו
זאַמענגעלעבט מיט דער נויט. יעדער אַנפאַנג איז שווער. איך
וועל צוגעוויינט ווערן און דאַמאָלסט וועל איך לעבן, ווי אַלע
מענשן אַרום מיר, זאָל זיין, וואָס סי'ויל! מ'קאָן מיך רופן „בורזשאַ“,
אַ מענש פון דער מענגע“; איין זאַך וועל איך ניט לאָזן צוגעמען
באַ מיר, איין זאַך נאָר ווייס איך זיכער: איך האָב קיין ליגן
ניט געזאָגט, איך האָב קיינמאָל ניט געוואָלט קיין ליגן זאָגן.
און דאָך גלויבט מיר, טייערע, אַז פון יינגלזייט אָן ביז איצט
האַט זיך נאָך ניט געטראָפן, איך זאָל ריירן מיט אַ מענשן אַ
לענגערע צייט, און איך זאָל דערביי ניט האָבן דאָס אומד-
אַנגענעמע, עקלדיגע געפיל: אַז איך באַהאַלט עפעס אין מיר,
אַז איך מאַך זיך שענער און בעסער, אַז איך בין ניט, וואָס איך
בין. נאָר מיט אייך, טייערע, האָב איך פאַרבראַכט פיל שטונדן,
ניט צו האָבן דערביי דאָס עקלדיגע זינדיגע געפיל. און אויך
איצט שרייב איך אייך, און מיין האַרץ פילט זיך פריי און וואָר
דערביי.

„איך האָט געוואונדערט מיין אויפפירן זיך די גאַנצע צייט,
ווען איר זייט דאָ געווען, קיין איינציג קלאַר וואָרט האָב איך אייך
ניט געזאָגט: קיין איינמאָל ניט געדריקט מיט ליבע אייער האַנט,
דאָס האָט אייך געוויס באַליידיגט. איך פאַרשטיי דאָס, נאָר וואָס
האַב איך געקאַנט טון? איר דאַרפט חיסן, אַז פון מיין גאַנצען
זוכן, פון מייע אַלע שטרעבונגען, פון אַלעם דעם, וואָס האָט

געגעבן, ווי מען זאגט, אן אינהאלט מיין לעבן, און פון די גאנצע צען פארוואגלטע יארן איז מיר גארנישט געבליבן, וואס איך זאל רערויף זאגן: „אט דאס וויל איך און דאס איז מיר ליב“, און נאך איר, טייערע, זייט מיר געבליבן. פיל, זעהר פיל האב איך געטראכט וועגן אייך. צי האב איך געקאנט אויסקלייבן א ווארט פון ווערטער-בוך און אייך זאגן? האב איך געקאנט ליגן זאגן פאר דעם איינציגן באשעפעניש, מיט וועמען איך האב מיך געפילט פארבונדן? ניין! דאס האב איך ניט געקאנט טון. איר זייט מיר צו טייער, און פילן זיך וינדיג קעגן אייך האב איך ניט געוואלט.

„צי איך ליב אייך? — יא, געוויס.“

„איך דערמאן זיך איין אונט אין אייער צימער, איר האט פיל געלאכט און זייט געווען זעהר שיין. אייערע האר און אייער גאנצער צארטער פרישער קערפער האבן געלאכט. אייערע שווארצע אויגן האבן געפינקלט און געשפראצט מיט נחת און לוסט, און יענץ שטריינג דורכדרינגענער פייערל, וואס האט מיך צוריק געשטויסן יעדעס מאָל, ווען איך האב מיך געוואלט דערנעהענטערן צו אייך — יענץ פייערל האט מער ניט געפינקלט אין אייערע אויגן. איר זייט געווען אינגאנצן לוסט און געלעכטער. און איך געדיינק, און יעדעס מאָל, ווען איר האט הויך זיך צעלאכט, האב איך געפילט, ווי א וואסער-פאל וואלט אַנקלאָפּן אויף מייע געהירן. איך בין מיר געווען און האב מיך געלעגט אויף דער סאָפּע. איר זייט צוגעגאנגען, אָנגענומען מיך פאר דער האַנט און מיך געצויגן. רוכט זיך, איר האט געזאגט: „זעהט נאָר, ווי ער האט זיך צעלעגט!“ און דאָמאַלס — דער מאָמענט שטייט לעבעדיג אין מיין געדעכטעניש — איז ווי אַ מעכטיגער שטראַם דורך מיין גאַנצן קערפער. איך האב געוואלט אייך אַרומנעמען, פאַלן אויף אייער האַלז און וויינען. איך האב אָבער דאָס ניט געקאנט טון אין אַנוועזנהייט פון אַנדערע. און און איר האט אייך אָפּגערוקט פון מיר, האט מיין גאַנצער קערפער געציטערט, ווי אין אַ פיבער; אַ גרויסע מירקייט האט מיך באַדוועלט, דער קאָפּ איז געווען לער, און נאָר דעם שטראַם האב איך דאָרט געפילט, ווי ער וואלט אויף אייביג פאַרגליווערט געוואָרן

אין מיר . . . און יענע נאכט, אַז איך בין אַהיים געקומען אין מיין צימער, האָב איך געפילט, אַז איך בין ניט מער עלנט און איינזאַם— און דאָס האָט מיך געפרייט. נאָר דאָס געפיל איז דורך, האָט זיך נאָר אָפגעשטעלט אין מיין געדעכטעניש, און פיל-פיל מאָל האָב איך אייך געוואָלט עפעס זאָגן און האָב ניט געקאָנט.

„איר געדיינקט געוויס דעם פאָריגן שבועות, ווען מיר זיינען געגאַנגען שפּאַצירן אונטער דער שטאָט. מיר האָבן די קאָמפּאַניע געלאָזט אונטער זיך און געגאַנגען אין צווייען פּאַראַוויס. אין מיטן וועג זייט איר אַרויפגעגאַנגען אויף אַ קליין בערגל און זייט אַזוי געשטאַנען. זעהר שיין זייט איר דעמאָלס געווען. יונג, פּריש, פול לעבן זייט איר געשטאַנען, ווי אַ בוים אין בליהען. איך דערמאָן זיך אייער פנים, אייערע האָר און די לעצטע שטראַלן פון דער זון, וועלכע האָבן געשפילט אויף אייך, אייערע אויגן, וואָס האָבן געבליקט מיט אַזוי פיל ווייכקייט און ביינקשאַפט העט זייט, דאָרט אַהין, וואו ס'איז געשטאַנען אַ קליין הייל און האָט אינגאַנצן געפינקלט, באַגאַסן מיט ליכט. איך דערמאָן מיך אַן דעם בליק, וואָס איר האָט געוואָרפן אויף מיר, און ווי איר זייט פּלוצלינג אַראָפגעשפרונגען פון בערגל מיט אויסגעשפּרייטע אַרעמס. . . דעמאָלט האָב איך געוואָלט צולויפן און אייך אַריינגעמען צווישן מייע אַרעמס. נאָר איך האָב פּאַרשעפּטיגט. די קאָמפּאַניע איז אָנגעקומען.

„שטענדיג האָט מיר עפעס געשטערט, שטענדיג איז דאָס געפיל אָפגעשטאַרבן אין האַרצן, איידער נאָך ס'איז אַרויס אויף דער ליכטיגער וועלט.

„אַז איר זייט געפאָרן פון דאַנען, און איך האָב אייך באַלייט, האָב איך די גאַנצע צייט געטראַכט אייך עפעס צו זאָגן — און האָב געשוויגן. איך האָב ניט געוואוסט, וואָס צו זאָגן. עטליכע מינוט, איידער דער צוג האָט גערירט, האָב איך שוין געפילט, אַז אלץ בלייבט באַם אַלטן. און מיט שרעק האָב איך געוואָרט אויף דעם מאָמענט, ווען דו וועסט פאַרשווינדן און פאַר מייע אויגן וועט בלייבן דער לערער רויס. איך האָב געמיינט, אַז עפעס וועט געשען: איך וועל וויינען, לאַכן, שרייען. . . און איך בין צוריקגעקומען אַהיים מיט אַ וויסט האַרץ.

„איך ווייס ניט, וואָס מיט מיר איז. מיר הויבט אָן צו שווינדלען אין קאָפּ. איך הער מענשן ריידן וועגן ליבע, האָס, קנאה און פאַרשיידענע אַנדערע זאַכן. טיילמאָל דוכט זיך מיר, אַז זיי פלוידערן נאָר, אַז זיי זיינען ניט וואָרהאַפטיג, אַז אין אמתן איז אויף דער וועלט נישטאָ נישט קיין ליבע, נישט קיין האָס, נישט קיין קנאה און רעסטיגלייכן. עס זיינען פאַראַן נאָר טויזנטער פאַרשיידענע פאַרבייגנדיגע געפילן, נישט ענליכע איינס צום צווייטן; דער מענש אַליין ענדערט זיך פון מינוט צו מינוט... און ווען איך טראַכט אַזוי, ווערט מיר לייכטער אויפן האַרצן. דעמאָלט געפין איך אין זיך דאָס העכער זיין איבער אַנדערע, דאָס געפיל פון שטאַלץ, וואָס קלעפט אָן מיר פון מייע יאָרן. דעמאָלט זאָג איך מיר: איך קאָן ניט לעבן, ווייל איך בין קלוג, ווייל איך האָב אָפּגע אויגן. זעלטן אָבער פאַסירט דאָס מיט מיר. געוויינליך טראַכט איך: טאַמער? ווער ווייס? פילייכט איז יאָ מיין האַרץ אַזוי פאַרדאַרבן, פילייכט נאָר מיין לעבן איז אַזוי צעברעקלט, פילייכט זיינען שולדיג דאָ נאָר די צען פאַרוואַגלטע יאָרן אָהן פריינט און פאַמיליע, אָהן הויז און אָהן אַ ווייבליך ווען? „איך שרייב אייך דאָס אַלץ, אום איר זאָלט וויסן מיין זעלן צושטאַנד, אום איר זאָלט פאַרשטיין, פאַרוואָס איך האָב געשוויגן און ניט אַרויסגערעדט די עטליכע ווערטער, וואָס האָבן אייך געקאָנט פאַרבינדן מיט מיר. איך האָב געשוויגן, ווייל איך האָב ניט געוואוסט, ווייל איך האָב ניט געוואָלט ריידן קיין לינג. „וואָלט איך שוין געהאַט אַמאָל אין מיין לעבן ליב געהאַט, וואָלט איך פאַרגלייכט מייע איצטיגע געפילן מיט די יעניגע, און וואָלט געוואוסט. נאָר איך האָב קיינמאָל ניט געליבט, ניט אַמאָל אַרומגענומען, ניט אַמאָל געקושט אַ פרוי...“

בענדער האָט פלוצלינג אויפגעהערט צו שרייבן, און משונהדיג פאַרקרימט זיין פנים: געפנט דאָס מויל, און פון זיין געזיכט איז געוואָרן איין קנויל פון קנייטשן. אין זיין קאָפּ איז געוואָרן אַ מישמאַש, וואָס פלעגט יעדעס מאָל פאַסירן מיט אים, ווען ער האָט זיך דערמאָנט אַ מיאוסע געשיכטע פאַר דריי יאָר מיט אַן אַנדער מיידל אין אַן אַנדער שטאַט, וואָס ער איז זיך מיט איר באַגאַנגען אַזוי ווי מיט רחלען; און איינמאָל, ווען זיי זיינען

געבליבן אליין, האָט ער זי פלוצלינג אַרומגענומען, און זי האָט אים אָפגעשטויסן און געשריען: „אומפאַרשעמטער!“ ... עטליכע סעקונדעס זיינען פאַרביי ביו בענדערן איו קלאָר געוואָרן אין קאָפּ און ער האָט אויפגעצייכנט אויף אַ שטיקל פאַפיר דריי מאָל: „אומפאַרשעמטער, אומפאַרשעמטער, אומפאַרשעמטער.“ ווידער איו ער זיך עטליכע מאָל איבערגעגאַנגען איבערן צימער און האָט ווייטער געשריבן:

„איין זאָך נאָר ווייס איך זיכער: אַז פון קינדווייז אָן, פאַ דער גרעסטער אויפגענונג, ווען איך האָב גערעדט מיט דער שטאַרקער באַגייסטערונג פאַר צוהערער, ווען איך האָב געלאַכט און געטרייסלט זיך פאַר געלעכטער — שטענדיג איו איין געדאַנק געלעגן באַהאַלטן אין אַ ווינקל פון מיין מוח: „ווען דו וואָלסט געוואָלט, בענדער, וואָלסט דו געקאַנט זיין רוהיג.“ די שטימע האָב איך שטענדיג געהערט אַרויסריידן פון מיין אינערליכן ווען.

„אַזוי, מיין ליבע, איך באַלעסטיו איך אומזיסט מיטן לעזן מיין בריוו, און איר פאַרצייט מיר. איך מוז דאָך זיין, וואָס איך בין, כּאָמט פאַר איין לעבעדיג באַשעפעניש: פאַר אייך, טייערע. באַגער איך אייך? — אַ! ווי לייכט מיר איו צו ענטפערן אויף אַזאַ פראַגע: יאָ, יאָ און יאָ! נאָך מער, טייערע, איך פיל, אַז אויסער אייך האָב איך גאַרניט, אַז לעבן אַהן אייך איו מיר כמעט אוממעגליך. איך האָב קיין פריינט, קיין נאָהענטן גיט, קיין חבר, קיין פאַרטרויט האַרץ. די באַקאַנטע דערווייטערן זיך פון מיר, גיטאַ מער, וואָס ס'זאָל מיך פאַרבינדן מיט זיי. איך בין איינזאַם, פול ווידערווילן און עקל...“

„ס'זעט אייך גוט זיין פאַ מיר, טייערע. איך וועל אייך ליב האָבן, אַ, ווי איך וועל אייך ליב האָבן! איך שטעל מיר פאַר: מיר וועלן זיצן צוזאַמען פאַם מיטאַג, איך וועל אויפשטיין צופרידן און גינסטיג און וועל קושן אייער שטערן, אייער שיינעם שטערן, טייערע. איר ווייסט גיט, ווי טיף איך קאָן ליב האָבן. קיין שלעכט האַרץ האָב איך דאָך נאָך אַלעם גיט געהאַט...“

די טיר איו געעפנט געוואָרן, און די דינסט איו אַריינגע-
קומען צו נעמען די גלאָז. בענדער האָט אַוועקגעלעגט די

פּעדער. די דינסט האָט אים אָנגערירט מיט איר אַקסל,
צונעמענדיג די גלאַז, און ער האָט אויף איר גענלאָצט שטום,
זינלויז.

— וואָס קוקט דער פּאַן אַזוי? — האָט זי געפרעגט.
— אַזוי — אַ קורצער שמייכל האָט פאַרקרימט זיינע ליפּן,
און ער האָט זיך אויפּגעהויבן פון אָרט.
די דינסט איז אַרויס פון צימער.

בענדער איז געבליבן אַליין און געקוקט אויפן בריוו, אויף
די בייגעלאַך פון בירע־זייטן־באַשריבענעם פּאַפּיר, און האָט
געגעניצט. ער האָט שוין געפילט, אַז דעם בריוו וועט ער ניט
אַוועקשיקן; אַז זיין איצטיגע אויפּרעגונג איז ניט מער, ווי אַלע
זיינע אויפּרעגונגען; אַ נאַרישע קינדערשע געווינהייט, די נייגונג
זיינע צו פּילאָזאָפּירן און גריבלען, וואָס האָט פאַרניפּטעט זיין
לעבן, זינט ער געדיינקט זיך. „וואָס איך האָב דאָ געשריבן
רהלען“ — האָט ער געטראַכט — „האָב איך געקאַנט שרייבן
יעדער ניט־העסליכער פּרויענצימער, אַפילו דער דינסט האָב
איך דאָס געקאַנט זאָגן.“ די בייגעלאַך פּאַפּיר זיינען גע־
לעגן צעוואָרפן אויפן טיש, און ער האָט מוראָ געהאַט דורכ־
צולעזן זיי פון אָנהויב ביז צום סוף. ווידער האָט ער געפילט,
ווי די שווערע מאַטעריע געדאַנקען באַפאַלן אים, און אום
לויז צו ווערן פון זיי, האָט ער זיך געוועצט אויפן בעט, אַראָפּ־
געלאָזט דעם קאַפּ און גענומען אונטערברומען אַ רוסיש לידל.
און ברומענדיג, האָט זיין האַרץ זיך געטראָגן מיט ביינקשאַפּט
צו יענעם ווייבליכן וועזן, וואָס שיפּט זיך צוואַמען מיט איר גע־
ליבטן אַזונט־צייט איבערן טייך, וועגן וועלכער דאָס ליד האָט
דערציילט. די געפילן פון פולן לעבן, פון לוסט און באַגערן, פון
געזונטקייט און קראַפּט, וואָס דאָס ליד איז געווען פול מיט זיי,
האַבן אים פאַרשפורט. אין זיין פּאַנטאַויע האָט ער געזעהן דאָס
שיפּל, דעם אויפגעבלאָזענעם זעגל, די גלאַטקייט פון וואַסער, דעם
אַזונט־זייטן; ער האָט געפילט דעם שטאַרקן געזונטן קערפּער, אַ
רויט שפּראַצנדיג פנים... נאָר פּלוצלינג, נישט צו וויסן פון
וואַנען, איז געקומען עפעס אַ געדאַנק אים אין קאַפּ אַרײַן
און האָט אים אויסגעניכטערט.

„איך ווייס ניט, וואָס אַרום מיר טוט זיך! אַ נאַר בין איך!“ —
האַט ער זיך געזידלט, שפּאַנענדיג ביזו איבערן צימער — „וואָס
ווייל איך דען? וואָס איז מיין פּאַרלאַנג? וואָס פּילאָזאָפּיר איך?
לעבן ווייל איך, איך בין מיר! זי ווייל מיט מיר חתונה האָבן. און
וואָס איז דאָס קרימען זיך? וואָס? צי האָב איך ניט דאָס רעכט
צו נעמען אַ ווייב? פאַר וועמען שרעק איך מיך? פאַר וועמען?
פאַר וואָס?“

„לינג, לינג, לינג!“ — האַט ער אַרויסגערעדט ביזו, אַז ער
האַט זיך דערמאַנט אָן די ווערטער פון בריוו: „איך קאָן ניט
לעבן.“ — „לינג! איך קאָן יאָ, איך קאָן!“
דער געדאַנק, אַז ער איז אין אמתן ניט פּייהיג צו לעבן, ווי
אַנדערע, אַז זיין געלעכטער איז אַן אַרט זיפּן, ווי רחל האַט
אים אַמאָל געזאָגט, — דער געדאַנק האַט איצט געדריקט זיין
האַרץ. ער האַט געביסן זיין אונטערשטע ליפּ פאַר צאָרן, און
מיט אַ ווילדן האַם איז ער צוגעגאַנגען צום טיש און גענומען
שרייבן נאָר אַן אַנדער בריוו צו רחל לען:
„מיין לעבן, מיין זעלע!

„איך לייען און לייען דיין בריוו און גלויב אַליין ניט אָן מיין
גליק. אַט איז דיין בריוו פאַר מינע אויגן, דער בריוו געשריבן
מיט דיין אייגענער האַנט. מיט דיין קליינער שיינער ווייסער האַנט.
אַ! ווי וואָלט איך וועלן, דו זאָלסט זעהן, וואָס אין מיין האַרצן
קומט איצט פאַר! דו, דו אַליין רעדסט דאָך צו מיר. איך לייען
יעדעס וואָרט, יעדן אות — און כּוואונדער זיך און פרעג: צי בין
איך טאַקע גליקליך? צי געהערסט דו מיר, רחל? און איך ליב
דיך, ווי איך ליב דיך! ווייל דאָך נאָר פאַר פּיל ליבע, ווייל מיין
האַרץ איז געווען פול איבער די ברענעס, האָב איך ניט געקאָנט
ריידן. איך האָב ניט געקאָנט, איך האָב ניט געוואָלט וואָכעדיג
מאַכן מיט ווערטער די הייליגקייט פון מיין ליבע. מיר זיינען דאָך
גליקליך! אַט די מינוט האָב איך דערהאַלטן דיין בריוו און קאָן
ניט צוריקהאַלטן מינע געפילן. איך קוש דיך און ליב דיך אויף
אייביג, אומענדליך, מיין לעבן און מיין זעלע! דיינער, דיינער,
דיינער בין איך! שטעל דיר פאַר: נאָך צען יאָר פאַרוואָגלט זיין,
אַהן פונק ליבע, אַהן פונק לעבן, בין איך פּלוצלינג געוואָרן

גליקליך, דער גליקליכסטער אויף דער וועלט, ווייל דו געהערסט מיר, מיין ליבע, טייערע. איך קוש דיך און פרעס דיך צו מיין הארצן. מאַרגן וועל איך דיר שרייבן אַן אויספירליכן בריוו און וועל אַלץ גענוי אַרומשרייבן. מיין גליק האָט מיך שפור געד מאַכט. איך וויין, פאַרגיס טרערן פון גליק. דיין..."

„איך קאָן יאָ!“ איז דורך אַ געדאַנק באַ בענדערן אין קאַפּ, אַז ער האָט געענדיגט לייענען דעם בריוו—און מיט אַ געפיל פון אַ זיגער האָט ער זיך אַנגעלעגט אויפן שטול און געקוקט גראַד פאַר זיך. אין עק טיש דאָרט, אין אַ זייט, איז געלעגן דער ערשטער בריוו, און שטום, אָהן ווערטער, אַזוי ווי דער פאַריאַנטער, באַליידיגטער אמת, האָט ער געוואונקען פון דאָרט און געפאָדערט, וואָס אים געהערט: דעם זאַפט פון לעבן, בלוט און דעם מאַרך פון די ביינער.

— נו? — האָט ער זיך געפרעגט.

צי זאָל ער אַוועקשיקן דעם צווייטן בריוו? ער האָט אים נאָך אַמאָל דורכגעלעזן און זיך פאַרגעשטעלט, ווי רחל וועט דעם בריוו לייענען, ווי זי וועט זיך וואונדערן צו הערן אַזעלכע רייד פון אים, ווי שווער איר וועט אויסקומען צוצופאַסן דעם טאָן פון דעם בריוו צו זיינע באַוועגונגען, צו די צוגן פון זיין געזיכט, צו זיינע געוויינליכע רייד...

אַ וויילע נאָך איז ער געזעסן שטום, מיר און מאַט. דער קאַפּ איז געווען לער אָהן איין איינציגן געדאַנק.

— וואָס טוט מען? — האָט ער זיך ווידער געפרעגט.

און ער האָט געפונען אַ נייע קאַמבינאַציע. ער האָט צוגע-רוקט דאָס פלעשל מיט קליי, האָט צוזאַמענגעקלעפט ביידע בריוו און האָט אויפגעשריבן מיט אַ רויטער בליישיפט איבער ביידע בריוו: „קלויב אויס!“.

„אַ גוטער אויסוועג“ — האָט ער געטראַכט, און מוראָ האָבן-דין, ער זאָל ווידער ניט חרטה האָבן, האָט ער גיך אַריינגע-לעגט ביידע בריוו אין אַ קאַנזערט און איז אַרויסגעגאַנגען. אין דרויסן האָט געשיינט, אין דער גאַנצער לופט האָבן זיך געד-קייקלט גרויסע, ווייסע שטיקער שניי. מען האָט שוין גענומען

פארמאכן די געוועלבער. בענדער איז געלאָפֿן גיך צו דער עק גאָס, צום פּאַסט־קאַסטן. ער האָט שוין געהאַט אויפֿגעהויבן דאָס דעקל, גרייט אַרײַנצוזאַרפֿן דעם בריוו. און פֿלוצלינג האָט ער זיך צוריקגעהאַלטן. אין זײַן פּאַנטאַיע האָט ער שוין געהערט דעם קלאַפֿ פֿון דעקל, ווען ס'פֿאַלט צוריק, און האָט זיך דערשראָקן פֿאַר דעם געדאַנק, אַז ער קאָן אָפּטון אַ זאַך, וועלכע מען קאָן מער ניט פֿאַרריכטן.

„דאָס איז נאָך מער לעכערליך!“ — האָט ער גערעדט צו זיך און אים האָט געוואונדערט, ווי אַזוי האָט ער גאָר ניט געטראַכט דערפֿון, אַז שיקן די צוויי בריוו צוזאַמען, דאָס איז נאָך ערגער, נאָך שענדליכער, נאָך מער לעכערליך און עקלדיג. עפעס אַ מיידל איז פֿאַרבייגעגאַנגען און האָט אים פֿאַרירט מיט איר קערפּער, און ער האָט זיך דערמאַנט, וואָס ער האָט געשריבן וועגן דעם שטאַרקן שטראָם, וואָס איז דורך זײַן קערפּער, ווען רחל האָט אים אָנגענומען פֿאַר דער האַנט... דער בריוו, וואָס ער האָט געהאַלטן אין דער האַנט, איז שוין דורכגעווייקט געוואָרן פֿון צעגאַנגענעם שניי. אים איז געוואָרן קאַלט, די פֿיס האָבן אָנגעהויבן צו פֿירן — איילנדיג האָט ער פֿאַרנעסן אָנצורטן די קאַלאַשן — ער האָט אַרויסגעלאָזט דאָס דעקל פֿון דער האַנט, צעריסן די בריוו, און די שטיקלאַך האָט דער ווינט צע-טראָגן אויף אַלע זײַטן.

„איך דאַרף ניט, איך דאַרף גאָר ניט, איך דאַרף גאָר ניט!“ — האָט ער געברומט, גייענדיג צוריק אַהיים מיט גיכע טריט איינגעבויגן.

נאָך אַ לאַנגע צײַט האָט בענדער געשפּאַנט אויבער זײַן צימער. געדאַנקען, ווי בליי שווער, האָבן זיך געשלעפט אין זײַן קאָפּ. ער האָט שוין ניט געטראַכט מער וועגן רחל'ען און האָט געמאַכט אַ רעכענונג פֿון זײַן לעבן. און אַלע זאַכן, וואָס זײַנען פֿאַרביי אין זײַן קאָפּ, אַלע זײַנע טאַטן און געדאַנקען, די נאַנצע צען פֿאַרוואַגלטע יאָר האָבן אויסגעזעהן, ווי אײַן לאַנגע קײט פֿון גריבלערייען, פֿון פּילאָזאָפּירן און קרומערייען, ווי עפעס אַן אומאַטירליכע זאַך, וואָס דערוועקט גאָר עקל און אויסלאַכן.

ער האָט געוואָלט פאַרטרייבן די געראַנקען פון זיין קאַפּ, נאָר
זיי האָבן זיך ווי צוגעקלאַמערט צו זיין מוח, זיינען אַוועקגעלאָפּן
און צוריקגעקומען און זיך אָנגעזעצט ווי אַ מענגע פליגן, וואָס
לאָזן זיך נישט פאַריאָגן. דאָס צימער איז געווען פול מיט רויד
פון פאַפיראַסן. פון דרויסן האָבן אַריינגעקוקט די ווייסע רעכער.
דער זיינער האָט געקלונגען צוויי: „מאָרגן פריה דאַרף מען
גיין אין קאַנטאָר“.

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיטן צימער, אויפגעהויבן דעם
קאַפּ, אַראָפּגעלאָזט ביידע הענט גלייך צו די פיס און האָט
אַרויסגערעדט קלאָר און רייטליך, וואָרט באַ וואָרט, ווי אַ שילער,
וואָס זאָגט פאַר זיין לעצקיע:

— און — אויב — איך — וויל, קאָן — איך — זיין — רוהיג,
— אינגאַנצן רוהיג...

דער שאַטן זיינער, וואָס איז געלעגן אויף דער ערד, האָט
אים אַלץ נאָכגעטאָן, נאָר ער האָט געשוויגן.

אויף איין קווארטיר

I.

עס איז שוין געווען נאך האלבער נאכט, און ביידע שכנים, וואָס זיינען געלעגן אין אייווערנעם בעט, זיינען נאך נישט געשלאָפן. אין איינגען צימער, וואָס האָט זיך געפונען אויפן פירטן שטאָק, איז געווען פינסטער און רושנע. דאָס פענסטער איז געווען אָפן, און אויפן שטיק הימל, וואָס מען האָט געזעהן פון צימער, איז נישט געווען די לבנה. איר שייך נאָר, אָנשלאָנגריג זיך אין די דעכער, איז צוריקגעפאלן אין צימער שיטער און שוואַך; אין דער לופט האָט זיך אַלץ נאָך געפילט דער הייסער טאָג און אַ ריח פון דורכגעברענגטע דעכער. אין אַ דערבייאַיגן צימער, באַ דער בעל־הביחטע, האָט ערשט נישט לאַנג אויפגעהערט צו וויינען דאָס קינד, און איצט האָט זיך געלאָזט הערן אַ געקלאַש פון די דראָזשקעס. דאָס געקלאַש האָט אַ רנע נישט אויפגעהערט: עס האָט זיך אָנגעהויבן אין אַ ווייטער גאָס, זיך דערנעהענטערט, שטאַרקער און געריכטער געוואָרן און קוים האָט עס זיך אָנגעהויבן צו פאַרלירן, האָט זיך אַ ניי געקלאַש דערהערט, זיך דערנעהענטערט, דורכגעפאַרן, און דאָס גאַנצע גרויסע הויז האָט מיטגעציטערט.

אין בעטל איז געווען איינג; דאָס בעטגעוואַנט שוין לאַנג נישט איבערגעצויגן, און ביידע, פיינער און נוט מאַן, האָבן זיך פאַמיהט איינער דעם אַנדערן פאַקוועמער צו מאַכן. זיי האָבן זיך עטליכע מאָל געקערט פון איין זייט אויף דער אַנדערער, איבערגעלעגט די קישן, נאָר מיט די הענט איז שווער געווען דורכצוקומען, ווייל, האַלטנדיג זיי אויפן קישן, האָבן זיי זיך געטראָפן און האָבן זיך אַפגערוקט, זיי אַפגעבריהט. ביידע האָבן געשוויצט. און פילנדיג דעם חברים גוף, האָבן זיי זיך דערמאַנט

אָן דעם אייגענעם פליישיגן און שוויציגן גוף, וואָס ווערט געבוירן אומריין, וואַקסט און צעפאלט... .

געלעגן זיינען זיי שטיל און האָבן געטראַכט. פיינערס גער-ראַנקען, ענליכע צו זיינע באַוועגונגען אין לעבן, זיינען געגאַנגען שנעל און האָבן זיך איילגרייג פאַרקניפט. גוטמאַנס געראַנקען האָבן זיך געשלעפט פאַמעליך און שווער, זיי אַ וואָגן אין זאַמער.

פיינער האָט זיך אַנידערגעזעצט, פאַררוקט די קישן און געזאָגט: — רושנע.

גוטמאַן האָט נישט געענטפערט. ער האָט געקוקט אויף זיין חברים האַלבן גוף און אים האָט זיך געוואַלט, אַז פיינער זאָל זיך שוין גיכער צוריקלייגן. פיינער האָט ווידער געפילט, זיי אין זיין האַרצן וואַקסט די שנאה צו דעם שווייגנדיגן, רוהיגן מענשן, וואָס איז אַ סך עלנטער און פאַרלאָזטער פאַר אים, טראַכט און רערט זייניג... ער האָט זיך צוריקגעלעגט און איבערגעווישט מיט ביידע הענט ראָס פנים.

אין צימער איז טונקעלער געוואָרן. ראָס איז אוראי די לכּנה אַרונטער אונטער אַ וואַלקן. פיינער האָט זיך נאָך עטליכע מאָל איבערגעקערט אויפן געלעגער און האָט געטראַכט וועגן גוטמאַנען: די גאַנצע פיר וואַכן, וואָס ער וואוינט מיט אים צוזאַמען, האָט ער נישט באַמערקט, אַז רער מענש זאָל פון עפעס נתפעל ווערן, אַז ער זאָל עפעס וועלן... ער מישט זיך קיינמאָל נישט אַריין אין שמועס, ווען מען קומט זיך צוזאַמען און מען שפאַרט זיך היציג. און קוקנדיג אויף זיין פנים דעמאָלס, רוכט זיך, אַז רער מענש באַהאַלט עפעס פון אַלע, אַז ער האָט עפעס צו וואָגן און וויל נישט... אין דרויסן האָט אַ זיינער אָנגעהויבן צו שלאָגן. ביידע האָבן געהאַרכט און געצוילט. עס האָט געשלאָגן צוויי. און ביידע האָבן געטראַכט דערפון, אַז פאַלד וועט אין פענסטער אַלץ אָנג-הויבן בלייכער צו ווערן, די פויגלען וועלן אָנהויבן צו שרייען, און דערנאָך וועלן זיי אַנטשלאָפן ווערן.

און אַז אין דרויסן איז ווידער העל געוואָרן, איז שוין שווער געווען צו דערקענען, צי ראָס איז רער ווידערשיין פון רער לכּנה, וואָס שלאָגט זיך אָפּ אָן די דעכער, אָדער עס הויבט שוין אָן צו טאָגן.

פיינער האָט זיך אויסגעדרייט מיטן פנים צו גוטמאַנען, און אין דער טונקלקייט האָט ער דערפילט גוטמאַנס רוהיגן, מעלאַנג-כאַלישן בליק אויף זיך. און ווי יעדעס מאָל, דערפילנדיג דעם בליק, האָט זיך די פיינטשאַפט באַהאַלטן עפעס אין אַ ווינקל אין האַרצן, און ער האָט געשפירט, אַז גוטמאַן איז זיין חבר, אַן עלנטער, ווי ער אַליין, און נאָך מער.

— זאָגט, גוטמאַן, איר טראַכט עפעס?

גוטמאַן האָט נישט באַלד געענטפערט, און פיינער האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז אויף זיין חברס ליפן שפילט איצט דער דינער-דינער שמיכל, וואָס באַליידיגט אים יעדעס מאָל אַזוי טיף. ער האָט זיך שוין געהאַלטן אין מיטן אויסדרייען זיך. גוטמאַן האָט גערעדט שטיל:

— עס האָט געשלאָגן צוויי.

— יאָ, עס האָט געשלאָגן צוויי. איך קאָן נישט שלאָפן;
איר אויך נישט?

— ניין.

עטליכע מינוט האָבן זיי ביידע געשוויגן. פיינער האָט זיך אָנגערופן:

— זאָגט, גוטמאַן, וועגן וואָס האָט איר געטראַכט ביו אַהער?
ס'איז אומעטיג...

גוטמאַן האָט איבערגעפרעגט פויל:

— איך?

— איר דערמאָנט אייך און דערציילט.

גוטמאַן האָט געשוויגן.

— פאַרוואָס שווייגט איר?

אין פיינערס קול האָט זיך געהערט זיין אויפגענונג, ער אַליין האָט עס דערשפירט און האָט זיך פאַרשעמט.

— איך האָב געטראַכט... נו, גאָרנישט.

— דערמאָנט אייך.

— איך בין געאַנגען היינט פאַרנאַכט אויף דער דויקע גאַס, איר ווייסט, אין עק שטאָט (גוטמאַנס גלייך, רוהיג קול, די רוסישע ווערטער, וואָס זיינען אַרויס פון זיין מויל, ענליכע איינס צום אַנדערן, ווי אויסגעגאַסענע פון אַ פאַרם, האָבן אין דער

טונקלקייט געמאכט אן איינדרוק, ווי דער טיקטאק פון א זיינער), דאָרט וואוינען אַריבע מענשן. פאַר אַ טיר פון אַ געוועלב איז געשטאַנען אַ יינגל, אָנגעלענט אויף דער וואַנט, און האָט געוויינט. דערנאָך האָט ער געקוקט אויפן הימל און איז שטיל געוואָרן. פלוצלינג האָט ער זיך דערמאַנט און האָט אָנגעהויבן צו וויינען נאָך העכער...

— נו... האָט פיינער געפרעגט, אַז זיין חבר האָט אָפּגעהאַקט.

— נאַרנישט, איך האָב נאָר געטראַכט.

גוטמאַן האָט זיך אויסגערײט צו דער וואַנט, פיינער איז געלעגן מיטן פנים צום פענסטער און האָט געקוקט אויף אַ גרין, ציטעריג שטערנדל, וואָס אַ פוילער וואַלקן האָט ערשט געהאַט אַרויסגעלאָזט פון זיך. ער האָט נישט געוואַלט טראַכטן וועגן גוטמאַנען און האָט אָנגעהויבן זיך פאַרצושטעלן דאָס יינגל און די געגנט, וואָס איז נישט ווייט פון אירישן בית־עלמין. דאָרט איז גוטמאַן אַזדאי געגאַנגען שפּאַצירן. פיינער האָט זיך איצט דערמאַנט, אַז ווען זיי וויינען אַמאָל צוזאַמען אַרויסגעגאַנגען פון בית־עלמין, האָבן זיי גערערט וועגן דעם איינדרוק, וואָס אַ בית־עלמין מאַכט; גוטמאַן האָט דעמאָלס געוואָנט:

— עס קומט עפעס מאַרנע אויס, דאָ שטייט אַן אָסטראָג געבן בית־עלמין...

און ביי פיינערן האָבן איצט די ווערטער באַקומען אַ באַר האַלטענע באַרײטונג, און ער האָט זיך אויסגערײט, געקוקט אויף זיין חברס קאַרק לאַנג, ביז די אויגן זיינען טיר געוואָרן און האָבן זיך פאַרמאַכט.

אין דרויסן האָט זיך אָנגערופן אַ פויגל, און אין עטליכע מינוט אַרום האָט זיך אַריינגעטראָגן אַ געשריי, אין וועלכן מען האָט נישט געקאָנט אונטערשיידן אַן איינציג קול. עס האָט זיך געקאָנט דוכטן, אַז אין דרויסן שרייט אַלץ: די נאַכט, וואָס גייט אַוועק, אַדער דער טאָג, וואָס קומט אָן. געדאַנקען אין קאָפּ זיינען געוואָרן שיטערער, לייכטער... און ער איז איינגעשלאָפן.

גוטמאַן איז נאָך נישט געשלאָפן. ער האָט געקוקט אויף זיין פונקט אויף דער וואַנט, וואָס איז אַלץ קלאַרער און רייטליכער געוואָרן, דאָס איז געווען אַ מיטל אַנטשלאָפן צו ווערן. די

פויגלען האָבן שוין געהאַט אויפגעהערט צו שרייען, אויפן הויף האָט מען געעפנט דעם טויער, דער סטרווש האָט געקערט, און עס האָט זיך געהערט דאָס רייבן פון בעזעם אויפן האָרטן ברוק. אין דער אַנדערער שטוב האָט דאָס קינד געוויינט, לאַנג געוויינט, ביז די מוטער האָט דערהערט... ער האָט זיך אומגע־רייט, פיינער איז געלעגן מיט פעסט צונעמאַכטע ליפן, אויפן שטערן זיינעם האָט זיך אַ קנייטש געצויגן, דאָס פנים זיינס איז געווען בלייך, פול מיט קנייטשן, דער אָטעם שווער און טיף. דאָס ברודינע העמד אויף די אַקסלען האָט זיך געהויבן, אינגאַנצן האָט ער אויסגעוועהן שוואַך, אומבאַהאַלפן... אויפן דאָך האָבן זיך שוין אָפגעשפיגלט די ערשטע שטראַלן, — באַלד וועט די זון אַהינקומען אין צימער...

ער האָט זיך אויסגעררייט צו דער וואַנט און גענומען קוקן אויף איין פונקט.

II.

זי זיינען ביידע געווען אַרים, פאַרלאָזט און עלנט, אָפגעריסן פון דער גרויסער וועלט. זייערע באַקאַנטע זיינען געווען אַרים, פאַרלאָזט און עלנט, זיי זיי. פיינער האָט געהאַט אַ באַשעפֿטיגונג אין אַ דרוקעריי אויף עטליכע רובל אַ מאַנאַט, נוסמאַן האָט געהאַלטן אין זוכן. נאָר עס איז שווער געווען צו גלויבן, אַז דער מענש וואָל אַמאָל עפעס געפינען. דערווייל איז ער אַרומ־געגאַנגען אויף די גרויסע רוישנדיגע גאַסן פאַמעליך, מיט אַן אַראָפגעלאָזטן בליק, און די מענשן, וואָס האָבן זיך געאיילט, האָבן אים אויסגעמירן, זיי אַ סלופ פון טעלעפּאָן. טיילמאָל האָט ער זיך אָפגעשטעלט, דורכגעלעזן אַ שילד מיט פונה און זייטער געגאַנגען, ביז ער איז סיד געוואָרן און האָט זיך אַהיים געשלעפט. אין דערהיים האָט ער זיך געלעגט אויפן בעטל און האָט געטראַכט. פאַרנאַכט, ווען דער הימל איז געווען פאַרוואַלקנט, פלעגט ער זיך זעצן באַם פענסטער און אַרויסקוקן. אַרום האָבן זיך נאָר געוועהן דעכער און קוימענס. די וואַלקנס זיינען געהאַנגען אַזוי נידעריג, אַז ס'האַט זיך גערוכט, אַט, אַט פאַלן זיי אַראָפֿ.

די פינסטערניש איז צוגעפאלן, א הויכער שפיץ פון א קירכע האָט זיך שוין אין רערווייטנס פארלוירן אין דער טונקלקייט. אַלץ אַרום האָט באַקומען אַיין אויסזעהן און אויסדרוק, אַ טרויעריגן און אַ שווערן, וואָס האָט געצויגן באַם האַרצן. ער איז געוועסן רוהיג אָנגעלענט מיט אַיין האַנט אויפן פענסטער און זיינע קורצזיכטיגע אויגן האָבן זיך טיף אַיינגעקוקט אין דער טונקלקייט, וואָס האָט צוגעפליסט פון אַלע זייטן, אַ קליין שטערנרל האָט געציטערט און האָט זיך פאַרלוירן. די אויגן זיינע זיינען מיר געוואָרן, און ער האָט זיך אויפגעשטעלט, געריבן די הענט אַינע אין דער אַנדערער און האָט געצויגן:

— אַזוי, יאָ-יאָ.

מיט וואָס אינטערעסירט זיך דער מענש, מיט וואָס לעבט ער, האָט פיינער נישט געוואוסט, און דאָס נישט וויסן האָט אים געמאַכט אומרוהיג, געטריבן דעם מוח צו טראַכטן און געוועקט דאָס געוויסן.

אַמאָל איז פיינער אַהיים געקומען פאַרנאַכט. אין דרויסן האָט געקאַפּעט אַ רעגן, און ער האָט גערעכנט צו טרעפן זיין חבר זיצן באַם פענסטער. גוטמאַן איז געוועסן באַם טישל, פאַר אים איז געלעגן אַ פּאָטאַגראַפיש בילד. דערהערנדיג דאָס עפענען פון דער טיר, האָט ער זיך אומגעקערט, זיי האָבן זיך באַגריסט, און גוטמאַן האָט זיך ווידער גענומען אַיינקוקן אין דעם בילד מיט עפעס אַ פּונא און באַאַבאַכטונג, וואָס פיינער האָט נאָך ביז אַהער נישט באַמערקט באַ אים. פיינער האָט זיך געררייט אַרויף און אַראָפּ איבערן צימער און האָט, פאַראיבערנייענדיג, יערעס מאָל אַ בליק געוואָרפן אויפן בילד. דאָס איז געווען אַ בילד פון אַ פרויענציעמער, קענטיג, אַ מיירל. דאָס פנים איז געווען אַ שיינס, די ליניען גלייך און האַרמאָניש, נאָר אַהן עפעס אַ באַזונדערן אויסדרוק. די אויגן האָט ער פון ווייטן נישט געקאָנט באַטראַכטן גענוי, נאָר, קענטיג, האָבן זיי אויך געקוקט רוהיג און זיכער. דאָס אַיינציגע, וואָס האָט אויף זיך אויפּמערקוואַם געמאַכט, איז געווען די פאַרקעמונג פון די האַר, זיי זיינען געווען פאַרקעמט אין דער הייך אַזוי, אַז דער גאַנצער הויכער, שיינער שטערן זאָל זיך זעהן.

— קוקט, פיינער... האָט זיך גוטמאַן אָנגערופן אין אַ
וויילע אַרום. און האָט אים דערלאָנגט דאָס בילד זעהר פּאַרזיכטיג,
ווי ער וואָלט מוראָ געהאַט, יענער וואָל עס אים נישט צוכאַפּן.
— יאָ, אַ שייַן מיידל...

— אַ מיידל... האָט גוטמאַן איבערגעחזרט, — קוקט, איר
זעהט? קוקט גוט.

— איך זעה, אַ שייַן מיידל, כאָטש קיין אויסדרוק אויפן פנים
איז נישט פאַראַן.

אויף גוטמאַנס ליפן האָט געשפּילט דער דינער שמייכל,
און ער האָט געקוקט פיינערן גלייך אין די אויגן אַרײַן מיט
איראַניע:

— איר פאַרשטייט נישט, — האָט ער געזאָגט, און אין טאָן
זיינעם איז געווען אַ זיכערקייט און שטאַלץ, — איר האָט שוין
אַמאָל געטראָפּן אַזאַ בליק? פאַרשטייט איר, דאָס איז אַ
בליק, נו...

פיינער האָט נישט געוואָלט מער ענטפּערן, זעהענדיג, אַז
זיין חבר איז אַזוי ערנסט און פאַראינטערעסירט. עפעס אין
האַרצן איז ער צופּרידן געווען צו זעהן, וואָס זיין חבר אַנטציקט זיך
און איז נאַריש כאָטש אַמאָל. דערצו, אַז ער האָט זיך מער
איינגעקוקט אין בילד, האָבן די אויגן פאַקומען אַלץ מער אויס־
דרוק, ווי זיינען אַלץ לעבעדיגער געוואָרן, און די ליפן, האָט
זיך אים איצט געדוכט, וואָלטן זיך אַט, אַט באַוועגט צו ריידן
עפעס רוהיגס, גוטס און פּרישס.

— דאָס איז אייערס אַ משפּחה? — האָט ער געפרעגט נייגער־
ריג, — איך האָב עס ביז אַהער באַ אייך נישט געזעהן.

גוטמאַן האָט אים ווידער אויסגעמאָסטן מיט אַ בליק, אויף
זיינע ליפן האָט זיך פאַזיון דער דינער שמייכל, און ער האָט
גאַרנישט געענטפּערט.

ער איז געווען און אַלץ איינגעקוקט זיך. און אַז ס'האָט
אין צימער אָנגעהויבן טונקל צו ווערן, איז ער צוגעגאַנגען צום
פענסטער און געדרייט דאָס בילד פאַר די אויגן.

און אַרײַנלײַגנדיג דאָס בילד אין בױעם־קעשענע און עס
פאַרזיכטיג פאַרפאַקנדיג, האָט ער געזאָגט:
— דאָ איז דאָ, פאַרשטייט איר, אַזעלכעס ... יאָ, איר פאַר-
שטייט נישט.

מען האָט אָנגעזונדן אַ ליכט און עס צוגעטריפט צו איינעם
פון די שטיקער חלב, וואָס האָבן זיך געפונען אַ סך אויפן טיש.
פיינער האָט זיך געלעגט אויפן בעטל און געקוקט אויף זיין
חבר, וואָס האָט זיך איצט געדרייט איבערן צימער מיט פאַמעליכע
שווערע טריט און האָט געטראַכט. אינגאַנצן איז ער עפעס
היינט מאַדנע אויסגעקומען. עפעס האָט זיך פיינער געדוכט,
אַז ער האָט זיין פנים ביז אַהער נאָך נישט אַזוי געזעהן, אַזוי ווייך,
אַזוי עלנט און אַזוי ליבליך. „ער איז פאַרליבט“, האָט ער
געטראַכט, און עפעס אַ ניי געפיל האָט זיך אין זיין האַרצן דער-
וועקט צו גוטמאַנען, אַ שטילס, אַ ווייכס און זעהר אַ גוטס,
וואָס ער פלעגט אָפט פילן, אַ פאַרליבט פאַרפאַלק אַרער ליבע
קינדער זעהענדיג.

— ועצט אייך, גוטמאַן — האָט ער צוגערופן זיין חבר, אַנ-
דײַזנדיג מיט דער האַנט.

— צו וואָס?

— ועצט אייך, מיר וועלן ריידן.

גוטמאַן האָט זיך געועצט.

— וואָס? — האָט ער געפרעגט און האָט זיך געוואַלט באַלד
אויפהויבן פון אַרט.

— זיצט, ווייזט דאָס — האָט אים פיינער אָפּגעהאַלטן.

— מען ברויך נישט — האָט גוטמאַן געענטפערט מיט
שטאַלץ — איר זעהט דאָ גאַרנישט.

— נו, איך האָב מיך טועה געווען, איך האָב נישט גוט געקוקט.

גוטמאַן האָט אים דערלאַנגט דאָס בילד, און פיינער, ווילנדיג
ווייזן זיין חבר, אַז ער אינטערעסירט זיך זעהר, האָט זיך
אַנדערגעוועצט, צוגעבויגן זיך צום ליכט און לאַנג געקוקט.

— יאָ־אַ! — האָט ער זיך באַמיהט נאַכצומאַכן זיין חברס
טאָן, — יאָ־אַ.

— ועהט איר! — האָט גוטמאַן געענטפערט און האָט זיך דערפרייט, ער האָט נאָך אַמאָל לאַנג באַטראַכט די קאַרטע, אַרײַנגעלעגט זי און איז געזעסן שטיל.

פיינער איז אַראָפּגעלאָפּן מיט אַ טשייניק און האָט געבראַכט טיי און זעמל. עפעס איז דאָס צימער, זיי ברייטער געוואָרן, ביידע האָבן זיך געפילט הייטערער און ליבליכער און האָבן גערעדט וועגן רעם, אַז מאָרגן וועלן זיי גיין אין טעאַטער אַרײַן, אַז מאָרגן וועט פיינער באַקומען דריי רובל.

נאָכן עסן האָט זיך פיינער אויפגעשטעלט און געזאָגט צו גוטמאַנען מיט אַ געלעכטער:

— איר זייט אַזאַ שווערער...

— איך?

— איר — האָט פיינער געשמייכלט — לאָזט, וועל איך איך פֿרובן אויפהויבן.

— ע...

— נו, שטעלט איך אויף! — האָט פיינער קאָמאַנדירט. גוטמאַן האָט זיך פויל אַנידערגעשטעלט, עפעס מאָרנע נאַריש לאַכנדיג.

פיינער האָט אים אַרומגענומען מיט ביידע הענט, אויפגעהויבן און אַראָפּגעלאָזט מיט אימפעט, מיר ווערנדיג. אויפן טישל איז דאָס ליכט אומגעפאלן, די גלעזער האָבן געקלונגען, און אין צימער איז פינסטער געוואָרן. גוטמאַן האָט שוין געוואָלט אַזוגיין אַנצוינדן דאָס ליכט, נאָר פיינער, פילנדיג עפעס, זיי אַ שפּרוח אין קאַפּ, האָט אים איינגעהאַלטן.

— מען פרויך נישט! — האָט ער געזאָגט — לאָז זיין אַזוי.

נו, הויבט איר מיך איצט אויף.

— נו... צו וואָס? — האָט זיך גוטמאַן געבעטן.

— מיר וועלן זיין אויף „רו“. נו, הויבט דו מיך אויף?

גוטמאַן האָט אַרומגעוויקלט זיינע הענט אַרום פיינערן, ער האָט אים הויך אויפגעהויבן און רוהיג, פאַמעליך אַראָפּגעלאָזט. אין דרויסן איז די לבנה פונקט אַרויס פון אונטערן ראַך. אין צימער האָט זיך געלעגט איר שײַן, און ביידע האָבן זיך פאַרשעמט.

III.

דער זומער איז געווען אַ הייסער. עטליכע טעג נאָכאַנאַנד האָט זיך קיין וואַלקן נישט געוויזן. די פּאַסן הימל איבער די גאַסן האָבן אויסגעזעהן שטויביג, אָהן שום פּאַרב און אויסרוק. די גאַס האָט אַלץ גערוישט. מענשן, דערשוויצטע, פּאַרהאַרעוועטע האָבן געאַילט און געלאָפּן, און קוקנדיג אויף זייערע פּנימער, וואָס האָבן אויסגעדריקט גאָר ליידן, מידקייט און פּאַרביסנקייט, וואָס האָבן זיך ווי געבעטן רוה, — איז עפעס אויסגעקומען מאָרנע, אַז אָט די פּאַרהאַרעוועטע מענשן מאַכן אָן דאָס גערויש און געקלאָפּעריי. קיין פּריש פּנים, קיין פּרייע, לעבעדיגע באַר-וועגונג איז אויף דער גאַס נישט געווען צו זעהן. און פּינער, אַרומשלעפּנדיג זיך פּאַרנאַכט אויף די גאַסן דערשוויצט און פּאַרמאַטערט, האָט זיך געפּילט אַליין געטריבן און געיאָגט, ווי די גאַנצע גרויסע מאַסע. פּאַטראַכטנדיג זיין לעבן ביז אַהער, דאָס אַלץ, וואָס ער האָט געטאַן און גערערט, האָט ער זיך געפּילט פּאַר אַ דריידל, וואָס איז געלאָזט געוואָרן, און דרייט זיך גאָר אָהן ווילן דערצו. אין דער צוקונפט זיינער האָט ער מוראַ געהאַט צו קוקן, עס איז דערביי אויף אים אָנגעפּאַלן אַן אומעט, און ער האָט די געדאַנקען דערשטיקט. גאָר אַז די נאַכט איז צוגעפּאַלן, און ער איז מיר געוואָרן און האָט זיך אַהיים געשלעפּט אין צימער, איז אים שווער געווען די געדאַנקען צו דערשטיקן. ער פּלעגט שטיין עטליכע מינוט אונטער דער טיר, האַלטנדיג די קליאַמקע אין דער האַנט, און האָט געוואַרט. און אין בעט ליגנדיג, האָבן די שווערע געדאַנקען צוגעפּליסט אין זיין מח אַרײַן, ווי געפּרעסט וואַסער, פּון אַלע זייטן. „אַ צעבראַכן אייזערן בעט, וואָס האַלט זיך קײם“, האָט ער געטראַכט, „פיר זענט, וואָס שטיקן, — אָט דאָס איז דאָס לעבן מײַנס, דאָס איז אַלץ...“

מיט נוסטאַנען האָט ער ווייניג גאָר גערערט. ווען זיי זיינען געווען צוואַמען, האָט זיך געפּילט, אַז חוץ זיי צוויי געפּינט זיך נאָך אַ דריטע פּערזאָן, אַ פּריש, יונג און גליקליך לעבעדיג באַשעפּעניש. און ריידן האָט זיך פּינערן געוואַלט גאָר וועגן איר.

אָנהויבן האָט ער נישט געוואָלט. ער האָט זיך פאַרנעוואָרפן,
אַז ער איז מקנא זיין חבר, אַז ער איז אַ שלעכטער, פאַרביסענער
מענש, וואָס האָט פיינט אַ גליקליכן נאָר דערפאַר, וואָס ער איז
גליקליך. גוטמאַן האָט אויך ווייניג גערעדט. ער האָט אַלץ געד-
חורט, אַז ער דאַרף קריגן אַ בריוו און אַזעק פון וואַרשע. דער
פאַס איז אים אויסגעגאַנגען, די קאַמאַשן זיינען געווען צעריסן...
און פאַ רעם אַלעם איז ער געווען רוהיג, שטענדיג גלייך און
צופרידן, ווי נאָר מענשן, וואָס ליבן...

— דו ביסט אַ גליקליכער מענש, — האָט אַמאַל אין דערפריה
פיינער געוואָגט צו זיין חבר, — דו ביסט רוהיג, ברויכסט נישט
צו גיין אין דער דרוקעריי, האָבן צו טון מיט די קאַרעקטן,
האַפסט און ליבסט...

ער האָט זיך פלוצלינג אָפגעשטעלט, אַרויסריירנדיג, וואָס
ער האָט נישט געוואָלט זאָגן...

— מיר טוט דער קאַפ ווי... האָט ער פאַרריכט, און איז
בייז געווען אויף זיך, צו וואָס ער זאָגט ליגן.

גוטמאַן איז נאָך געלעגן אין בעט. אין די האַר זיינע וויינען
געווען אַ סך פערערן; די שיינ פון דער זון איז געלעגן
אויף אַ האַלב פנים, נאָר ער האָט דאָס נישט באַמערקט. ער
האַט געביסן די אונטערשטע ליפ און האָט עפעס געטראַכט.

— קיין בריוו איז נישטאָ, — האָט ער געענטפערט נישט
צו דער זאך.

— דו ווילסט טאַקע אַזעק פון וואַרשע? וואַרשע געפעלט
דיר נישט?

— גיין, דאָ איז אינטערעסאַנט, נאָר דאָ איז עפעס אַלץ
פרעמד...

— איך פאַרשטיי דיך נישט קלאַר, די מענשן געפעלן דיר נישט?
גוטמאַן האָט אָנגעקוקט זיין חבר מיט אַ איראָנישן בליק,
ער האָט אַ וויילע געטראַכט און געזאָגט:
— איך וועל היינט אַזוראי פאַקומען אַ בריוו.

נוטמאן האָט זיך אויפגעהויבן און גענומען זיך אָנטון. פיינער
האָט געבראַכט זעמל און טיי. ער איז צוריקגעקומען מיט
אַ יונגענמאָן. דאָס איז געווען אַ באַקאַנטער מיט זעהר אַ בלייך
פנים און מיט אַ קליין שוואַרץ בערדל, וואָס האָט אויסגעזעהן ווי
צוגעקלעפט. אַרײַנקומענדיג, האָבן זיי געטראָפֿן נוטמאָנען ויצן
באַם טיש; ער האָט געהאַלטן די קאַרטע פֿאַר די אויגן און האָט
געקוקט.

דער באַקאַנטער האָט נישט געוואָלט עסן. ער איז געגאַנגען
אַרויף און אַראָפּ איבער דער שטוב, האַלטנדיג דאָס שטעקעלע
אין דער האַנט. ער האָט געטייט דערמיט פֿאַר זיך און האָט
גערעדט ביין, קוקנדיג אויף דער ערד:

— דאָס איז אַ שאַנד! אַרײַנצוטערען אין אַ בורזשואַזישן
מיניסטערום! (אין פראַנקרייך זײַנען דעמאָלס אַרײַן אין נייעם
מיניסטערום צוויי סאַציאַליסטן). דאָס איז אַ שאַנד! אַ שאַנד!

נאָר פלוצלינג איז ער צוגעגאַנגען צו נוטמאָנען, געגעבן אים
אַ קלאַפּ אויפֿן אַקסל און געזאָגט, קוקנדיג אויף דער קאַרטע:

— אַ נו! וויזט אייערע! וואָס? טפּו!

ער האָט אויסגעשפיגן.

נוטמאָן האָט געקוקט אויף דעם פלעק, וואָס דער שפּיי האָט
געמאַכט אויף דער פּאַדלאַגע, דערנאָך אויף פיינערן און האָט
נאָרנישט געענטפערט.

אַלע האָבן זיך שלעכט געפילט. דער באַקאַנטער האָט זיך
באַלד געזענגט. „פונדעסטוועגן האָב איך צו אייך קיין צייט
נישט“, האָט ער געזאָגט און איז אַרויסגעגאַנגען. פיינערן האָט
זיך גערוכט, אַז נוטמאָן איז אויף אים ביין, וואָס ער האָט דער-
ציילט אַנדערע וועגן זיין ליבע... ער האָט זיך געפילט זעהר
זינדיג און זעהר נאָריש. אין נוטמאָנס בליק האָט ער געלעזן:
„אַ מאוסער מענש ביסט דו! אַ נאָרישער פלוידערער!“ פאַר-
ענטפערן האָט ער זיך נישט געקאָנט. ער האָט געלאָזן שטיין אַ
האַלבע נלאָז טיי ניט אויסגעטרונקען און איז אַרויסגעגאַנגען.
און אַראָפּגייענדיג פון די שטיגן, האָט ער זיך געפילט אַרויסגע-
יאָגט פון זיין אייגן צימער דורך נוטמאָנען, און ער האָט נישט

פֿאַרשטאַנען, צו וואָס ער האָט צו טון מיט דעם מענשן, וואָס
וויל ער איינגטליך פון אים...

„איך פֿאַרשטיי נישט, איך פֿאַרשטיי נאָרנישט!“ — האָט ער
געהורט פֿאַר זיך. און קוקנדיג אויף די גרויסע מויערן, אויף
די מענשן אין דער גאַס, האָט זיך אים געדוכט, אַז ער האָט
קיינמאַל נאָרנישט פֿאַרשטאַנען, אַז אַלץ, וואָס ער האָט גערעדט
און געטאָן, זייט ער געדיינקט, איז נאָר דעריבער, ווייל עפעס
אַנדערש טון און רידן איז נישט געווען וואָס, אַז באַ אים אין
קאָפּ איז קיינמאַל קיין געדאַנק נישט געווען...

ער איז גענאָנגען איבער דער גאַס געשווינד, נישט וויסנדיג
וואו אַהין. ער האָט זיך עטליכע מאָל אָנגעהאַקט אָן מענשן.
און יעדעס מאָל האָט זיך יענער אָפּגעשטעלט און אים אָנגעקוקט
עפעס מיט אַ פֿראַגע:

„דול ביסט דו?“

און פֿלוצלינג ווי עפעס אַ פֿרעמדע קראַפט וואָל אים אָפּהאַלטן,
האָט ער זיך אָפּגעשטעלט און געוואַנט צו זיך:

„לאָו קלערן!“

דער שטאַט־דיינער פון דער הויכער קירכע האָט געשלאָגן.
פֿאַרן בילד האָט געקניט עפעס אַ פֿרויענציער און האָט געבעטן.
אויסן ראָג פון אַ נאָהענטער גאַס איז געשטאַנען אַ פֿאָליציאַנט
און האָט געקוקט אויף אים.

ער האָט געוואַלט איין מאָל קלערן ווי געהעריג, וויסן וואו
דער געדאַנק הויבט זיך אָן און לאָזט זיך אויס, נאָר שטייענדיג
אויף דער גאַס עטליכע סעקונדעס, האָט ער נישט געוואוסט,
פון וואָס ער האָט איינגטליך צו טראַכטן, און ער האָט גענומען
ניין ווייטער מיט פֿאַמעליכע טריט.

עס איז געווען קעגן צען. אין דער דרוקעריי האָט זיך
אים נישט געגלוסט צו ניין, דאָרט האָבן אויף אים געוואַרט
קאַרעקטן, וואָס ער וואַלט איצט נישט געקאָנט לעזן, ער איז
דורכגעגאַנגען עטליכע גאַסן און האָט זיך דערמאַנט, אַז פֿאַר
עטליכע טעג האָט ער דאָ באַגעגנט זיינעם אַ באַקאַנטן פון
עטליכע יאָר צוריק. דער באַקאַנטער, וואָס האָט זיך אַמאָל אינטער
רעסירט מיט אַלעם, מיט וואָס פֿיינער האָט זיך אינטערעסירט,

הָאָט פֿאַר צוויי יאָרן חתונה געהאַט; ער האַנדלט היינט מיט פּלעצער און וואוינט אויף אַ זומער-וואוינונג, נישט ווייט פון וואַרשע. יערעס מאָל, ווען זיי באַגעגענען זיך אויף דער גאַס, שמייכלט דער באַקאַנטער, פּרעגט, פֿאַרוואָס ער קומט נישט אַמאָל אַרײַן צו אים און שלעפט פּײַנערן שטענדיג מיט זיך אַ האַלבע גאַס, טײַלמאָל עטליכע גאַסן, און יערעס מאָל פּילט זיך פּײַנער באַלײדיגט מיט יענעם שמײכל און מיט זײַן אײגענער שוואַכקײט, וואָס ער לאָזט זיך פון יענעם שלעפּן... באַם לעצטן באַגעגענען הָאָט דער באַקאַנטער געבעטן, ער זאָל אַרױפֿ-קומען צו אים אויף דער זומער-וואוינונג אַמאָל, ווען ער וועט האָבן צײַט.

— קומט אין דערפּריה — הָאָט ער געזאָגט, אַז זײ האָבן זיך געווענט — און אויף דערנאַכט וועט איר קאָנען זײַן צוריק.
„און אין דער אמתן“, הָאָט פּײַנער געטראַכט, „איך בין שױן לאַנג נישט געווען הינטער דער שטאָט“.

ער הָאָט זיך געלאָזט גײַן מיט ניכע טריט צום באַנהויף. און גײענדיג, איז פֿאַ אים געווען אַזאַ געפּיל, ווי עמיצער יאָנט אים, און דער „עמיצער“ איז נישט געווען קײן אַנדערער, ווי גוטמאַן...
„וואָס וויל ער פון מיר?“ — אים איז געוואָרן אַ רחמנות אויף זיך אַלײן, און אים הָאָט זיך געוואָלט ווײַנען.

אויף די פעלדער, וואָס האָבן זיך געצױגן ווייט און פּרײַט, איז געווען אַ סך גרינס און ליכט. ער הָאָט אַרױסגעבױגן דעם קאָפּ פון וואַנאַן, און די אױגן זײַנע האָבן זיך געפּרײַט, קוקנדיג אָהן שום שטערונג, אין עק האַרױאַנט הָאָט זיך געוועהן אַ וואַלד, וואָס הָאָט אױסגעוועהן, ווי אַ שוואַרצער פּאַס, אױבער דעם פּאַס הָאָט זיך געצױגן אַ גאַנצע מחנה גרױסע און קלײנע וואַלקנס, וואָס האָבן באַגלײט דעם גײענדיגן צוג שטיל, רוהיג און ערנסט. בשעת דאָס אַלץ, וואָס איז געווען גאַהענט, הָאָט זיך געאײלט און איז אָפּגעשפּרונגען אין דער אַנדערער זײַט אומגעדרולדיג, הָאָט דאָרט אין עק האַרױאַנט אַלץ אױסגעוועהן רוהיג, שטיל

און זיכער. דער לאַקאָמאָטיוו האָט אַ סך געפֿיפּט און געשטערט.
דער צוג האָט זיך אַלע וויילע געשטעלט, און אַז ער איז צוגע-
קומען צו דער לעצטער סטאַנציע, האָט זיך פֿינערן נישט גע-
גלוסט אַראָפּצוגיין; אים האָט זיך געוואַלט לאַנג נאָך שטיין
באַם פענסטער און אַרויסשטעקן דעם קאַפּ.

אַרויסגייענדיג פֿון וואַגאָן, איז ער ווידער געוואָרן אומרוהיג;
ער האָט זיך באַראַרפט נאָכצופּרעגן, וואו עס וואוינט זיין באַר-
קאַנטער און אַריינגיין צו אים, באַקענען זיך מיט זיין ווייב, ריידן
און אפשר עסן דאָרט... און דאָס אַלץ איז אים שווער געווען.
דער צוג איז שוין אַוועקגעגאַנגען, און ער איז אַלץ נאָך גע-
שטאַנען באַ דער סטאַנציע און האָט געטראַכט. די עטליכע
פּאַסאַזשירן, וואָס האָבן אַרויסגעשטיגן מיט אים צוזאַמען, האָבן
זיך געקושט מיט די, וואָס האָבן געוואַרט אויף זיי. עפעס אַ
קליין יינגל האָט געהאַלטן אַן עלטערן מאַנס האַנט, קענטיג,
אַ פּאַטערס, אין זיינער און האָט זי געקושט. דער פּאַטער האָט
זיך געאייילט און איז גיך געגאַנגען, האַלטנדיג אין דער צווייטער
האַנט אַ רייזע־קעסטל, דאָס קינד איז נאָכגעלאָפּן און האָט זיין
האַנט נישט געוואַלט אַרויסלאָזן... באַלד זיינען אַלע מענשן
פאַרשוואַנדן געוואָרן, באַהאַלטנדיג זיך, ווי די פּויגלען, ערנעץ צווישן
די בוימער. און פֿינער האָט פאַר זיך קיינעם שוין מער נישט
געזעהן, הויך דעם וועכטער, וואָס איז געשטאַנען מיט דעם
טרומיט אין דער האַנט, געקוקט אויף דער ליניע און האָט
עפעס געטראַכט.

ער איז אַריין אין אַן אַלייע, צווישן צוויי שורות ווילעס. פֿון
ביידע זייטן האָבן זיך געזעהן מענשן. ערנעץ האָט מען אַ
פאַרהיינגל אַוועקגערוקט, און פֿינער איז געגאַנגען גיך, פּילנדיג
זיך באַגלייט פֿון ביידע זייטן מיט פּרענגנדיגע בליקן: „ווער איז
דער? וואָס טוט ער דאָ? וואו וואוינט ער?“ אויף די אַלע פּראַגן
האַט ער אַליין נישט געהאַט קיין ענטפּער... און אַז ער איז
דורך די ווילעס, און אים האָט קיינער נישט אָפּגעשטעלט, איז
אים געוואָרן לייכטער, און ער האָט אויפּגעהויבן די אויגן...
ער איז אַרויס אויף אַ פּלאַץ, וואָס איז געווען אַרומגערינגלט
פֿון אַלע זייטן מיט וועלדלאַך, קענטיג, איז דאָס געווען אַ

פארלאזט אָרט, וואו קיינער איז נישט גענאָנגען. די ערד איז געווען זאָמדיג, ערטערזיין נאָר באַדעקט מיט גראָס, און עטליכע קליינע, זעהר נידעריגע בוימלאַך האָבן זיך ווי געמאַטערט צו ציהען פייכטיגקייט פון רעם זאָמר. זיי האָבן אויסגעזעהן טרויעריג און עלנט. פון וואַלד אַרויס האָט זיך געהערט אַ גערויש פון צווייגן און אַ געשריי פון קראַען... דאָ איז געווען שטיל. פיינער האָט זיך געפילט פריי פון מעגשליכע בליקן און פון זיך אַליין... די זון האָט געברענגט, דער הימל איז געווען ריי, בלוי און טיף. פיינער האָט שוין לאַנג, לאַנג אַזאָ הימל נישט געזעהן. ער איז נאָר לאַנג דאָ אַרומגענאָנגען, און אין מח באַ אים האָט זיך קיין געדאַנק נישט גערירט. דער קאַפּ האָט אָנגעהויבן שווער צו ווערן, אין די שלייפן האָט געהאַקט: איינס, צוויי, דריי... די היץ האָט אַלץ געקוועלט, און אים איז שווער געוואָרן צו שלעפּן די פיס...

ער איז איינגעשלאָפּן אין וואַלד אויף דער ערד. אַז ער האָט געעפנט די אויגן, איז זיין בליק געפאלן אויף די שטיקער הימל, וואָס האָבן זיך געזעהן צווישן די צווייגן. עס האָט זיך געשלעפט אַ וואַלקן פאַטעליך און פויל. פון דערווייטנס האָט דער וואַלד גערוישט, און עטליכע פויגלען האָבן געפישטשעט... אינגאַנצן איז ער געווען רורכגענומען מיט עפעס אַ פוילקייט; ער האָט געפילט אונטער זיך די ערד און דאָס קלאַפּן פון זיין האַרצן אויף איר, און אים האָט זיך נישט געוואַלט קיין ריר געבן מיט אַן אבר. ער איז געלעגן און האָט אַרויסגערופן אין זיין מח ערינערונגען פון היינטיגן טאָג, און אַלץ האָט אויסגעזעהן, ווי אַ חלום אַזוי, אַז ס'האַט זיך אים געוואַלט ווייטער נאָך חלומען... נאָר די אויערן זיינע האָבן דערהערט נאָהענטע מעגשליכע שטימען, אַ געלעכטער און אַ געלויף, און ער האָט זיך ראַש אויפגעשטעלט אויף די פיס. נישט ווייט פון אים, צווישן די בוימער, זיינען געלאָפּן עטליכע יונגע מיידלאַך און נימנאָויסטן און האָבן הויך געלאַכט. ער האָט זיך געאיילט אַרויסצוגיין פון וואַלד און האָט אַלץ נאָך נישט קלאַר געדיינקט, ווען און ווי אַזוי ער איז דאָ אַריינגעקומען. עפעס האָט זיך אים גערוכט, אַז עמיצער האָט

אים געוועקט, געפרענט עפעס באַ אים, ווען ער איז געשלאָפן, נאָר ער איז געווען מיר און האָט זיך געפוילט צו עפענען די אויגן. די זון איז שוין געווען נירעריג. צום צוג איז נאָך געבליבן אַן ערך פון צוויי שעה, און ער איז אַראָפּגעגאַנגען צו דער ליניע, אַריין אין דער שאַפע, וואָס האָט געדינט פאַר אַ באַנהויף. ער האָט זיך געזעצט אויף אַ באַנק, פאַרלעגט די הענט און האָט געקוקט אין דער היים.

נעבן אים איז געשטאַנען דער זעלבער וועכטער, וואָס פריהער, און אין דער זעלבער פּאָזע, ער האָט געקוקט אויף דער ליניע און האָט געמאַכט אַן איינדרוק, ווי אַ דראַנג פון אַ וויאַרסט. פיינערן האָט זיך איצט קלאַרער פאַרגעשטעלט, ווי ער האָט דורכגעלעבט דעם היינטיגן טאָג, ווי ער איז אַנטלאָפן פון זיין אייגן צימער, ווי ער איז אַרויס דאָ אַהער, אין אַ ווילדער פרעמדער געגנט, וואו ער איז אַן איבעריגער און קאָן נאָר שטערן אַנדערע... און אַ שווער געפיל האָט זיך ווידער געלעגט אויף זיין האַרצן. ער האָט געקוקט אויפן וואַלד, וואו ס'האַבן זיך באַהאַלטן אַ סך ווילעס, און האָט געטראַכט, אַז דאָס אַלץ, וואָס לעבט און איז צופרידן, באַהאַלט זיך און פאַרבאַרגט זיין גליק פון שלעכטע אויגן, אַז ווען עמיצער וואַלט אים, פיינערן, אַריינגעלאָזט אין זיין צימער, וואָס באַהאַלט זיך דאָרט ערנעץ אין וואַלד, וואַלט ער מיט זיך אַריינגעבראַכט אומגליק, פאַרדאָרבנקייט, קנאַה און שנאה. ער האָט זיך דערמאַנט אַן גוטמאַנען, אויך ער איז אַ גליקליכער, און ער באַהאַלט זיין גליק, ווי ער קאָן עס באַהאַלטן! נאָר ער איינער שלעפט זיך אַרום מיט אַן אָפּן האַרץ פאַר אַלע, ווי אַ שיינק, און איז יערן צו לאַסט...

„אָד, נאָט!“ — האָט ער אָפּגעזיפצט.

פון צווישן די בוימער האָט זיך אַרויסגערוקט אַ שוואַרצע פיגור. אַ פרויענצימער, אַ שלאַנקע, אין שוואַרצן געקליידט האָט זיך דערנעהענטערט. אַז זי איז צוגעקומען צו דער ליניע, האָט זי איבערגעווישט מיט דער האַנט די האַר און אַרויפגערוקט זי פון איבערן שטערן. גענאַנגען איז זי פאַמעליך, די טריט און די באַוועגונגען זינען געווען זיכער און שוין, און אַז פיינערן האָט איר בליק באַגעגנט, האָט זי די אויגן אַראָפּגעלאָזט. דער בליק

האַט אים געטראַפן צאַרט און לייכט, נאָר געהאַלטן האָט ער זיך אויף זיין פנים מיט עפעס אַ זיכערקייט: זי האָט געקוקט, ווייל זי האָט געוואָלט קוקן, און אַזוי לאַנג, ווי זי האָט געברויכט. דאָס פנים איז געווען זעהר שיין; און אין דער פאַרקעמונג פון די האָר, אין דעם שטערן, מיט וואָס זי האָט, קענטיג, שטאַלצירט איז געווען אַזעלכעס, וואָס האָט געלעכערט אין מח באַ פיינערן און האָט דאָרט געווכט באַשייד.

עס זיינען אָנגעקומען נאָך מענשן, מערסטנטיילס יונגע לייט און יונגע מיידלאַך, לייכט און פריי געקליידעטע. קליידער האָבן גערוישט, קליינע שטיינדלאַך האָבן זיך געוואָרפן אונטער די פיס, אַלע פנימער האָבן געשמייכלט, צוגעגרייט זיך צו שמייכלען און זיך אָפּגעהאט פון שמייכלען. פיינער, האָבנדיג שוין אַ בילעט באַ זיך, האָט זיך געדרייט צווישן אַלע, עטליכע מאָל באַרירט אַ קלייד און איז צופרידן געווען, וואָס ער געפינט זיך צווישן אַזוי פיל מענשן און איז פריי, אינגאַנצן פריי, טוט, וואָס אַלע טוען, האָט אַ בילעט, ווי אַלע... נאָר יערעס מאָל, אַז ער איז פאַרבייגעגאַנגען פאַר דעם מיידל אין שוואַרצן, האָט זיך אין מח אָנגערופן עפעס אומרוהיגס און אין זיין האַרצן איז געווען אַזאַ געפיל, ווי באַלד וועט עפעס געשען, עפעס זעהר וויכטיגס... אויף דער זייט, וואוהין דער צוג האָט געדראַפּט אַזעקצוגיין, איז ערשט די זון אונטערגעגאַנגען. מען וואָלט געקאָנט מיינען, אַז עפעס אַ ריונהאַנט דרייט דאָרט באַ אַ רערל אונטערן הימל און בייט דאָרט די דעקאָראַציע פאַמעליך, פרי קיינעם נישט איבערצושערקן. מען האָט אָנגעצוגרין די לאַמטערנעס. דאָס מיידל האָט זיך אויפגעהויבן פון אָרט און איז אָפּגע- גאַנגען עטליכע טריט. פיינער האָט זיך פלוצלינג אָפּגעשטעלט אויפן אָרט. ער האָט זי דערקענט.

„דאָס איז זי! זי! זי! זי... גוטמאַנס!“

פון דערווייטנס האָט דער לאַקאָמאַטיוו געפייפט און געוועקט. עמיצער האָט אים אַ שטויס געגעבן. פון וואַלד האָט אַרויס- געקוקט די לבנה. און אויף מערב זייט איז געווען אַזוי שטיל און רוהיג, אַז ס'האַט זיך געוואָלט דאָרט אַהין אַזעקפירן זיך מיט אַלע שלעכטע געדאַנקען...

IV.

אז פיינער איז געקומען קיין וואַרשע, איז שוין געווען נאָכט.
ער איז געווען מיר און צעבראָכן. דער קאָפּ האָט אים ווי
געטאָן. און אַלץ איז אים געווען ווי צעשרויפט און האָט זיך
נישט געפונען אויפן ריכטיגן אָרט. אַ גאַנצן וועג האָבן אים
נישט אָפּגעלאָזט די געדאַנקען וועגן גוטמאַנען און זיין געליבטער,
וואָס ער האָט געזעהן. אים האָט זיך אַלץ פאַרגעשטעלט, אַז זי,
די שיינע, די רוהיגע און גליקליכע שטרעקט אויס אירע צוויי
אַרעמכ און נעמט אַרום גוטמאַנען, קושט אים... און גוטמאַן,
צופרידן מיט זיך, מיט אַ גלויבן, אַז ער האָט דאָס פאַררינגט,
שמיכלט און קושט זי פאַמעליך. ער האָט אויפן וועג אַ סך מאָל
איבערגעווישט מיט די הענט דאָס פנים און האָט זיך נעמאַטערט
צו פאַרטרייבן די געדאַנקען, נאָר דאָס בילד איז אַלץ ווידער
פאַרגעקומען אין זיין מוח, און אַ סך מאָל איז פאַרשוואונדן די
גרענעץ צווישן אים און גוטמאַנען, און אַנשטאָט גוטמאַנען האָט
געקאָנט זיין ער, פיינער... ער האָט זיך דערמאַנט, אַז אַמאָל,
גייענדיג פאַרנאָכט אויף דער גאַס, האָט ער געקלערט, אַז
גוטמאַן וועט חתונה האָבן, באַ אים וועט זיין אַ שוין, ציכטיג הויז,
און ער, פיינער, וועט אין דעם הויז זיין אַ געליבטער נאָסט...
און ער האָט נישט פאַרשטאַנען, פאַרוואָס ער איז דאַמאָלס אַזוי
צופרידן געווען, טראַכטנדיג אַזוי, און פאַרוואָס אים איז איצט
אַזוי נישט גוט.

ער איז נישט גלייך געגאַנגען אַהיים. ער האָט נישט געוואָלט
טרעפן גוטמאַנען וואַכנדיג, ווייל ער וואָלט נישט געוואוסט, ווי
צו ריידן מיט אים, און ער האָט זיך אַרומגעשלעפט אין די
גאַסן. אויפן הימל איז געהאַנגען די לבנה, זי איז געווען ציטעריג
און בלאַס, ווי דערשראָקן. דער געטומל אין די גאַסן איז נאָך
נישט אינגאַנצן געשטילט געווען און באַ יעדן ראָג האָט אים
אַ פּאַליציאַנט נאָכגעקוקט.

ער איז מיר געוואָרן, אים האָט זיך געוואָלט ליגן און ער
האָט זיך ווידער געפילט אַרויסגעיאָגט פון זיין אייגן צימער.

עס איז שוין געווען נאָך צוויי, ווען ער איז אַהיים געקומען. פֿינער האָט זיך דורכגעגנגעט דורך דעם פּאַרערשטן צימער, ווי אַ גנב, און איז אַריין אין זיינעם. ער האָט קיין ליכט נישט אָנגעצונדן, ער האָט זיך אויסגעטאָן און געלעגט, און גערוכט האָט זיך אים, אַז גוטמאַן הערט און איז וואָך, נאָר ער מאַכט זיך שלאָפּנדיג. ער האָט זיך אַוועקגעדרייט פון אים מיטן פנים, האָט צוגעמאַכט די אויגן און האָט אַיינגעדרימלט.

אין דרימל האָט ער געהערט, עמיצער איז אַריינגעקומען שטיל. ער האָט זיך אַנידערנגעזעצט באַם טישל און האָט געקלאַפּט פּאַמעליך מיט דער פּויסט אויפן טיש עפעס מיט אַ זיכערקייט און שטומקייט: אַיינס, צוויי, דריי, פּיר... ער האָט זיך נאָך יעדן קלאַפּ אָפּגערוקט, ווי ער וואָלט געוואַרט אויף אַן ענטפּער... פֿינער האָט פּאַרשטאַנען, אַז דאָס וועקט מען אים, ער זאָל אויפשטיין, און ער האָט זיך מיט געוואַלד אויפגעריסן פון שלאָפּ... — ווער איז דאָ? — האָט ער אויסגעשריען.

גוטמאַן האָט זיך גערירט און זיך נישט אָנגערופּן. פון דערווייטנס האָבן די לאַקאָמאַטיוון געפּייפט, געפּירט צווישן זיך אַ געשפּרעך. אין דרויסן איז ליכטיג געווען. — גוטמאַן, דאָ איז קיינער נישט געווען?

גוטמאַן האָט זיך ווידער גערירט און האָט נישט געענטפּערט. פֿינער האָט פּאַרביסן די ליפּן און געקוקט אויף גוטמאַנס צעשוויבערטע האָר, אויף זיין פנים, און אים האָט זיך ווידער פּאַרנעשטעלט, אַז אָט דעם ברודיגן גוף נעמען אַרום צוויי ווייכע, פּרישע אַרעמס... און אַ ווילדע שנאה האָט ער געפּילט צו דעם מענשן, וואָס איז אַזוי פּול מיט זיין גליק, אַז ער וויל נישט ענטפּערן אויף פּרעמדע ליידן.

— מאַוסער מענש, — האָט ער געברוטט און האָט זיך אויסגעדרייט.

אַז ער האָט זיך אין דערפּריה אויפגעכאַפּט פון שלאָפּ, האָט ער געזוכט אין בעט, צי גוטמאַן איז דאָ. ער האָט געדיינקט, אַז באַנאַכט איז עפעס געשען, און אַז ער האָט געעפּנט די אויגן און האָט קיינעם נישט געזעהן אין צימער, האָט ער זיך

דערמאָנט, אַז ער האָט גוטמאַנען גראָב באַלייריגט, אַז יענער האָט זיך אַזוי אַנגעטאַן פאַרטאַג און איז אַרויס פון צימער. „וואָס טוט זיך דאָס מיט מיר?“ — האָט ער געברומט און אַריינגעשטעקט דאָס פנים אין קישן, — „וואָס טוט זיך מיט מיר?!“ ער האָט זיך געברויכט צו אַילן אין דרוקעריי. געאַרבעט האָט ער מיט אַ מין פאַרביסנקייט, שנעל אַהן אויפהער, דריי האָט ער געענדיגט די אַרבעט און איז אַרויס אויפזוכן גוטמאַנען. ער האָט אים געטראָפן זיצן אין די אַלייען אויף אַ באַנק, אַנגעלעגט מיט דעם קאַפּ אויף דער האַנט און האָט נאַכגעקוקט אַ וועלאָסיפער.

— וואָס טוסט דו דאָ? — האָט פיינער גערערט און האָט זיך געפילט אויפגערגנט, — איך זוך דיך. גוטמאַן האָט זיך אויפגעשטעלט פון אַרט, אַנגעקוקט פיינערן זיכער, ווייל ער האָט געוואָלט קוקן. פיינער האָט זיך ווידער דערמאָנט אין די בליקן פון מירל געכטן פאַרנאַכט. — איך בין דאָ געזעסן, — האָט ער געענטפערט נאָך אַ קורצער פרויע און האָט זיך צוריקגעזעצט אויף דער באַנק. פיינער האָט זיך אויך געזעצט.

— זאָג, — האָט פיינער אַנגעהויבן, און ער האָט געפילט, אַז זיין שטימע ציטערט, — דו ביסט ביזו אויף מיר, איך בין ניט שולדיג, ווייסט די גערוזן מיינע זיינען צערורערט. — דו רעדסט, ווי אַ קינד, פיינער, — גוטמאַן האָט אים געקוקט גלייך אין די אויגן אַריין מיט איראַניע. — איך שטער דיר. איך באַקום קיין בריוו נישט, איך מוז היינט פאַרן. — דו וועסט היינט נישט פאַרן. דו האָסט דאָך קיין געלט נישט. אויף דער אַנדערער וואָך וועל איך האָבן אַביסל געלט. — איך וועל מיך לייגן אונטער דער באַנק... יא, איך האָב אַ פאַספאַרט, מיר וועט מען נאַרנישט טון! — האָט ער געענדיגט מיט ענערניע, ווילנדיג זיך אַליין איבערצייגן, אַז ער וועט אַזוי טון. פיינער האָט פאַרקרימט די ליפן, ווי אויף אַ שמויכל. אינד גאַנצן איז ער געווען פאַרוואונדערט און האָט נישט געוואוסט, וואָס ס'טוט זיך. גוטמאַן וויל אַוועקפאַרן — און דאָס מירל? — און ער אַליין וואָס וויל?

— דו וועסט נישט פאָרן, גוטמאַן. איך בעט דיך. איך בין
נישט שולדיג, נלויב...

גוטמאַן האָט אים איבערנעהאַקט:

— וואו ביסט דו געכטן געווען?

— יאָ. איך האָב דיר פאַרנעסן צו דערציילן. איך בין
געבעטן געווען אין זי. אויף זומער-וואוינונג. דאָרט וואוינט מיינער
א פאַקאָנטער, דאָרט איז שייך, זעהר שייך, מיר וועלן אַמאָל אַהין
פאַרן. יאָ?

פיינערן האָט זיך געדוכט, אָו די ווערטער האָבן גוטמאַנען
אויפגערגט, אים איז אַווראי נישט אַנגענעם געווען, אָו ער
זאָל זיין מיט אים צוואַמען דאָרט, וואו זי איז.

— לאַמיר פאַרן, — האָט גוטמאַן געזאָגט — איך האָב שוין
לאַנג נישט געווען קיין פעלד, גאָר צו דיין פאַקאָנטן וועל איך
נישט אַריינגיין.

אין וואַנאָן זיינען זיי געוועסן איינער קעגן אַנדערן. צוערשט
האָט זיך פיינער געשטעלט פאַם פענסטער און גענומען אַרויסקוקן,
אַלץ איז געווען, ווי געכטן, און ער האָט נישט געוואוסט,
וואו עס האָט זיך אַהין געטאָן דער געכטיגער נחה פון האַרץ,
ווען ער האָט אַרויסגעקוקט. ער האָט אַפגעטרעטן דאָס פענסטער
גוטמאַנען, וואָס האָט לאַנג אַרויסגעקוקט און געזאָגט:

— פונקט אזוי, ווי פאַ אונז, די אייגענע היילאָך און די
זעלבע פויערים.

פיינער איז געוואָרן אומגעדולדיג, דער צוג האָט זיך געד-
שלעפט גאָר צו פאַמעליך, דער וואַנאָן איז געווען פול מיט רויך.
אויסגעקרימטע פאַרביסענע, גערוועזע פנימער האָבן זיך גאָר
געוועהן, וואָס האָבן אים דערמאָנט זיין אייגן פנים.

— מיר זיינען געקומען, — האָט פיינער געזאָגט צו גוטמאַנען,
וואָס איז אַלץ געשטאַנען פאַם פענסטער און האָט אַנגערירט זיין
אַקסל. קומט, גוטמאַן.

זיי האָבן זיך אַנגעקוקט שטום מיט פראַגן אין די בליקן.
זיי זיינען אַרויס פון וואַנאָן, און פיינערן האָט זיך געדוכט,
אָו גוטמאַנען איז די געגנט פאַקאָנט. ער האָט זיך גאָרנישט

געפרעגט און גענומען גיין צו רעם זעלבן אָרט, פון וואָנען דאָס
מיידל איז געכטן אַרויסגעגאַנגען.

— וואוהין גייסט דו? — האָט פיינער געפרעגט, — דאָ זיינען
ווילעס.

— מען טאָר דאָ נישט גיין? — האָט גוטמאַן איבערגעפרעגט,
אומקוקנדיג זיך אין אַלע זייטן — דאָ איז גוט, ווייסט, מיך עקלט
די גרויסע שטאָט.

פיינער האָט נישט געענטפערט, זיי זיינען געגאַנגען גלייך מיט
דער ליניע, פיינער האָט זיך אַלץ אומגעקוקט צו דער סטאַנציע,
גוטמאַן האָט געזאָגט:

— לאָמיר זיצן, — און האָט זיך אַנידערגעוואָרפן אויפן גראָס,
אונטערגעלעגט די הענט אונטערן קאָפּ און געקוקט. פיינער האָט
זיך געזעצט נעבן אים:

— ווייסט, וועמען איך האָב דאָ געכטן געזעהן? — האָט ער געזאָגט.
גוטמאַן האָט אויפגעהויבן די אויגן אויף אים און האָט
זיי אַראָפּגעלאָזט. קענטיג, ס'האָט אים נישט אינטערעסירט, וואָס
פיינער רערט. ער האָט אַרויסגענומען פון דער בוועס־קעשענע די
קארטע און האָט גענומען קוקן.

— ווייז די קארטע אַ מינוט, — האָט פיינער געזאָגט.
גוטמאַן האָט זי אים רערלאָנגט און האָט פאַרביסן די אונ-
טערשטע ליפּ. פיינער האָט גענומען די קארטע פאַר די אויגן.
אַ פאַר אויגן האָבן אויף אים געקוקט זיכער. די הענט האָבן זיך
געהאַלטן אין פאַוועגן. גוטמאַן האָט אויף אים געקוקט מיט
באַפּאַכטונג. פיינער האָט זיך ווידער געפילט צערורערט. „איך
פאַרשטיי נישט, איך פאַרשטיי נאָרנישט!“ — איז אים דורך דורכן
מח די געכטיגע פראָזע. די קארטע איז אים אַרויסגעפאלן פון
דער האַנט, גוטמאַן האָט זי אויפגעהויבן, איינגעוויקלט אין פאַפיר
און אַריינגעלעגט אין טאַש.

— קום! — האָט פיינער געזאָגט.

— צו וואָס גיין? — האָט גוטמאַן געענטפערט רוהיג.
עס איז געווען שטיל. די זון איז געשטאַנען איבערן וואַלד.
אַ זשאַבע איז דורכגעשפרונגען, גוטמאַן האָט זיך דערשראָקן און
האָט אַ ציטער געגעבן.

פיינער האָט זיך אָנגערופן:

— רױ ווייסט, װעמען איך האָב רױ געכטן געזעהן? טרעה!
רױ ווייסט... ער האָט אים שטריינג געקוקט אין די אויגן אַרױן.
— װעמען?

— זי — ער האָט אים אָנגעװיזן מיט דער האַנט אויף גוט-
מאַנס פּוועס־קעשענע.

גוטמאַן האָט זיך געזעצט, פאַרשטעלט מיט דער האַנט די
אויגן פאַר די שטראַלן און האָט געװאַנט מיט שפּאַט,
שמייכלענדיג:

— רױ זאַנסט אַ ליגן, רױ קענסט זי נישט.

— איך קען זי! — האָט פיינער זיך געבייזערט.

— נו... האָט זיך גוטמאַן געבעטן, — זאַג נישט קיין ליגן.
רױ קענסט זי נישט.

— װילסט? װעל איך זי דיר היינט װױזן.

— רױ װעסט זי מיר װױזן?

— יאָ.

— װױז! — האָט גוטמאַן געענטפּערט אַנטשלאָסן.

אַז זיי זיינען צוגעקומען צו דער סטאַנציע, האָט באַ פיינערן
דאָס האַרץ געקלאַפּט. באַ אים איז געװען אַ געפיל, װי ער זאָל
עמיצן פירן צו אַן אומגליק. ער האָט זי באַמערקט פון דער-
װײטנס, זי איז געזעסן און געקוקט אויף זי. גוטמאַן איז גע-
גאַנגען שנעל, די טריט זיינע זיינען געװען גיכערע, װי געװײנליך.
פיינער האָט אַראַפּגעלאָזט די אויגן, װען זיי זיינען דורכגעגאַנגען
די שאַפּע.

— האָסט געזעהן? — האָט ער געפרעגט גוטמאַנען.

— װאָ?

— נו, דאָרט, — ער האָט אים געשטופּט באַ דער האַנט...
זיי האָבן זיך געררייט עטליכע מאָל אַרױף און אַראָפּ און
האַבן גאַרנישט גערערט צווישן זיך. פיינער האָט גאַרנישט
פאַרשטאַנען, װאַס ס׳טוט זיך. ער האָט געקוקט אויף מערב
זײט און אים האָט זיך רערמאַנט די גרויסע, רוישנדיגע שטאַט,
װאַס ליגט אונטערן װאַלד. און אַז דער צוג איז צוגעקומען,
האָט ער זיך דערפרייט און האָט געאַיילט צו געמען בילעטן.

פיינער האָט זיך געשטעלט פאַם פענסטער און האָט עפעס מוראַ געהאַט צו קוקן זיין חבר אין פנים אַרײַן. גוטמאַן האָט געשוויגן. אין דרויסן איז די נאַכט צוגעפאַלן. וואַלקנס האָבן באַצויגן דעם הימל און אַ טראָפּ רעגן האָט אַ קאַפּ געגעבן אויפן פנים. ער האָט דערפילט איבער זיין אַרעם אַ האַנט, וואָס האָט אַרויסגעוואָרפן צעריסענע שטיקלאַך טאָול. איין שטיקל איז געפאַלן אויף פיינערס אַקסל, ער האָט עס באַטראַכט און האָט דערקענט אויף אים אַ באַקאַנטן אַרעם פון דעם מיידל. עטליכע פונקען זיינען דורכגעפלוויגן.

ער האָט זיך אויסגעדרייט. גוטמאַן איז געזעסן מיט פאַר- לענטע הענט און האָט געקוקט אויף דער ערד.

— רו האָסט צעריסן די קאַרטע? — האָט פיינער געפרעגט, פאַרקרימענדיג די ליפן אויף אַ שמייכל — רו פיסט אַ מאָדנער מענש, פאַרוואָס האָסטו צעריסן?

גוטמאַן האָט געענטפערט שטיל:

— וואָס? אַ מיידל, ווי אַלע. — נאָך וואָס טויג זי מיר...

— נאָר פון וואַנען האָסטו די קאַרטע באַקומען? איך האָב געמיינט... פיינער האָט נישט געקאַנט ענדיגן... אין האַלז איז עפעס צוגעקומען און האָט געשטיקט.

גוטמאַן האָט געשמייכלט, עפעס מאָדנע פאַרצויגן די ליפן און געזאָגט:

— דאָס האָב איך געפונען. איך בין גענאַנגען אויף דער גאַס, איז דאָס געלעגן.

— איך האָב מיך טועה געווען.

אויפן הימל זיינען די וואַלקנס געדיכטער געוואָרן, פיינער האָט אַרויסגעבויגן דעם קאַפּ אין דער פינסטערניש אַרײַן און האָט געוואַלט פאַרלירן זיך אין זיינע געראַנקען. אין מח באַ אים איז געווען שטיל, ווי אויף אַ בית-עלמין... נאָר פלוצלינג איז אים געקומען אין קאַפּ אַרײַן דאָס יינגל, וואָס האָט געוויינט און גע- קוקט אויפן הימל, פון וועלכן גוטמאַן האָט אים אַמאָל באַנאַכט דערציילט, ער האָט זיך איצט אַזוי קלאַר פאַרנעשטעלט דאָס יינגל אין אַ צעריסענער קאַפּאַטע, ווי ער שטייט אָנגעלעגט אויף דער וואַנט, און ער האָט זיך טיף פאַרטראַכט.

V.

אין איינגען צימער איז געווען פינסטער, אויף די שויבן איז געלעגן די שווארצע נאכט. אויף די דעכער ארום האָט געקלאַפט דער רעגן. דער ווינט האָט געבלאָזן דורך אַ האַלב אויסגעהאַקטער שויב. ביידע זיינען געלעגן שטיל, אָפּגערוקט איינער פון אַנדערן, און האָבן געשוויגן. גוטמאַן האָט געקוקט אויפן פענסטער און האָט זיך פאַרגעשטעלט, ווי איבערן הימל ציהט זיך איצט איין שווערע כמאַרע, וואָס האָט קיין אָנהויב און קיין סוף נישט. און ער האָט זיך דערמאַנט אַמאָל אַ ניסן־טאַג פון זיין קינדהייט, ווי ער איז געשטאַנען אויפן שולהויף און האָט געקוקט צום עק הימל, וואָרטנדיג אויפן לעצטן וואָלקן, וואָס וועט פון דאָרט אויפגיין. איצט האָט זיך אים גערוכט, אַז אַזעלכע שווערע כמאַרעס ציהען זיך איבער זיין קאָפּ און ער ליגט זיך רוהיג, שטיל און מישט זיך נישט אַרײַן, ווי נישט אים וואָלט עס אָנגענאַנגען. נאָר אין דער שווערער כמאַרע האָט עפעס אויפגעבליצט אַ געדאַנק, און אין מח זיינעם איז ליכטיג געוואָרן. זיינע געדאַנקען האָט גוטמאַן ליב געהאַט, ער האָט זיי געקאָנט ציילן און האָט זיי זעלטן אַמאָל עמיצן געזאָגט. איצט אָבער האָט זיך אים געוואָלט רײַדן.

— פיינער, דו שלאָפסט? — האָט ער געפרעגט נישט דרייַסט.

— ניין, ווילסט עפעס? — פיינער האָט זיך צו אים אויס־געדרײַט מיטן פנים.

— הער, וואָס וואָלט געווען, אַז מעגשן וואָלטן נישט געהאַט קיין אויגן? דו האָסט עפעס געלעזן וועגן דעם?

— איך האָב עפעס געלעזן, — פיינערן האָבן די רײַד געשראַקן.

— דו האָסט געלעזן? נו, שטעל דיר פאַר... מיר וואָלטן נאָר נישט געזעהן, קיין מעגש וואָלט נישט געזעהן דעם צווייטן. עס וואָלט פינסטער געווען... וואָס וואָלט געווען, ווען מען וואָלט צופעליג געטראָפן אויף אַ פרעמדער האַנט? שטעל דיר פאַר... וואָס? — האָט פיינער געפרעגט דערשראַקן.

— מיט וואָס פאַר אַ פרייד וואָלט מען געדריקט די האַנט!

מיט וואָס פאַר אַ פרייד! פאַרשטייסט?

— איך שרעק זיך, איך פאַרשטיי נאָר נישט. ווייסט, איך האָב דיר מקנא געווען... לאַז שלאָפן...

שווייג, שוועסמער!

פעליע פיינשטיין האָט שטענדיג געהאַלטן פאַ זיך אַ קליין
 פלעשעלע ציאַניסטי קאַלי. יעדע מינוט, ווען נאָר זי זאָל דאָס
 וועלן, קאָן זי אויסטרינקען מיט איין זופּ רעם שאַרפּן גיפּט, און
 אין עטליכע מינוט אַרום איז זי טויט. איר איז דאָס פאַרנעקומען
 אַזוי לייכט צו טון, ווי, צום ביישפּיל, לייגן זיך שלאָפּן פּאַנאַכט.
 פאַר עטליכע יאָר, אין דער זעלבער צייט, ווען זי איז גע-
 ווען דאָס לעצטע מאָל אַזוי שרעקליך גענאַרט און אַזוי טיף פאַר-
 לייריגט, האָט זי פעסט פּאַשלאָסן, אַז — גענוג! זי קאָן מער
 נישט איבערטראַגן דאָס אייביגע מאַטעריע, זי מוז מיט אירע
 אייגענע הענט איבעררייסן די קייט פון ליידן, וואָס ציהט זיך
 און וועט זיך אַזוי ציהען אָהן אַן אויפהער, ווי לאַנג זי וועט
 לעבן. איר יוגנט האָט שוין דעמאָלט געהאַלטן אין אַפּבליהען;
 מיט יעדן טאַג איז געוואָקסן דאָס קלעמעניש אין האַרצן, די
 ביינקשאַפט, וואָס האָט גענאַגט און גענאַגט און קיין מינוט נישט
 אויפגעהערט. מענשן זיינען איר דערעסן געוואָרן. די לעצטע געד-
 שיכטע האָט איר געעפנט די אויגן צו זעהן, וואָס אייגנטליך די
 אַלע מאַנספּאַרשווינען פאַרלאַנגען פון איר. זי האָט זיך געפילט,
 ווי אַן אומפּאַהאַלפּן באַשעפעניש אין וואַלד, אַרומגערינגלט פון
 יעגערס, וואָס ווילן זי פּאַנגען. און דאָס האַרץ האָט אַזוי געד-
 צויגן און געביינקט צו זי, און דער געדאַנק האָט זי אַזוי פיינט
 געהאַט!

זי איז געקומען פּאַנאַכט אַהיים אין איר צימער, האָט אַרויס-
 גענומען פון טאַש דאָס קליינע פלעשעלע, האָט עס געשטעלט
 אויף דער טאַבורעטקע נעבן טיש און האָט אַנגעשריבן אַ קורצן
 בריוו צו איר מוטער און איר יינגערער שוועסטער. זי האָט זיך

אויסגעטאָן און אָנגעטאָן קלאַרע וועג. דערנאָך האָט זי איבער-
געצויגן די קישנס מיט ווייסע ציכלאָך, איבערגעטוישט דעם ליי-
לאַך, אַזוי אַז איר געלעגער האָט געבלאַנקט שפּאַנל-ווייס און
ניי. אין איין העמד האָט זי זיך געשטעלט פאַרן שפיגל, האָט
אויפגעפלאַכטן אירע שוואַרצע האָר — דאָס שענסטע, וואָס איר
איז געבליבן — און האָט זיי געלאָזט אַראָפּפאלן פריי איבער
איר קאָפּ, און מיט שטילע רוהיגע טריט איז זי צוגעגאַנגען צום
בעט און האָט זיך געלעגט. זי האָט זיך נישט געאיילט. בכלל,
האָט זי זיך גענומען אין זין אַרײַן צו שטאַרבן רוהיג און שײַן,
נישט אין איילעניש און כאַפעניש, נישט אין אַן אויפגערענטער
מינוט. זי איז געווען שטאַליך, האָט געהאַט אַ טיפע אַכטונג צו
איר אייגענער פּערוואַן, און איר האָט נישט געקאָנט איינפאַלן
קײַן ספק, צי זי וועט האָבן מוט אויסצופירן איר באַשלוס.

זי האָט אויסגעצויגן איר שלאַנקען קערפּער אין בעט, גלייך
אַראָפּגעלאָזט די הענט איבער דער קאָלדרע, האָט צוגעמאַכט
די אויגן און זיך פאַרטראַכט. זי האָט זיך פאַרגעשטעלט דעם
גאַהענטן טויט, און ער האָט זי נישט געשראַקן. וועגן די עטליכע
מינוט פון אויסטרינקען דעם גיפט ביז צום עק האָט זי אַפילו
נישט געוואָלט טראַכטן. נאַרישקייטן! צוויי-דריי מינוט לײַדן, דאָס
איז דאָך לעכערליך. און דערנאָך... דערנאָך האָט זי זיך
פאַרגעשטעלט, ווי איר קערפּער ליגט פאַרגליווערט אין בעט, די
אויגן פאַרמאַכט, דאָס פנים בלאַס; דאָס האַרץ שלאַגט נישט מער,
דער מח איז אָנגעגאַסן מיט בליי און ערגעץ, ערגעץ איז נישטאַ
מער קײַן שפור פון דעם שווערן קלעמעניש! איר איז אַפילו
שוין איצט פרייליך געוואָרן באַ דעם געדאַנק, אַז איר האַרץ
וועט זײַן פריי פון דעם געפיל, וואָס האָט עס געשטיקט טאַג און
נאַכט, ווי אַ שטיין. אויף איר טיף-פאַרטראַכטן פנים מיט די
פאַרמאַכטע אויגן איז דורכגעלאָפן עפעס, ווי אַ שמיכל.

זי האָט אויסגעלעגט אירע האָר אויפן קישן, האָט געעפנט
די אויגן און האָט אויסגעשטרעקט די האַנט צו דער טאַבורעטקע.
די ליכטיגקייט, דער טיש, די באַנק און די איבעריגע זאַכן פון
צימער האָבן זיך אָנגעשלאָגן אין אירע אויגן אויף עפעס אַ נײַעם,
גאָר באַזונדערן אַרט. זי האָט געהאַט פאַרגעניגן פון דעם קוקן

אויף זיי, פונקט זי וואָלט זיי אָט אַזוי נאָך קיינמאָל אין איר לעבן ניט געהאַט געזעהן. זיי אַלע, פון דער טאַבורעסקע ביז צו די אויסגעשטריקטע זוימען פון העמד אויף איר פרוסט, ביז צו אירע אייגענע, רוהיג-לייגנדיגע, הענט — אַלץ, אַלץ האָט אויסגעזעהן אַזוי אומפאַקאַנט און דאָך אַזוי פאַקאַנט, אַזוי ניי און דאָך אַזוי אַלט. עפעס אַ פאַרביגע ליכטיגקייט, וואָס האָט געד-שטאַמט פון איר אייגענעם ווען, איז געלעגן אויסגענאַסן אויף אַלץ און האָט געגעבן נאָר אַ נייעם קאָלאָריט דער וועלט אַרום, איר אַליין, אירע אַלע געדאַנקען און געפילן. אַלץ האָט זיך איצט אויסגעדוכט צו זיין שטיל, רוהיג און אַזוי געבענשט אין זיך. „איצט שטאַרב איך“, האָט זי געטראַכט. און אויך דער געד-ראַנק, מיט וועלכן זי האָט זיך אַזוי לאַנג אַרומגעטראָגן, האָט איר איצט אויסגעזעהן ניי. אויך אין אים איז געלעגן פאַהאַלטן עפעס אַ געבענשטע רוהיגקייט, פון וועלכער זי האָט פריהער קיין אַנגונג ניט געהאַט. זי האָט שוין גענומען דאָס פלעשעלע אין האַנט און עס צוגעטראָגן צו די ליפן, אויפהויבנדיג דערביי אַביסל דעם קאָפּ פון קישן, און אין דעם זעלבן מאָמענט האָט אַ נייע אירייע אויפגעבליצט אין איר קאָפּ, אַ אירייע, וואָס האָט זיך געד-רוכט צו זיין טיף און אומערנרינדליך, ווי דער סוד פון טויט און לעבן, און אַלץ אַרומגעמעגל אַזוי ווי זיי. זי האָט זיך אָפּגע-שטעלט, האַלטנדיג דאָס פלעשעלע פאַם מויל, אום צו טראַכטן דעם גרויסן געדאַנק. זי האָט פאַר אים נישט געהאַט קיין ווערטער, און דאָך איז ער געווען אַזוי פראַסט און קלאָר. יענע וועלט פון קלעמעניש און ביינקשאַפט, פון ליידן און מאַטער-ניש האָט זי שוין געהאַט הינטער זיך, און איר איז אויפגע-נאַנגען אַ נייע וועלט, וואו ליידן זיינען אוממעגליך, וואו קיין זאָך שרעקט מער נישט, וואו מען ביינקט נישט און מען פאַרלאַנגט נאָרנישט — אַ רוהיגע און אַ געבענשטע וועלט. איר האָט זיך געדוכט, אַז אָט איצט שטייט זי אויף דער גרענעץ פון טויט און לעבן, אויף דעם פונקט, וואו זיי רירן אָן איינער אָן אַנדערן, און ווערן פאַרשלונגען איינער אין אַנדערן און זיינען איינס. זי האָט ווידער צוגעמאַכט די אויגן, צוריקלייגנדיג דעם קאָפּ אויפן קישן. פאַר אירע אויגן האָבן זיך געטראָגן אויפן שוואַרצן פאַן

פאַרשיידענע באַקאַנטע געױכטער, ציטערנדיג װי ליכט-פלעקן. עס האָט זיך אױסגעריסעװעט דאָס שװײכלרײג, װײך, און דאָך אַװי געהאַסט, פנים פון דעם סטורענט, מיט װעמען איר לעצטע געשיכטע איז געװען פאַרקניפט. זי האָט אױצט נישט געפילט קײן פײנטשאַפט צו דעם פנים, קײן האָס פון באַלײדײגונג. דאָס פנים איז געװען שטיל אין זיך, רוהיג אין זיך און געבענשט אין זיך, װי דער גרויסער געדאַנק, װי די גאַנצע װעלט. עס האָבן זיך פאַרבייגעטראָגן איר מוטער, איר שװעסטער, באַקאַנטע — אַלע האָבן געהאַט דעם זעלבן אױסדרוק.

„צי בין איך שװינג געשטאַרבן? — האָט זי זיך געפרעגט. נאָר נײן, זי איז נישט טױט, דאָס פלעשעלע גיפט איז נאָך געװען אין איר האַנט, און זי האָט עס נאָך געהאַלטן פאַר אירע לײפן. און אין דער מיסטישער העלקײט פון איר קאַפּ האָט זיך פאַמעליך אױסגעריסעװעט אַ קלאַרער געדאַנק: „איך שטאַרב דאָך רוהיג, גליקליך און מיט פּרײד!“ און באַלד דערויף האָט זיך צוגעשפּינט אַ נײער געדאַנק:

„אױב מען קאַן אַװי רוהיג און גליקליך שטאַרבן, װאַס שרעקד ליכס איז װידער פאַראַן אין לעבן? צו װאַס זיך אײלן?“

די גאַנצע נאַכט איז זי דורכגעלעגן מיט פאַרמאַכטע אױגן, און אין איר קאַפּ האָבן זיך געטראָגן אױסקלאַרע בילדער און געדאַנקען. אױף מאַרגן, װען זי האָט זיך אױפגעװײבן און גע-עפנט די אױגן, איז נאָך געלעגן אױף אַלץ אַן אַפּגלאַנץ פון דעם נעכטיגן קלאַרײט, אַלץ האָט נאָך אױסגעװעהן עפעס װי נײ, און אַלײן האָט זי זיך געפילט װי נײ-געבאַרן... אַ װאונדער איז געשען: איר האַרץ איז געװען פּרײ, קײן שפור פון דעם קלעמעניש, קײן שאַטן פון דער בײנקשאַפט איז דערין מער נישט געװען.

„צי האָב איך נישט געהאַט קײן מוט אױסצופירן? — האָט זי זיך דעם זעלבן טאַג געפרעגט: „נאָר, נײן! איך קאַן רוהיג שטאַרבן, װעט זיך נאָר אָנהױבן דאָס קלעמעניש אין האַרצן, װעל איך דאָס טון, און טון אַהן אַ ציטעריגער האַנט, אױפער-

ליינטערהייט, מיט קלאַרע געדאַנקען, און דאָס פלעשעלע גיפט
איז געבליבן באַ איר גרייט אויף עס אויסצונוצן, ווען זי וועט
באַשליסן.

זי איז געבליבן לעבן אויף דערווייל, פילנדיג זיך אויף דער
שוועל פון טויט. יענע נאַכט האָט אַרויפגעלעגט אויף איר אַ
באַזונדערן שטעמפל. איר בליק, דער אויסדרוק פון איר פנים,
אירע מאַנירן, איר שטים אַפילו האָבן זיך געענדערט, און זי
האָט פאַרשפרייט אַרום זיך אַ טיפע, אומפאַרשטענדליכע ערנסט-
קייט און וויכטיגקייט, אין איר נעגנוואַרט איז מען גענאַנגען געד-
לאַסן און גערערט שטיל. האָט ווער געלאַכט, האָט ער זיך דער-
שראַקן פאַר זיין אייגן קול. און ווען זי האָט צופעליג אַרויפגע-
לעגט איר האַנט אויפן טיש, איר פינגער אויסגעשניטענע האַנט מיט
די לאַנגע ווייסע פינגער, האָט מען געפילט אַ דרך-אַרץ צו איר,
און די בליקן זיינען געווען צו איר צוגעצויגן ווי מיט אַ מאַגנעטישער
קראַפט. זי האָט ווייטער געגעבן לעקציעס, געפירט די ווירטשאַפט,
גערעדט ווייניג און נאָר צו דער זאַך, נאָר אירע פראָסטע רייד
וועגן פראָסטע, היימישע זאַכן האָבן געמאַכט אַ מאַדנעם אייג-
רוק, גלייך ווי אונטער זיי וואַלט זיך פאַרבאַרגן עפעס אַ גרויסער
סוד. זי איז געוואָרן אַ פרעמדע אין הויז. אי די קראַנקע מוטער,
אי די שוועסטער האָבן מיט איר נישט גערעדט קיין איבעריגע
רייד, און אַלע האָבן געוואוסט, אַז זי טראַגט אין האַרצן באַ-
האַלטן פון אַלעמען איר גרויס אומגליק.

טעג זיינען פאַרגאַנגען נאָך טעג, זי האָט געלעבט אין איר
נעפל און האָט געשוויגן. די מוטער איז געשטאַרבן, די שוועסטער
האָט געענדיגט די נימנאָויע, זי אַליין איז געוואָרן עלטער, נאָר
איר איז עס פאַרגעקומען, ווי קיין זאַך וואַלט זיך נישט ענדערן.
אַלץ, וואָס ס'איז געשען, איז געשען אַזוי נאַטירליך און פאַר-
שטענדליך, אַז אַנדערש האָט נאָרנישט געקאָנט זיין, געדוכט האָט
זיך, אַז פון יענעם טאָג אָן איז אַלץ אין איר און אַרום איר
פאַרגליווערט געוואָרן און רירט זיך נישט מער. איר יוגנט אַפילו
וועלקט מער נישט, און זי בלייבט די זעלבע ווי פאַר אַ יאָר,
ווי פאַר צוויי יאָר. זי האָט געלעבט אַהן פריידן און אַהן ליידן,
טאָג-איין—טאָג-אויס, אין דער זעלבער גלייכניגליכקייט, און טייל-

מאָל האָט אויסגעזעהן, אָז זי האָט פאַרלאָרן די פּייהינקייט אונטער-
 צושיידן צווישן לייך און פרייד, גליק און אומגליק. מיט דער צייט
 נאָר האָט זיך באַ איר אויסגעאַרבעט אַ באַזונדערער געשמאַק;
 זי האָט נישט ליב געהאַט קיין פאַרבינדע קליידער; אַליין האָט זי
 געטראָגן אַדער שוואַרץ, אַדער — אין רעהיים — ווייס; די
 בלוזעס אירע האָט זי אַזוי קונציג צוגעשניטן און פאַרוואָרפן מיט
 פאַלבן, אָז זיי האָבן נישט געלאָזט אַרויסזעהן איר ברוסט, און
 פון ביכער האָט זי נישט געקאָנט לייזן אַלערליי ראַמאַנען און
 ליבע-לידער, וואָס האָבן אויף איר געמאַכט אַן אַפּשטויסנדיגן
 איינדרוק, גלייך ווי מען וואָלט באַרירן מיט אומפאַרשעמטע גראַבע
 הענט אַ הייליגטום.

די יינגערע שוועסטער, אַננאַ, איז אויסגעוואַקסן שייך און
 געראַטן. זי פלעגט געפעלן, האָט זיך פאַרליבט, און עס האָט
 זיך אָנגעהויבן פאַר איר די זעלבע אומרוהיגע צייט, וואָס פּעליע
 האָט אַזוי גוט געקענט. אַננאַ פלעגט אַהיים קומען באַזאַכט דאָ
 פרייליך, דאָ טרויעריג, האָט פיל מאָל געוויינט. פעליע האָט אויף
 איר געקוקט מיט איר טרויעריג-גלייכנילטיגן בליק און האָט געד-
 פילט, ווי דאָס יונגע פרישע לעבן פון איר שוועסטער ברעכט זיך,
 ווי אירס אַמאָל, נאָר זי האָט געשווינגן, געשווינגן, ווייל זי האָט
 איר נישט געהאַט וואָס צו זאָגן. זעלטן נאָר האָט געטראָפן,
 אָז זי האָט זיך געזעצט נעבן דער שוועסטער, האָט געגלעט אירע
 האָר און האָט געפרעגט, ווי שפעט ס'איז. די יינגערע שוועסטער
 האָט זיך צוגעטוליעט צו איר, האָט שטיל געוויינט, און איר
 יונגער קערפער האָט געציטערט אונטער דער שוועסטערס האַנט.
 פעליע איז אויפגעשטאַנען צערורערט, דאָס האַרץ אירס איז
 אומרוהיג געוואָרן, עפעס האָט אָנגעהויבן צו נאָגן. און זי האָט
 זיך דערמאָנט אַן רעם קליינעם פלעשעלע.

„צי איז שוין געקומען די צייט?“ — האָט זי זיך געפרעגט אין
 אַזאַ אויפגערעגטן מאָמענט. נאָר באַ רעם געראַנג אַליין איז
 איר האַרץ געוואָרן צוריק רוהיג, אַלץ אַרום איר פאַרשטענדליך
 און נאַטירליך, און צייטנווייז איז פאַרשוואונדן די גרענעץ צווישן
 פרייד און לייך.

די איינוואוינער פון אַ זומער-וואוינונג, נעבן אמאָרלאַך, פאַר-
 זאַמלענדיג זיך פאַרנאַכט באַ דער סטאַנציע, האָבן טאַג טעגליך
 געזעהן שפּאַצירן אַ פּרויען-געשטאַלט, פון וועלכער מען האָט ניט
 געקאָנט אַפּרייסן די אויגן. זי איז געזען שלאַנג, בלאַס אויפן
 פנים און גיט מער יונג, נאָר האָט אויסגעזעהן צו האַלטן זיך
 שטאַלץ. גענאַנגען איז זי אַרויף און אַראָפּ פאַמעליך, די הענט
 זיינען געזען אַראָפּגעלאָזן גלייך, די אַראָפּגעלאָזטע לעפּלאַך האָבן
 זיך פון צייט צו צייט אויפגעהויבן, און דעמאָלט האָבן אַרויס-
 געקוקט פאַרטרוימטע, נאָר שאַרפע אויגן, וואָס האָבן גערערט
 אויף אַ שפּראַך, וועלכע קיינער האָט ניט פאַרשטאַנען. דאָס
 איז געזען פעליע, זי האָט זיך געפילט אַרומגערינגלט פון אַלע
 זייטן מיט נייגריגע בליקן, האָט געהערט, ווי מען מורמלט זיך
 עפעס וועגן איר, און האָט געהאַט פאַרדראָס, וואָס זי האָט
 זיך געלאָזט אייגריירן פון דער שוועסטער אַרויסצופאַרן אויף אַ
 זומער-וואוינונג.

„צו וואָס, צו וואָס האָט דאָס געהערט?“ — האָט זי געטראַכט
 אויפגערעגט.

דאָס יונגע לעבן, וואָס האָט געווימלט אַרום איר, דער שטענ-
 דיגער פּלירט, דער פּרייליכער געלעכטער, דאָס לויפן און זינגען,
 די אַלע יונגע קאָמפּאַניעס, מיט וועלכע אויך איר שוועסטער האָט
 פאַרבראַכט — אַלץ דאָס איז איר געזען דערווידער, האָבן זי
 געערנערט, און זי האָט זיך נאָך מער פאַרטיפּט אין איר אייביגן
 געדאַנק וועגן טויט. און טראַכטנדיג אַזוי, האָט זי טיילמאַל גע-
 קוקט מיט שטאַלץ אַרום זיך, שטאַלץ מיט איר פאַרשלאָסן
 האַרץ, מיט אירע ליידן, וואָס זי האָט פאַר קיינעם, פאַר קיינעם
 ניט אַרויסגעזאָגט, שטאַלץ מיט איר מוידלשאַפט, וואָס איז פאַר-
 בליבן באַ איר, זוי אַ פאַרוועלקטע הייליגע בלום. נאָר די לינדע
 אַוונטן, דער גערויטלעכער הימל, דאָס פאַרבן-שפּיל אויף מערב-
 זייט, די ביסלעכווייז צופאַלנדיגע פינסטערקייט, — האָט זי ניט
 געקאָנט מער פאַרטראַגן. זיי האָבן מאַדנע גערייצט דאָס האַרץ,
 געזעקט די אַלטע שוין פאַרגעסענע ביינקשאַפט, און צוריק-
 גייענדיג אַהיים, האָט זי יערעס מאָל געטראַכט וועגן דעם
 פּלעשעלע.

נאך איינעם אַזאַ אַזונט איז זי געקומען אַהיים און האָט גער-
טראָפֿן איר שוועסטער אַ פאַרוויינטע. זי איז געוועסן אויפֿן
בעט, אַנגעשפּאַרט מיט די הענט אויף דער אַנגלען פֿון בעט, און
אַז פֿעליע איז אַריינגעקומען, האָט זי באַהאַלטן דעם קאָפּ צווישן
די הענט. די דאָזיגע פּאָזע האָט פֿעליען דערמאָנט אַן אירע
אייגענע דורכגעלעבטע יאָרן. אַמאָל, ווען זי פֿלעגט קומען אַהיים
באַליידיגט, און דאָס האַרץ, האָט זיך געדוכט, קאָן מער ניט
איבערטראָגן דאָס גרויסע ביטערע געפֿיל, דעמאָלט פֿלעגט זי
אַט פֿונקט אַזוי זיצן, וויינען און טראַכטן שעהן לאַנג.

„ווי זי מוטשעט זיך איצט!“ — האָט זי געטראַכט וועגן דער
שוועסטער, און איר איז דאָס ערשטע מאָל איינגעפּאָלן, אַז מען
דאַרף זי טרייסטן. זי האָט זיך געזעצט נעבן איר און גענומען, ווי
געוויינליך, גלעטן אירע האַר:

— וויין נישט, אַננאַ, וויין נישט...

די יינגערע שוועסטער האָט זיך נאָך מער פּאַרכליפּעט, אירע
אַקסלען האָבן געציטערט, און מיט אַמאָל האָט זי זיך אומגעקערט
צו איר שוועסטער, האָט זיך צוגעטויליעט צו איר, באַהאַלטנדיג
דעם קאָפּ אויף איר ברוסט.

— איך קאָן נישט מער, שוועסטער, איך קאָן נישט, איך
וועל ליבער שטאַרבן, איך וויל נישט אַזאַ לעבן — האָט זי גע-
זאָגט מיט אַ קאַפּריוזעם טאָן.

— איך פּאַרשטיי, קינד, — האָט פֿעליע גערעדט שטיל, איך
פּאַרשטיי אַלץ. איך האָב דאָס אַלץ דורכגעלעבט, לאַנג, שוין
לאַנג, און רו זעהסט דאָך — איך לעב...

זי איז אַנטשוויגן געוואָרן, דערשראָקן פֿון אירע אייגענע
ווערטער, וואָס האָבן עפעס אַזוי מאַרנע געקלונגען. און אַננאַ,
וואָס האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט איר שוועסטער ריידן אין
אַזאַ טאָן, האָט אויפֿגעהויבן נייגערדיג דעם קאָפּ, און איר בליק
האָט שטום געבעטן איר שוועסטער, זי זאָל ווייטער ריידן.

— רו האַסט קיין באַגריף נישט, שוועסטער, וואָס אַ מענש
קאָן זיך אַנגליידן אויף דער וועלט, וואָס דאָס הייסט ליב האָבן און
גענאַרטי זיין און באַליידיגט. אַז איך האָב דאָס ערשטע מאָל
ליב געהאַט, האָב איך געפֿילט אַזאַ גליק, אַז מיר האָט זיך

געדוכט, איך וועל עס נישט איבערטראָגן; און דאָס צווייטע מאָל
איז שוין מיין גליק געווען נעמישט מיט פאַרדראָס; דאָס דריטע
מאָל — האָב איך געוויינט און געביינקט, געביינקט און געוויינט.
און דאָס פערטע מאָל — איז געווען נאָך ערנער, אַלץ ערנער
און ערנער.

זי האָט אָפּגעהאַקט, פילגרינ זיך באַליידיגט פון אירע
אייגענע ווערטער, זי האָט אַרומגענומען די שוועסטער און האָט
שטיל געבעטן:

— נו, דערצייל, דערצייל...
פעליע האָט געוואָלט דערציילן איר לעצטע געשיכטע, וועלכע
האָט איר אויסגעזעהן אַזוי וויכטיג, אַזוי שרעקליך און גרויזאָם,
נאָר זי האָט אָפּגעהאַקט באַ די ערשטע ווערטער:
— ניי, ניי... איך וועל נישט דערציילן. דו וועסט דאָס ניט
פאַרשטיין.

נאָר אַנאָ איז צוגעשטאַנען צו איר און האָט געבעטן:
— דערצייל, איך בעט דיך, איך פאַרשטיי אַלצדינג, ווייס
דער טייל, וואָס זיי טראַכטן וועגן אונז...

די ראַזיגע ווערטער האָבן פעליען טיף באַליידיגט. זי האָט
געוואָלט איבערציין די שוועסטער, אַז זי האָט אַ טעות, אַז איר
אומגליק איז געווען נאָר אַנדערש און אַז ליב געהאַט האָט זי
אויך נאָר אַנדערש, און האָט גענומען ווייטער דערציילן. נאָר וואָס
מער זי האָט דערציילט, אַלץ אומבאַדייטנדיגער איז דאָס דער-
ציילטע אַרויסגעקומען. ס'איז ענליך געווען, ווי איינער זינקט אין
אַ בלאַטע, און וואָס מער ער וויל זיך אַרויסראַטעווען, אַלץ
טיפער ווערט ער פאַרפאַלן.

— פאַרשטייסטו, דאָס איז געווען ניט אַזוי. מיר זיינען גע-
נאַנגען שפּאַצירן, דערנאָך האָט ער מיך באַגלייט אַהיים. מיר
זיינען געפאַרן אין אַ דראַזשקע, און פלוצלינג האָט ער מיך
אַרומגענומען און געקושט, איך האָב מיך שרעקליך דערשראָקן...
„דאָס איז נאַריש, באַנאַל“, האָט זי געטראַכט, „נישט דאָס
וויל איך זאָגן“... און האָט דערציילט ווייטער.

איר האַרץ איז פּוסט געוואָרן, זי האָט זיך דערפילט דער-
שלאָגן און צעבראַכן, פלוצלינג האָט אַ ווילדער העפטיגער ווייטאַג

געפרעסט איר האַרץ. אירע אויגן, וואָס האָבן אַזוי לאַנג שוין
נישט געקענט קיין טרערן, זיינען מיט אַמאָל פייכט געוואָרן, און
זי האָט געוויינט פאַר דער שוועסטער, געוויינט לאַנג און ביטער,
און די טרערן האָבן איר נישט לייכטער געמאַכט, נאָר האָבן זיך
געלענט, ווי שווערע שטייגער, אויף איר האַרץ.

אין דערפריה, ווען אַנגאָ איז אויפגעשטאַנען, האָט זי גע-
פונען די שוועסטער טויט, דאָס פלעשעלע איז געווען אויסגע-
טרונקען, און אויפן טיש איז געלעגן אַ צעטל, אין וועלכן עס
זיינען געשטאַנען פּאָלננדיגע ווערטער:

„איך שטאַרב, שוועסטער. אייגנטליך, בין איך שוין לאַנג
געשטאַרבן. בלייב געוונט. אויב דיר וועט אויסקומען צו לידן
אַזוי פיל, ווי מיר, דערצייל קיינעם נישט פון דינע לידן. היט
זיי אין דיין האַרץ, זאָלן זיי זיין פאַרבאָרגן און הייליג, און
שוויג, שוועסטער, שוויג!“...

אלול

I.

די צייט גייט אָהן אויפהער, און די טעג אַנטלויפן און פאַרשווינדן איינער נאָכן אַנדערן, איינער נאָכן אַנדערן... קוים האָט מען אויפגעהערט צו ציילן ספירה, מען האָט אָפּגעהאַלטן שבועות, האָבן זיך פֿאַלד אָנגעהויבן די העניחים: די ריי וואָכן, די ניין טעג; און איידער מען האָט זיך אומגעקוקט, און שוין הויבט זיך אָן אלול! די טעג ווערן אַלץ קירצער און קירצער, קאַלטע ווינטן פּלאָזן, אַ טונקעלער געפל פֿאַרעקט די ערד אין דערפריה און פֿאַרנאַכט, אַ ציטער גייט דורך דער נשמה בשעת דער שופר לאָזט זיך הערן; וואוּ רױ גייסט און וואוּ רױ שטייט, הערט מען זיפּצן, — עס רוכט זיך עפעס, די גאַנצע וועלט האָט אױן גרויסע שווערע זאָרג אויפן האַרצן און זיפּצט און ציטערט... דער דרייצען־יאָריגער שלמה גייט אַרום פֿאַרטראַכט, פֿאַר זאָרגט, פול שווערע געדאַנקען. זױן גרויסער קאַפּ ליגט אים קיינמאַל נישט גלייך אויף די אַקסלען; איצט גייט ער נאָך איינגעבוויגענער, מיט פּוילע טריט; די אויגן פּלאַנרושען, די קאַפּאַטע אױן נישט צוגעקנעפּלט, דאָס היטל אויף אַ זייט — נישט ער ענטפּערט גלייך, וואָס מען פרענט אים, נישט ער רערט, ווי אַ מענש... .

אַלץ אָפּטער הערט ער אין דערהיים די טענות און זירלערייען, צו וועלכע ער אױן שוין לאַנג געוויינט:
— זעהט נאָר, ווי דאָס גייט! פֿאַגענט אים זױן מוטער, ווען ער קומט אַהיים פון חרר: ער ווייסט דאָך פון זײנע הענט און פיס נישט צו זאָגן! נאָך דאָס האָט מיר צוגעפּעלט צו מײנע צרות!..

שלמהן איז דער מאַנאַלאָג. לאַנג שוין באַקאַנט, ער קען אים כמעט אויסנווייניג, און ער פילט נאָר אַ פּוסטקייט און לאַנגווייליגקייט, בשעת ער הערט אים. ער גייט איבערן צימער, פון טיש צום קאַמאַר, נעמט אין האַנט פאַרשידענע זאַכן, וועלכע זיינען אים אַזוי גוט באַקאַנט, ווי זיין מוטערס מאַנאַלאָג, ער באַטראַכט זיי פּלומרשט פון דאָס גי, אַבי נישט צו הערן דאָס זידלעריי פון דער מאַמען. ער ווייסט שוין פאַראויס, אַז צום סוף וועט זי אויפהערן און וועט זיך אָנהויבן צו קלאַנגן אויף איר קאַפּ-ווייטאַג.

דערנאָך קומט דער טאַטע אַהיים און הויבט אָן אויסצו-פרעגן שלמהן, וואו ער איז געווען היינט, וואו ער האָט געדאַוונט, מיט וועמען ער האָט געדאַוונט, מיט וועמען ער האָט גערעדט און מיט וועמען ער איז געגאַנגען. שלמה ענטפערט מיט לינגס, איינער נרעסער פאַר דעם אַנדערן, און האָט עפעס ווי אַ הנאָה דערפון, וואָס ער קאָן אַלע אַזוי פּיין אָפּמאַרן. און אים — קיינער נישט. אַהאָ, אים וועט מען באַ קיין ליגן נישט כאַפּן!

און דער חדר בריינגט אים נאָר אַרויס פון גערולד. שלמה איז אַ יינגל מיט אַ גוטן קאַפּ. אַלע ווייסן, אַז ער איז אַ „עלוי“, און פונדעסטוועגן — עס זאָל עמיצער אַמאָל דאָס לויבן און זאָגן: „שלמה, דו ביסט אַ גוט יינגל, אַ גוטער קאַפּ, קאַנסט וואויל לערנען“. פאַרקערט: אַלע האָבן נאָך צו אים טענות, אַז ער וויל נישט לערנען... דעם שעות פלעגט ער נאָך זונטאָג וויסן, און דעריבער האָט ער די גאַנצע וואָך נישט געהאַט וואָס צו טון. זיצט ער און קוקט אויף די ווייזערס, וואָס רירן זיך אַזוי פאַמעליך, אַדער — ווען די זון שיינט — באַטראַכט ער די העלע שייך, וואָס רוקט זיך פון איין גמראַ צו דער אַנדערער, פון איין יינגל אויף דעם אַנדערן. נישט זעלטן גייט ער אַרויס אַהן צו פרעגן דעם רבין. ער, דער רבי, און אַלע זיינע חברים זיינען שוין צוגעד-וויינט דערצו נאָך דעם, וואָס עס איז פאַרגעקומען אין אָנהויב זומער.

געבליבן איז שלמה אין חדר נישט דערפאַר, ווייל ער דאַרף נאָך צו לערנען באַ דעם דאַזיגן רבין — דאָס ווייסט ער גאַנץ גוט — נאָר ווייל דער רבי האָט זיך אָנגעבעטן באַ זיין טאַטן,

ער זאל אים לאָזן. צוליב שלמהן האָט ר' יחיאל, דער מלמד,
פאַקומען נייע תלמידים. פאַר זיי דאָס האָט ער זיך געוואָלט
גרויס מאַכן:

— איך קאָן אַרויסגיין, וויפיל מאָל איך וויל, האָט ער זיך
פאַרימט פאַר אַ יינגל.

— און דרײַ מאָל קאָנסטו אַרויסגיין? ע, דער רבי וועט דיך
נישט לאָזן, האָט דאָס יינגל געענטפערט.

— איך קאָן, איך וועל דיר ווייזן.

— און פיר מאָל וועסטו נישט קאָנען!

— פינף מאָל, היינט גיי איך אַרויס פינף מאָל, וועסטו זעהן! —
האָט שלמה געענטפערט.

די אויגן זיינע האָבן געבלישטשעט, און אויף זיינע דיקע ליפן
האָט געשפילט אַן אַרט איראָניע און אַנטשלאַסנקייט, וועלכע
פלעגן זיך שטענדיג פאַוויזן אויף זיינע ליפן, בשעת ער פלעגט
זיך עפעס איינשפאַרן.

דאָס איז געווען מאָנטאָג, בשעת מען האָט אָנגעהויבן אַ
נייעם שעור, דער רבי איז געווען פאַרטון און פאַרטיפט, ער
האָט געבלעטערט די גמראַ, געשפרונגען פון מהרש"א צו דער
גמראַ און צוריק צום מהרש"א. שלמה איז איין מאָל אַרויס-
געגאַנגען פון פּאַנק. געשטעלט זיך פאַרן רבין מיט אַן אומד-
שולדיגער מינע און געבעטן אַ ערלויבעניש אַרויסצוגיין. ער איז
אַריין און אַרויס אַזוי דרײַ מאָל, און צום פערטן מאָל האָט זיך דער
רבי אויפגעכאַפט מיט פעס און געשריען:

— וואָס לויפט ער עפעס היינט ווי משונע? קראַנק ביסטו
אַדער עפעס אַן אַנדער שוואַרץ יאָר!

— רבי, איך קען שוין דעם שעור, האָט שלמה געענטפערט.
ער האָט אַראָפּגעלאָזט די אויגן און געקראַצט זיך אין קאָפּ.

— בעל-גאָז דו איינער! — האָט דער רבי געשריען; גיי אויף
דיין אָרט!

נאָר שלמה איז געווען פעסט פאַ זיך. דאָס איז געווען איינע
פון יענע מינוטן, ווען שלמהס יוגנט פלעגט זיך ווי פאַפרייען
פון אונטער עפעס אַ שווערן דרוק; די מרה-שחורה זיינע איז

אינגאנצן אָפּגעטרעטן, אַ נאַנצן שטראַם פּריש לעבן פּלעגט ער
אין זיך פּילן אין אַזעלכע מאַמענטן.

— איך קען דעם שעור אויסנווייניג; אדרבה, זאָל דער רבי
אויסהערן! — האָט ער געטענעט.

דער רבי האָט נאָכגעגעבן. און שלמה האָט אָנגעהויבן צו
זאָגן דעם שעור מיט אַ געהויבענעם מוט, פּאַניסטערט. ער האָט
געמאַכט מיט די הענט. דער רבי האָט זיך איינגעהערט, די
תלמידים האָבן פון אים נישט אַראָפּגעלאָזט קיין אויג, אַפּילו די
רביצין האָט זיך פּאַוויון אין טיר און האָט זיך צוגעהערט. אין
מיטן אָבער האָט ער זיך רערמאַנט, אַז ער דאַרף נאָך איין
מאָל אַרויסגיין און ער האָט איבערגעהאַקט און געזאָגט:
— איך וויל אַרויסגיין...

און איז אַרויסגעגאַנגען.

און פון יענער צייט האָט זיך אַ מאַרנע פּאַציהונג איינגעד-
שטעלט צווישן רבין און זיין תלמיד. דער רבי האָט אים געלאָזט
טון, וואָס ער האָט געוואָלט, נאָר זיין פליק אויף שלמהן איז
געווען פול פּאַהאַלטענער צאָרן. ווי דער רבי, אַזוי אויך שלמהס
חברים האָבן אויף אים געקוקט, ווי אויף אַ פּאַהאַלטענעם שונא.
קיינער פּלעגט זיך מיט אים נישט חברן.

און אַט אין די לאַנגע שטונדן, וואָס האָבן זיך געצויגן אַזוי
פּויל און אומעטיג, ווי אַ הערבסט־נאַכט פאַר דעם, וואָס שטייט
אויף דער וואַך, פּלעגן אין מח פון דעם יינגל זיך טראָגן שווערע
געדאַנקען, געדאַנקען, וואָס האָבן געדריקט און געפּרעסט זיין
יונגע נשמה. ווייסן ווייסט ער און געדיינקט, אַז אויף דער וועלט
איז ער פּאַשאַפּן געוואָרן נאָר צו דינען דעם אויבערשטן; אַז די
תורה, אַט די זעלבע תורה, וואָס ער וויל נישט לערנען, איז פול
מיט סודות, רמזים און שמות הקדושים, און אַז ער, שלמה,
גייט נישט בדרך־הישר...

און אָפט מאָל, ווען אַזעלכע געדאַנקען קוועלן אים גאָר צו
שטאַרק, ווען ער רערמאַנט זיך אָן אַלע עברות, וואָס ער האָט
געטאָן די לעצטע טעג, נאָכדעם ווי ער האָט דאָס לעצטע מאָל
אויף זיך גענומען תשובה צו טון; ווען ער רערמאַנט זיך וועגן
דעם גנבענען געלט פאַם טאַטן אין שטוב; אָן זיינע לינגס,

אז נעכטן האָט ער קיין מנחה נישט געראַזונט — דאָן גייט ער אַרויס פֿון חדר, קלעטערט אַריבער דעם פֿאַרקאַן, פֿאַרקאַטשעט די קאַפּאַטע אָן אַ זייט און לאָזט זיך גאַלאַפּ איבער דער לאַנקע, וואָס ציהט זיך עט ביז צום טייך. די פלינקע פּיסלאַך זיינע, די באַזענענע פֿון קערפּער און דאָס לייכטע ווינטל, וואָס בלאָזט אין זיינע אויערן און גלעט זיינע באַקן; דאָס גראָו, די בוימלאַך, וואָס טאַנצן פֿאַר אים פֿאַרביי שנעל — רערמונטערן אים, שלאָגן אים אַרויס פֿון קאַפּ די שווערע געראַנקען און זעצן זיי אַ נייע נשמה אין אים אַריין.

— הוראַ! — שרייט ער אויס און וואַרפט זיך אַנדער אויף דער ערד.

ער האָט אויך אַן איינציגן חבר צווישן די חרדיינגלאַך — דודל הייסט ער. דאָס איז אַ שוואַך, קריינקליך יינגל, שטענדיג איז ער פֿאַרקילט און הוסט, און דעריבער גייט ער שטענדיג פֿאַרבונדן דעם האַלז מיט אַ רויטער פֿאַטשיילע. די דאָזיגע פֿאַטשיילע מיט איר איין עק, וואָס קריכט שטענדיג אַרויס פֿון הינטערן קאַלנער, גיט דעם יינגל אַ חנעוודיג אויסזעהן, פֿונקט ווי די קריינקליכע רויטקייט, וואָס שפּילט אויף זיינע באַקן. ער האָט גרויסע בלויע אויגן, אונטער זיי שוואַרצע פֿאַסן, בלאַסע ליפּן און מאַגערע הענטלאַך און פּיסלאַך. ריידן רערט ער מיט אַ ציטעריגער שטימ, און עס רוכט זיך דערביי, אַז עס פּישטשעט אַ קראַנק פּויגעלע.

— קום, מיר וועלן אַרויסגיין, רוימט שלמה איין זיין חבר אין מיטן לערנען.

— דער רבי וועט נישט לאָזן — ענטפּערט דודל.

— ער וועט לאָזן, גיי און פרעג, נאָר...

דודל גייט אַרויס, און שלמה נאָך אים.

— נו, קלעטער אַרויף אויפן פֿאַרקאַן! קאָמאַנדעוועט שלמה.

דודל שטייט אויפן אָרט, גלאַצט אויס זיינע גרויסע אויגן

אויפן פֿאַרקאַן און האָט מוראַ זיך איינצושטעלן.

— ניין, בעט ער זיך, לאַמיר צוריקגיין אין חדר!

— נאָ דיר פינף קאַפּעקעס, וועסט דיר קויפּן קיכלאַך פֿאַ

יוחנן דעם שיינקער! — רערט אים שלמה איין.

די מטבע ווירקט, דודל קלעטערט מיט זיינע דארע פיסלאך
און הענטלאך אויפן פארקאן, לאזט זיך אראפ פון דער אנדערער
זייט און הוסט.

— נו, יאג מיך, קאמאנדעוועט שלמה ווידער.
און אז דודל איז שוין גוט פארמאטערט און הוסט אהן
אויפהער, זעצן זיי זיך ביידע אויפן גראז שמועסן.
— ווייסט, זאגט שלמה, איך האב א סך, א סך עברות. איצט
בין איך נאך נישט ברמצוה. וואס שארט מיר דאס, אז איך האב
עברות? סיי ווי סיי ווערן זיי נאך נישט גערעכנט. אמת?
— אמת, ענטפערט דודל.

— א סך עברות האב איך, רערט שלמה ווייטער, א, אזא
גרויסן בארג עברות!

דודל פארקלערט זיך און זאגט:

— איך האב נאך מער.

— ע, איך האב מער.

און די יינגלאך הויפן זיך אן צו רימען איינער פאר דעם
אנדערן מיט עברות. שלמהס פאנטאזיע צעשפילט זיך, און ער
טראכט אויס אועלכע שווערע עברות, אז דודל ווערט נאך בטל.
— וואס הוסט דו אזוי פיל? פרעגט אים שלמה, ווייסט,
קאנסט נאך חס וחלילה שטארבן? ..

דודל ווערט ברוגו און וויל שוין גיין.

— גיין, דודל, זאל איך אזוי לעבן, איך האב ריך נישט
געשאלטן, נאר גלאט אזוי געזאגט. נא דיר נאך פינף קאפעקעס —
די לעצטע, נא, נעם! און ער שטעקט אים די מטבע אין האנט אריין.
און נאך איין מענש איז פאראן אויף דער וועלט, וואס
שלמה אכטעט אים און סימפאטיזירט. דאס איז זיין באבע, דער
מאמעס מאמע, וועלכע וואוינט בא זיי אין שטוב. זי איז א רוהיגע,
גוטיגע און שווייגנדיגע אלטע. שלמה טראכט זיך, אז בא זיי אין
שטוב זיינען דא נאר צוויי קלוגע מענשן: ער און די באבע.
דוכטן רוכט זיך, אז זי ווייסט נאָרנישט, שטענדיג איז זי אין
פעס, עפעס ברוגו און שרייט גלאט אין דער וועלט אריין. זי אליין
פרעגלט די קאטלעטן און שרייט דערנאך אויף דער דינסט, אז
זי האָט זיי איבערגעפירט; זי זוכט אַרום די שליסעלאך אין אלע

ווינקלען, קערט אום די שטוב און שרייט און געוואַלדעוועט, און דערנאָך דערמאָנט זי זיך, אָז זי האָט זיי אַליין ערגעץ פאַרנעסן. „דער טאַטע איז גלאַט קיין גרויסער חכם גיט — טראַכט שלמה — אים קאָן איך נאָרן צען מאָל אַ טאָג“. נאָר עפעס אַנדערש איז מיט דער פּאַפּע. רוכטן רוכט זיך, אָז זי ווייסט נאָרנישט און איר אַרט נאָרנישט: זי ויצט פאַם פענסטער, שטריקט אַ זאָק, שטריקט און שטריקט, און דאָך זעהט זי אַלץ, אָז דער טאַטע פאַרנעסט צו צושליסן דעם שופּלאַך מיט געלט, קוקט זי אַזוי שטומערהייט אָן שלמה, און ער פילט פאַלד, אָז זי ווייסט זיינע מחשבות. שטיל, נאָרנישט גערעדט גייט זי צו, פאַרשליסט דעם שופּלאַך און באַהאַלט דאָס שליסעלע פאַ זיך.

אַמאָל שבת, האָט זיך שלמה דערוואוסט, וואו דאָס שליסעלע ליגט. און ווען קיינער איז נישט געווען אין שטוב, האָט ער געעפנט דעם שופּלאַך און אָנגעהויבן צו שאַרן צווישן די מטבעות. וועמען וואָלט דאָס איינפאַלן, אָז ער וועט פאַגיין אַזאַ גרויסע עכירה? די פּאַפּע דאָך האָט אים דערין חושד געווען. זי איז פּלוצלינג אַריינגעקומען אין שטוב, שלמה איז דערשראָקן געוואָרן און נישט געוואוסט וואָס צו טון. נאָר די פּאַפּע אַליין האָט זיך עקסטערע אומגעקערט און געלאָזט אים דערווייל אַזעקגיין אָן אַ וייט. האָט צוגעשלאָסן דעם שופּלאַך און האָט קיינעם אַ וואָרט נישט דערציילט. אַפילו אים האָט זי נאָרנישט דערמאָנט. „אַט דאָס — טראַכט שלמה — געפעלט מיר. זי קען מיך און איך — זי, און נאָרנישט“. און דאַנקבאַרקייט פילט ער צו דער אַלטער, וואָס האָט אים נישט פיינט, כאַטש ער איז אַזאַ זינדיגער, כאַטש ער איז אַזוי פאַרדאָרבן...

II.

אין חורש אלול ווערט שלמה אַלט דרייצען יאָר. און די איינציגע טרייסט, וואָס ער האָט געהאַט אויף אַלע זיינע שווערע זינד, איז איצט שוין פאַרשוואונדן. נאָך עטליכע טעג וועט ער זיין ברייטצוה, אין הימל וועט מען אים רעכענען זיינע עבירות. און זי נאָר אלול האָט זיך אָנגעהויבן, און דער שופּר האָט זיך געלאָזט הערן אין די גאַסן, איז שלמה פאַ זיך געפאַלן און דאָס

הארץ האט אָנגעהויבן אמתדיג שוין צו קלעמען. אַ שרעק האָט אים דורכגענומען, ווען ער האָט זיך דערמאָנט, אז פון היינט אָן הערן אויף אַלע אויסריידן, אַז זיינע זיגער זיינען אמתע זיגער, פונקט ווי פון אַ דערוואַקסענעם מענשן.

ווי אַזוי וועט ער קאָנען ביישטיין קעגן דעם יצר-הרע? דער יצר-הרע איז אַזוי שטאַרק, האָט אַזאַ שליטה אויף אים. רעדט ער אים אָן עפעס צו טון, האָט ער קיין פּח נישט זיך אָנטקעגן צו שטעלן. וואָס וועט דאָס זיין. רבּונו של עולם?

די דאָזיגע געראַנקען האָבן אים גיט אָפּגעלאָזט באַמאָג און באַנאַכט. נאָך פאַרטאָג האָט דער סקריפּ פון טיר אים אויפֿ-געוועקט פון שלאָפּ. פון ערשטן טאָג אלול האָט זיך זיין טאַטע גענומען זעהר צו עבודת הבורא און שטייט אויף יעדן פאַרטאָג צו לערנען זוהר. שלמה דערוואַכט אין מיטן אַ פאַרוויקלטן חלום. נאָך טראָגט זיך דער חלום אין אַ ווינקלעך פון זיין קאָפּ, ווי אַ געפּל, וואָס צעריגט און פאַרשווינדט. ער דרייט זיך איבער אויף אַ זייט. ער איז פּויל אויפּצושטיין צו דינען גאָט, און פאַרשלאָפענערהייט פילט ער, ווי שוואַך ער איז מלחמה צו האַלטן מיט דער תּאָוה. אין צימער ווערט ליכטיג. אויפּן פענסטער ליגט נאָך די שוואַרצע נאַכט; עפעס רוכט זיך, אַז אין דרויסן רוישן די בוימער פאַרציטערט און פאַרוואַרנט. באַלד הויבט דער טאַטע אָן צו לערנען זוהר, און זיין פרומער קול דרינגט אַריין טיף, טיף אין דעם יינגלס נשמה. ער דרימלט איין, און דער טרויעריגער נגון גייט אַלץ ווייטער און ווייטער און רוכט זיך צו זיין עפעס גאָרנישט פון דער וועלט... ער שלאָפט ווידער איין. ערשט ווען דער פּאָטער וועקט אים, שטופּט אים און שרייט, דערוואַכט ער, און קוים האָט ער נאָר די אויגן געעפּנט, באַקומט ער באַלד אַ לעקציע פון פּאָטער:

— ווי לאַנג איז דער שיעור?! ביסט דאָך שוין אַ בר-מצוה-יונג!

ווי שעמסט דו זיך נישט?

אין דרויסן איז אַ געפּל. די זון האָט אים נאָך נישט אינגאַנצן פאַריאָגט. פון פענסטער זעהט זיך דער בויס, וואָס איז האַלב פאַרגעפּלט, און אויף דער אַנדערער זייט שפיגלען זיך שוין אָפּ די שטראַלן פון דער פּרישער זון. אינם בעטגעוואַנט איז אַ

מחיה ריניע ווארעמקייט, וואָס צעגייט זיך אין אַלע אברים... דער יצר הרע רערט אָן נאָך אַביסל צו שלאָפן, נאָר דער טאַטע וועקט. און ער הויבט זיך אויף.

דערנאָך הויבט זיך אָן דער לאַנגער טאַג, דאָס לאַנגוויילן זיך אין חדר.

און פאַרנאַכט, ווען ער גייט פון חדר אין קלויז אַריין ראַזונען מנחה, דרייט ער זיך דערווייל אַביסל אַרום אין פירעקעדיגן מאַרק און שפאַצירט זיך פאַמעליך. דעמאָלט, ווען די זון גייט אונטער, באַקומט דער מאַרק נאָר אַן אַנדער אויסזעהן. שלמה האָט ליב צו קוקן דעמאָלט אויף דעם טורעם פון מאַגיסטראַט און אויפן זיינער, ווען זיי גלאַנצן, מיט גינגאַלד באַדעקט. די שניידער-יונגען גייען פון דער אַרבעט און פייפן עפעס מאַדנע נגונים; דינסט-מיידלעך טראַגן וואַסער פון דער פּלומפ, און די יונגען פאַרטשעפען זיי... ס'ווערט טונקעלער, די לעצטע שטראַלן פאַר-שווינגן; אַ געפּל טראַגט זיך דאָרט ווייט אויף די פעלדער. אויף מערב זייט איז דער הימל קריינקליך רויט. מוראָדיג פאַרזאָרגט. די פינסטערניש קומט אָן. פון בעקערס ראַך קייקלט זיך אַ שוואַרצער רויך און לאַזט זיך אַראָפּ אין מאַרק אַריין, טויפן שפּרינגען פון איין אָרט צום אַנדערן און בויגן איין די קעפּלאַך, כאַפּנדיג עפעס אַ קערנדל. און אַז מען גייט נעהענטער צו צו זיי, שפּרייטן זיי באַלד אויס די פליגלען און ווערן פאַרשוואונדן אין דעם רויך און דער טונקלקייט. אַ שווערע זאָרג קוועלט דאָס האַרץ. אויפן הימל איז אַ שרעק צו קוקן... גערויטלטע וואַלקנ-רלאַך שלעפּן זיך פאַמעליך... אויף מורח-ווייט האָט זיך שוין אַנגעצונדן אַ שטערן און פינקלט ציטערנדיגער הייט...

„וידער האָב איך היינט פאַרגעסן צו ראַזונען מנחה“, דער-מאַנט זיך שלמה פּלוצלינג, „וואָס וועט דאָס זיין?“

פאַרשיידענע זאַכן פאַרווילט זיך אים אויף איין מאַל: גיין אין קלויז אַריין און פרום ראַזונען, אומקערן זיך צו גאָט, ווידער ווילט זיך אים זעהן דודלען. נאָר ער דערמאַנט זיך, וואָס פאַר אַ שטיקעדיגע לופט עס כאַפט אים אַרום, ווען ער גייט אַריין דאָרט. דאָרט איז אַן אַרימקייט, דאָרט וואוינט די גויט. אַ שרעק איז צו קוקן אויף דעם בעטגעוואַנט, וואָס איז אַזוי שמוציג.

דערמאנט ער זיך נאָר און נישט אין סאָך אַרײַן צו שמואל בערן,
דער גבאי פון קלויז, וואָס זיצט דאָרט טאָג און נאַכט.
שמואל-בער איז אַ יונגערמאַן פון אַ יאָר דרייסיג, אַן אַרימאַן
מיט זעקס קינדערלאַך. ער איז נישט קיין גרויסער למדן און
נישט פון די ערשטע חסידים. נאָר ער האָט ליב די תורה און
נישט אויס פאַר אַ למדן. אַ גרויסער בעל-דרך-אַרץ איז ער
און אַ מכניס אורח. שטענדיג איז ער באַגייסטערט, אָדער ער
רימט דעם דין פאַר זיין לערנען, אָדער ער וועט אייך אַנדערציילן
וואונדער, וואָס פאַר אַ הייליגער איד ר' מאיר איז.
דעם פאַרינן שמחת-תורה, בשעה די הקפות, האָט ער זיך
אַזוי צעהיצט און אַזוי געשפרונגען מיט דער ספר-תורה אין דער
האַנט, אַז ער האָט עס אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד, אין קלויז
איז געוואָרן אַ שרעקליכער טומל, אַלע זיינען געווען צעמישט,
גלייך ווי אַן ערדציטערניש וואָלט פּלוזלינג גענומען איבערקערן
די וועלט. שמואל-בער איז באַלד נאָך יום-טוב געפאַרן צום
רבי, ער זאָל אים אַרויסגעבן אַ תשובה. ער האָט פאַרן רבי
געוויינט מיט טרערן, נאָר דער רבי האָט אים גאָרנישט פאַר-
רוהיגט. אין שטאַט האָט מען זיך גערוימט, אַז שמואל-בער וועט
דאָס יאָר שטאַרבן. מען האָט אויף אים געקוקט מיט אַ גרויס
רחמנות, ווי אויף אַ מענשן, וואָס איז אַפּגעשפּט צום טויט.
ער אַליין האָט נאָר דעם קאַפּ פאַרלאָרן. ער איז נעכט נישט
געשלאָפּן. אַ טאָג נאָך אַ טאָג, און דאָס יאָר ענדיגט זיך שוין
באַלד, און שמואל-בער האָט זיך אַלץ מער געשראַקן: אָט, אָט
טרעפט אים דער טויט! ער האָט זיך אין דערהיים נישט געקאָנט
קיין אָרט געפינען און האָט געדונגען אַ סאָך. דאָרט איז ער אויך
געשלאָפּן. צו אים זיינען געקומען לערן-יונגעלייט און בחורים,
וואָס שמואל-בער האָט געבעטן קומען, פרי צו שמועסן אין
אַרויסשלאָגן זיך פון קאַפּ זיין שרעק.

ווען שלמה איז אַריינגעקומען אין סאָך, איז שוין געווען
פינסטער. צווישן די צווייגן האָט גערוישט אַ ווינט, דער גאַנצער
סאָך האָט שטיל געברומט, פון דער בויד אַרויס האָט געבלישטשעט
אַ ליכט. דאָרט איז געזעסן שמואל-בער אַליין, פאַרטראַכט איבער
דעם אַפּענעם ספר. ער האָט אויסגעזעהן זעהר טרויעריג און

פארווארגט, און האָט זיך, קענטיג, געפרייט, וואָס שלמה איז גע-
קומען. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, אַרויסגענומען פון אַ קויש אָן
עפל און דערלאָנגט שלמהן:

— נאָ דיר אָן עפל. נעם, אַ גוטער עפל, זאָג איך דיר, אַ
וואוילער. נאָר, נאָר אַ וואוילער. שעם ריך נישט, אַזאַ יינגל,
ווי דו, דאַרף זיך עפעס צו שעמען?

שלמה האָט גענומען דעם עפל און איינגעביסן.

— און אַ ברכה? האָ, אַ ברכה? האָסט געמאַכט אַ ברכה?

— געמאַכט, האָט שלמה געענטפערט.

— פאַרוואָס-זושע האָסטו נישט געמאַכט הויך, איך זאָל
קאָנען ענטפערן אמין? מען זאָל דיר דאַרפן צו זאָגן! דיר! אַי-אַי-
אַי! אַזאַ גוטער קאַפּ און וויל נישט לערנען. אַרבע, זאָג,
פאַרוואָס, אַז איך וואָלט געהאַט אַזאַ קאַפּ צום לערנען, וואָלט
איך דאָך געזעסן טאָג און נאַכט איבער דער גמרא!

„וואָס ווילן זיי פון מיר האָבן?“, ביזערט זיך שלמה אין
געדאַנק, „וועמען גייט דאָס אָן מיין גוטער קאַפּ?“
ער ווערט ביזו אויף שמואל-בערן און טראַכט, אַז ער וועט
נאָך שטאַרבן היינטיגס יאָר.

אַ קליינער בליץ האָט דורכגעריסן די פינסטערניש, די בוימער
האָבן זיך געוויון אויף אַ רגע, און אַ לייכטער דונער האָט זיך
געקייקלט פון דערווייטנס.

שמואל-בער האָט זיך געשראַקן:

— אַ גאָס-רעגן וועט גיין, ווייסט, שלמה? דונערן... אַ-אַ! --
האָט ער אָפגעויפצט.

— אַ גוטע נאַכט! האָט שלמה געזויפצט און געוואָלט שוין
גיין אַהיים.

— גיין, זיך דאָ, וואָרט — האָט שמואל-בער אים איינגעהאַלטן:
קיינער איז נישטאַ, וואָרט...
שלמה איז געבליבן.

דאָס געוויטער האָט זיך גערוקט געהענטער. העלער זיינען
געוואָרן די בליצן, שטאַרקער — די דונערן. דער גאַנצער סאָך
האָט איצט גערוישט, איינציגע טראַפן האָבן אָנגעהויבן צו פאַלן
פונם שוואַרצן הימל. שלמה איז געשטאַנען פאַר דעם טירל

פון דער בויר אין דרויסן און האָט געוועהן, ווי שמואל-בער זיצט
באָם טיש, שעפטשעט עפעס מיט די ליפן און קלאַפּט זיך מיט דער
האַנט אויפן האַרצן.

„ראָס זאָגט ער ורוי“ — האָט זיך שלמה משער געווען.
אומהיימליך איז שלמהן געווען אזוי צו שטיין, נאָר דער רעגן
האַט שוין גענאָסן, און ער האָט געמוזט איבערוואַרטן. דער
הימל האָט זיך אַלץ געשפּאַלטן, די רונערן האָבן געקנאַלט, די
ערד האָט געציטערט... פּלוצלינג איז אַ העלער בליץ דורכגע-
פּלויגן גאָהענט, און דער רונער האָט באַלד דערנאָך געשלאָגן מיט
אַן אומגעהויערער קראַפּט. שלמה האָט זיך דערשראַקן, און שמואל-
בער האָט זיך אויפגעכאַפּט פון אַרט, אַרויפגעלעגט זיך די האַנט
אויף די אויגן און געשריען מיט אַלע כּוח:

— שמע ישראל ר' אלהינו ר' אחר...

געדוכט האָט זיך, אַז ער האָט געוואָלט איבערשרייען דעם
רונער, און האָט אזוי לאַנג געצויגן דעם „אחר“, ביו דער רונער
האַט אויפגעהערט.

אַ נאַכט פול שרעק איז דאָס געווען פאַר שלמהן, שפעט איז
ער אַהיים געקומען, דעם טאַטן האָט ער אַנדערציילט לינגס,
אַז ער איז געווען אין בית-המדרש; מעריב האָט ער נישט געדאַוונט,
שלעכטע חלומות האָבן אים געמוטשעט אין שלאָף.

III.

נאָר אַן אומגעריכטער צופאַל האָט זיך אַריינגעמישט און נאָך
שווערער געמאַכט דאָס געמיט פון דעם קינד.
די באַבע איז קראַנק געוואָרן און געלעגן אין בעט. נישט
זי האָט געוויפצט, נישט זי האָט זיך געקלאַנגט, אַז איר טוט וויי,
און דאָך האָט מען געפילט אין דער לופט פון הויז, אין די
בליקן פון טאַטע-מאַמע און נאָר פּאַזונדערס אין דער קראַנקערס
געל פנים — עפעס אַ שרעקליכע זאַך. געדוכט האָט זיך, אַז
צוקאַפנס באַ דער קראַנקער שטייט דער מלאך-המות מיטן
בלאַנקען שווער, מיט דעם פיטערן טראַפּן אויפן שפיץ, און ער
היט און ער וואַרט.

די סעודה, וואָס מען האָט געוואָלט מאַכן אין טאָג פון שלמהם בר-מצוה, איז אָפגעלעגט געוואָרן. דער ראָזיגער טאָג האָט פאַר שלמהן געפרויכט צו זיין אַ גרענעץ צווישן צוויי וועלטן, און ער האָט זיך געשראָקן: „טאָמער, רבונגו של עולם, וועט ער ווייטער אויך נישט קאָנען בייקומען דעם יצירה-רע, און אַלץ וועט זיין ווי פריהער?“ דערווייל איז דער טאָג דורכגעגאַנגען, ווי אַלע טעג. די וון איז אויפגעגאַנגען און האָט געשיינט, דערנאָך איז דער הימל געוואָרן געפלויג, וואָלקנס האָבן זיך געצויגן, און ווייטער גאַרנישט. מען ראָזנט און מען עסט, און ווידער ראָזנט מען, און מען עסט נאָך אַמאָל. די עלטערן זיינע זיינען פאַרנומען געווען מיט דער קראַנקער און האָבן גאַר פאַרגעסן וועגן זיין בר-מצוה, נישט מען האָט אים מוסר געוואָנט, נישט ער האָט געהערט בייזערן זיך אויף אים — האָט ער זיך אַליין אויך געמאַכט פאַר-געסן. קיין עבירות האָט ער, אמת, היינט נישט געטאָן, נאָר קיין מצוות אויך נישט. ער איז נישט אַנדערש געוואָרן, נישט קיין ניי האַרץ באַקומען...

אין חדר איז ער נישט געגאַנגען, דעם רבין האָט ער געוואָנט, אַז די באַבע איז קראַנק; דאָס איז געווען אַ געוונטער אויסרייר. דער רבי אַליין איז צופרידן געווען נישט צו זעהן אַ ווילע דעם שווייגריגן, פאַרדאַרבענעם הלמיר זיינעם, וואָס האָט אים גאַר באַאומרוהיגט. שלמה איז שוין געווען אין קלויז, אַרומגעשפאַצירט אויף דער לאַנקע, און לאַנגווייליג איז אים געווען אָהן אַ שיעור. מיט אומגערולר האָט ער געוואָרט, דער טאָג זאָל זיך ענדיגן, פרי שוין צו זעהן זיין חבר דודל. ער האָט אים אָפגעוואָרט באַם חדר, ווען די קינדער זיינען געגאַנגען אַהיים, און איז גאַר מונטערער געוואָרן, באַגעגנדיג אים:

— ווייסט, דודל? — האָט ער געוואָנט — היינט איז מיין בר-מצוה.
 — און פאַרוואָס האָט מען נישט געמאַכט קיין סעודה? —
 האָט דודל געפרעגט.

— מיין באַבע איז קראַנק. זי האָט אַזאָ געל פנים! זי וועט שטאַרבן, אַדאָי שטאַרבן, האָט שלמה איינגערוימט זיין חבר.
 — מען טאָר אַזוי נישט זאָגן, דו האָסט אַן עבירה...

— נײן! האָט שלמה פּראָטעסטירט: איך האָב נישט קײן עבירה... איך ווײס.

נאָך מנחה אין קלוין האָבן זיך די צוויי יינגלאַך אַרומגע-
שפּאַצירט אין מאַרק. אַ קאַלטער ווינט האָט געבלאַזן. דורל האָט
געציטערט.

— איך וועל אַהיים גײן; מיר איז קאַלט... האָט ער געזאָגט.
נאָר שלמה האָט אים נישט געלאָזט:

— איך בעט דיך, קום. לאָמיר נאָך אַזוי גײן. זעה נאָר,
איך בעט דיך, און דו ווילסט נישט...
נאָר דורלען איז אמת געווען קאַלט. דער פיבער האָט גע-
ברענגט אים אויף די באַקן, און אים וואָלט זיך איצט געוואָלט
אַנלענען זיך מיטן קאַפּ אויף אַ טיש, אַזוי ווי ער פלעגט טון
אין דער.

— מיר איז קאַלט — האָט ער געשטאַמלט — איך וועל
אַהיים גײן.

— גײ נישט, גײ נישט, איך וועל דיר געבן צען קאַפּעקעס...
— גיב! — האָט דורל אויסגעשטרעקט די האַנט.

— מאַרגן וועל איך דיר געבן...
— איך וויל נישט מאַרגן! — האָט זיך דורל איינגעקעקשנט.

— נו, קום מיט, איך וועל דיר געבן.
די יינגלאַך ווײנען צוגענאַנגען בײן צום הויז, וואו שלמהס
עלטערן וואוינען.

— וואָרט דאָ — האָט שלמה געזאָגט — באַלד קום איך
צוריק, וועסטו האָבן צען קאַפּעקעס; נאָר זעה, אַנטלויף נאָר נישט,
גיב מיר תקיעת־כּף.

דורל האָט געגעבן די האַנט, און שלמה איז אַרײן אַהיים.
אין דער קיך האָט ער באַגעגנט די מוטער, וואָס האָט זיך
באַלד אָנגעהויבן ביזערן אויף אים:

— ווי אַ שד לויפט ער! די באַבע זײנע איז קראַנק, און ער
האַקט מיט דער טיר! פאַרוואָס גײסט דו ניט תהלים זאָגן? וואו
ביסטו געווען? אַ שוואַרץ־יאָר טראַגט אים אַרום.

שלמה איז אַרײן אויף די שפּײַץ־פינגער אין דער צווייטער
שטוב, דאָרט איז געלעגן די קראַנקע. די אויגן האָט זי געהאַלטן

פארמאכט. רורך רעם איינעם טאָג האָט זיך איר פנים שרעקליך פארענדערט, עפעס איז די געמבע געוואָרן דין, שאַרף. עס האָט זיך געהערט איר שווערער איבערגעהאַקטער אָטעם... שלמה איז צוגעגאַנגען צום ווינקל, וואו די קליידער זיינען אויפגעהאַנגען. צווישן זיי האָט ער רערקאַנט זיין באַבעס קלייד און האָט גענומען עס שאַקלען אין דער האַנט. פאַלד האָט זיך דערהערט דער קלאַנג פון געלט. פלינק האָט ער אַריינגעשטעקט די האַנט אין טאַש פון קלייד, האָט אַרויסגענומען עטליכע מטבעות און באַהאַלטן.

זיינע גיכע טריט, ווען ער האָט געאיילט צוריקצוגיין צו דורלען, האָבן אויפגעוועקט די אַלטע. זי האָט געעפנט די אויגן און האָט אים גערופן מיט אַ שוואַכער שטים:

— שלמה!

ער האָט זיך געאיילט צו זיין חבר און האָט זיך נישט געוואָלט מאַכן הערן, נאָר די אַלטע האָט נאָך אַמאָל גערופן:
— שלמה, קום נאָר אַהער! שלמה...

ער איז צוגעגאַנגען צום בעט און איז געשטאַנען אומגעדרולדיג אויפן אָרט מיט אַן אַראַפּגעלאָזטן בליק.
— היינט איז דין בר־מצוה, שלמה! איבער מיר האָט מען דיר נישט געמאַכט קיין סעודה, טייער קינד, זיי מיר מוחל... איר איז שווער געווען צו ריידן; זי האָט אַפּגעוויפצט און געזאָגט, אָנשטריינגענדיג די פחות:

— ס'איז קיין פח נישטאָ... איך בין קראַנק, שלמה, נאָט זאָל מיר שיקן אַ רפואה. שלמה, בעט נאָט פאַר מיר...

און זיי נאָר די אַלטע האָט אויפגעהערט צו ריידן און די אויגן זיינען איר ווידער צוגעפאַלן, איז שלמה פלינק אַרויס פון שטוב צו זיין חבר.

— נאָ, ראָ האַסטו... אַ סך געלט — צייל... האָט ער געזאָגט מיט אַ ציטעריגער שטים.

דורל האָט גענומען ראָס געלט מיט ציטעריגע הענט, ער האָט געקלאַפּט מיט די ציין.

— קאַלט — האָט ער געוויפצט.

— נו, גיי אהיים — האָט שלמה אַוועקגעמאַכט מיט דער האַנט.

— און דאָס געלט?

— נעם דיר, מיין דאָגה...

אַז דער חבר איז אַוועק און פאַרשוואונדן געוואָרן אין דער פינסטערניש, אַז שלמה איז געבליבן אַליין, איינער אַליין מיט דער נייער עבירה, וואָס ער האָט געטאָן, די עבירה, וואָס ווערט שוין געשטעלט אין הימל אויף זיין אייגענער רעכענונג — האָט ער אויפגעהויבן די אויגן צום שוואַרצן הימל. קיין שטערן האָט זיך נישט געזעהן, נאָר די לבנה האָט אַרויסגעשיקט אַן אַפּגלאַנץ פון אונטער אַ וואַלקן. ער איז דורך דעם מאַרק, אַריין אין אַ גאַס און אַרויס הינטערן שטאַט, נעבן די קאַזאַרמעס. דאָ — האָט ער זיך פּלוצלינג דערמאַנט — פּלעגן אין די הייסע טעג, צווישן טאָג און נאַכט, שטיין אויסמושטירטע שורות זעלנער און זינגען עפעס מאַרנע, פּרעמדע, נאָר האַרטע און שטאַרקע נגונים. פּעסט זיינען געווען זייערע שטימען, ווי זייערע אַקסלען און זייערע פּנימער, און פון דער צווייטער זייט האָט מיטגעזונגען דאָס ווידער-קול. אַנדערע טעג זיינען רעמאַלט געווען און אַן אַנדער הימל. ווי די זון איז אונטערנעאַנגען, איז געוואָרן קיל, און די נאַכט איז געווען אַזוי ליבליך, אַזוי פיין... און שלמה האָט זיך גענומען צום האַרצן דאָס, וואָס די צייט גייט אַוועק, און די טעג ווערן קורץ און די נעכט ווערן קאַלט און מוראָריג... אַ טאָג נאָך אַ טאָג, און יעדער מעגש מוז אַמאָל שטאַרבן, און ער, שלמה, איז שוין געוואָרן בר-מצוה, און ער איז אַ זינדיגער, אַ פּושע ישראל — אַ נב.

די לבנה איז אַרויס פון אונטער די וואַלקנס, אַ וויילע איז געוואָרן העל, די קאַזאַרמעס האָבן זיך אַרויסגעזעהן, און עפעס מעגשן זיינען געאַנגען... פּאַלד אַבער האָט זיך פאַרשפּרייט אַ שאַטן און האָט אַלץ צוגערעקט.

נאָך די זעלבע נאַכט האָט שלמה געהערט אין שלאָף עפעס שרעקליכע קולות. אין חלום איז אים פאַרגעקומען, אַז די וועלט האָט זיך אָנגעצונדן און ברענט, אַלע שרייען, ווילן זיך ראַטעווען, אַלע לויפן און ווייסן נישט וואו... ער האָט זיך אויפגעכאַפט

פון שלאָף און האָט דערקענט די שטים פון זיין מוטער, געמישט מיט נאָך אַנדערע קולות. דורך דער טיר האָט ער געזעהן ליכט ברענען, און די שטוב איז פול מיט מענשן, וואָס גייען פאַמעליך... דערנאָך האָט ער געהערט לייענען שטיקלאַך פון מעבר-יבוק, און דערנאָך איז געוואָרן שטיל.

שלמה האָט זיך איינגעוויקלט אין דער רעק און האָט אויך גענומען שלאָגן זיך אויפן האַרצן:

„אַשמנו, בנרנו, גולנו“...

און אין מיטן רעם ורוי זאָגן איז ער איינגעשלאָפן.

צום מאַרגנס אין דערפריה, אָו ער איז אויפגעשטאַנען, איז די אַלטע שוין געלעגן אויף דער ערד, פאַדעקט מיט אַ שוואַרצן טוך. אין דער שטוב זיינען געזעסן ווייבער און גענייט תּכּריכים.

ס'איז שוין געזען שפעט, ער האָט געטראַכט צו גיין אין קלויז און געמען זיך ראַוונען ערנסט; גייענדיג אָבער, האָט זיך אים פאַרוואַלט אַרויס אויף דער לאַנקע, און אַ מאַך טוענדיג מיט דער האַנט אויף אַלץ, האָט ער צו זיך גערעדט:

— אַלץ איינס! סיי ווי סיי וועל איך האַפן דעם ניהנס... —

פאַרפאַלן...

און צוקומענדיג צו דער לאַנקע, האָט ער פאַרקאַטשעט די קאַפּאַטע און גענומען לויפן מיטן גאַנצן פּח, ביז ער איז מיר געוואָרן און אַנידערגעוואָרפן זיך אויף דער ערד.

ווער איז שולדיג?

... מיין מיטוואוינער פינגקעל מאַן שלאָפט שוין. ערשט אַ מינוט, ווי ער האָט פאַרלאָשן דאָס לעמפל, וואָס שטייט געבן בעט, און איצט כראַפּעט ער שוין. אַנטשלאָפּן געוואָרן איז ער שוין פאַר אַ וויילע, נאָר אין מיטן דרימל איז אים דורך אַ געראַנק דורכן מח, אַזוי די נאַפּט ברענגט אויס בחנם, און ער האָט זיך מיט געוואַלד אויפגעריסן פון שלאָף צו פאַרלעשן דאָס לעמפל. איצט ליגט ער אינגאַנצן אין שאַטן: דאָס ליכט פון מיין טיש דערגרייכט נישט ביז צו דער וואַנט.

שלאָפּן שלאָפט ער קיינמאַל נישט רוהיג: כראַפּעט, פאַר־קרימט די ליפּן, ציהט מיט די שוואַרצע ברעמען אין שלאָף, — אים מוז זיך אַ סך חלומען. נאָר איצט, רוכט זיך מיר עפעס, אַזוי אין כראַפּען זיינעם ווערן פאַרשלונגען אַ סך זיפּצן. און עפעס, בכלל, איז מיר אַ רחמנות צו קוקן אויף דעם קליינעם, איינגע־קאַרטשעטן גוף מיטן בלייכן, לייךשאַפטליכן פנים, וואָס שטאַרט אַרויס פון אונטער דער קאָלדרע. ער רירט מיט די ברעמען און רונצלט דעם שטערן. וואָס חלומט זיך אים? פון ווייב? פון געשטאַרבענעם קינד? אָדער פון אַ גט און אַ גייע חתונה מיט אַ נדן? ...

עפעס אַ מאַרגעם איינדרוק האָט ער היינט געמאַכט אויף מיר. דריי וואָכן וואוּן איך שוין צוזאַמען מיט אים אין איין צימער. אַזוי איך האָב מיך אַריינגעצויגן אין דער דירה און געוואָרן זיין מיטוואוינער, האָט ער זיך עפעס אַזוי דערפרייט, אַזוי ס'איז מיר אַזוי אַ וואונדער געווען. מיר האָבן זיך ביז אַהער נישט געקענט. עפעס האָט ער מיר מיט אַזאַ אַנטציקונג און איילעניש אַנגעוויזן אויף יעדן נאָגל, וואו מען קאָן אויפהיינגען אַ מלבוש, און דערצו

אלץ אינײנעם אַרויסגעכאַפט מיר די זאַכן פון די הענט, אַבי
מיר צו העלפן, און צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ, איילנדיג און זעהר
פאַראינטערעסירט, אַז איך האָב מיך נישט געקאַנט איינהאַלטן און
האַב אים געפרעגט, פאַרוואָס ער איז זיך אַזוי מטריח פאַר מיר?
— לאַזט, לאַזט! ס׳שאַרט נישט! — האָט ער אַלץ אין איינעם
געזאָרט, העלפנדיג מיר קעגן מיין ווילן.

דערצו האָט ער צוגעמאַכט מיט ביידע הענט, צעצויגן די ליפן
און אַרויסגעשטעקט די ציין; די אויגן האָבן געקוקט אַביסל
לאַכעדיג און פאַרשנדיג. מיט רעם שמייכל האָט ער מיך אַוראָי
געוואָלט פאַרויכערן, אַז ער באַמיהט זיך אַזוי פיל מיר צו העלפן,
ווייל ער איז אַ גאַנץ גוטער בטבע; נאָר אין בליק זיינעם איז,
חוץ רעם לאַכעדיגן, געווען נאָך עפעס אַזוינס, וואָס האָט געד-
וואַרט און געוואָלט וויסן, צי ראָס לאַכעדיגע האָט שוין געהאַט
אויף מיר די ווירקונג, וואָס ער האָט געוואָלט, און צי ער קאָן
שוין צוזאַמענציהען די ליפן און אויפהערן צו שמייכלען.

— טון אַ טובה, — האָט ער גערעדט נאָר אַנטציקט און אונ-
טערגעשפּרונגען באַ יעדן וואָרט, — טון אַ טובה — פאַרוואָס
נישט? איך האָב זעהר ליב צו טון אַ טובה.

— ראָ, ראָ, מיין ליבער פריינט, היינטט אויף, נישט אַהער!
נישט אַהער! — זעהט איר, מיין ליבער פריינט, — האָט ער
ווייטער געזאָגט מיט אַביסל אַן ערנסטערער מינע, אַז איך האָב
אַרויסגערוקט רעם שופלאָר פון טיש און געוואָלט דאָרט אַריינ-
לייגן מיינע העקטאַנראַפישע רוישישע לעקציעס, — זעהט איר,
דער שופלאָר איז מיינער. איך האָב מיר אַזוי אויסגעערדט מיטן
בעל-הבית, — איר ווילט — פרעגט.

איך האָב שוין צוריק גענומען די פאַפירן און געוואָלט זיי
אַריינלייגן אין קעסטל מיינעם, נאָר ער האָט זיי מיר אַרויסגע-
כאַפט פון דער האַנט און אַרויסגערוקט זיין שופלאָר.

— זעהט איר, פאַר אייך, מיין ליבער פריינט, פאַר
אייך... זאָל עס ליגן באַ מיר. איר קענט רוישיש? — האָט ער
מיך פּלוצלינג געפרעגט, ער האָט דערזעהן, אַז די פאַפירן זיינען
אַנגעשריבן רוישיש.

— איך קען.

— אי — אי, וואויל! זעהט איר! איך לערן מיך רוסיש. איך
האָב נישט קיין גוטע אויסשפראַך, איר וועט ריידן מיט מיר
רוסיש? איר וועט מיר צווייזן, מיין ליבער פריינט? אי — אי —
וואויל! איר וועט מיר צווייזן?

ער האָט ווידער געמאַכט די פריהעריגע מינע: געשמייכלט;
נאָר אין זיין בליק איז איצט שוין געווען עפעס אַ קינדערשע בקשה;
ער האָט געבעטן, ווי אַ קינד בעט באַ די עלטערן אַ גראַשן.
נאָך רעם האָט ער שוין ביז היינט זעהר זעלטן גערעדט מיט
מיר איריש. ריידן רעדט ער רוסיש זעהר שלעכט מיט אַ סך גרייזן,
און ער וויל אויסנוצן די צייט, וואָס איך פאַרבריינג מיט אים,
אויף אויסצובעסערן אים די גרייזן. נאָך יעדער פאַרבעסערונג
הער איך:

— אי — אי — אי, ספּאַסיבאָ, ספּאַסיבאָ! (איך ראַנק, איך
ראַנק) ווי כאַראַשי גאַספּאַרין! (איר זייט אַ גוטער הער).

איבערהויפט, אַז ער רעדט מיט מיר, צו מיט עמיצן אַן אַנדערן,
רופט ער יענעם אָן „הער“ אָדער „גנעריגער הער“. מינע באַ-
מערקונגען, אַז אויף רוסיש זאָגט מען פּראָסט „איר“, העלפן
נישט. ער טראַכט זיך אַוואַרצי אַווי: „אַז מען קאָן טון אַ טובה
יענעם און זאָגן גנעריגער הער — מהיכא תיחא, פאַרוואָס נישט?“
מיר האָבן זיך געועצט באַם טיש און פאַררויכערט פּאַפּיראַסן.
פינקעלמאַן האָט מיר געזאָגט, אַז נאָר מיר צוליב רויכערט ער
און לאַזט זיך מכבד זיין מיט אַ פּאַפּיראַס. רערנאָך בין איך אָבער
געוואָר געוואָרן, אַז נישט נאָר מיר אַליין טוט ער די טובה.
רויכערן, פאַרשטיי איך, האָט ער זעהר ליב, ווי אַלע גערוועזע
(זיין פנים און זיינע באַזעגונגען זיינען זעהר גערוועזן), נאָר ער
פאַרגינט זיך נישט צו קויפן: ער איז זעהר אַ קאַרגער.

די בעל-הביחטע פון די ערשטע צוויי צימערן איז אַריינגע-
קומען בעטן אַ שוועבעלע, און איך בין דערשראָקן געוואָרן,
ווייל פינקעלמאַן איז פּלוצלינג אויפגעשפרונגען מיט אַ אימפעט,
אַרויסגעריסן זעהר געשיקט די שוועבעלאַך פון מיין האַנט און
האָט זי רערלאַנגט דער בעל-הביחטע מיט דער זעלבער מינע
און מיטן זעלבן שמייכל, וואָס איך האָב ערשט דאָ דערמאָנט:
— אַ שוועבעלע? — האָט ער גערעדט מיט אַן איילעניש

און איז אונטערגעשפרונגען באַ יעדן וואָרט — אַ שוועבעלע? אַ?
נאָט אייך! נעמט נאָך אַ פּאַר, נעמט! ס'שאַרט נישט, ס'שאַרט
נישט!

דאָס איז געווען פּרייטאָג. פּינקעלמאַן, וואָס באַשעפּ-
טיגט זיך מיט לשון-הקדשע לעקציעס, איז שוין געווען פּריי. ער
האַט זיך געלעגט אויפן בעמל און געלעזן עפעס אַ פּאַר צעשיטע
רוסישע בלעטער פון אַן אַלטן זשורנאַל. ער האָט מיר דער-
ציילט, אַז די בלעטער האָט ער געפונען אין אַ געוועלב, וואו זיי
זיינען געברויכט געווען אויף פּאַקפּאַפּיר, און ווייל ער לערנט זיך
רוסיש און האָט אַ רוסישן ווערטער-בוך, האָט ער זיי אָפּגע-
קויפט פאַר דריי קאָפּעקעס.

— אַ שוואַרץ יאָר! — האָט ער געוואָגט, דערציילנדיג מיר
וועגן דעם, — נאָר אויסצורייסן יענעם! אַ גאַנץ פונט פּאַק-
פּאַפּיר קויפט מען פאַר דריי קאָפּעקעס. זעהט, מיין ליבער פּריינט
(ער האָט די בלעטער מיר דערלאַנגט אין דער האַנט אַריין),
זעהט, ס'וועגט אינגאַנצן אפשר אַ פּערטל פונט, — נאָר אויס-
צורייסן יענעם!

און באַ די לעצטע ווערטער האָט ער אַזוי פאַרקרימט זיין
פנים, אַז ס'איז באַמח אַ רחמנות געווען צו קוקן אויף אים.
ער איז געלעגן און האָט געלעזן הויך אויפן קול, און אַלע
מינוט געפרעגט אַן אַנדער וואָרט. דער אַרטיקל, וואָס ער האָט
געלעזן, איז געווען אַן עקאָנאָמיש-סטאַטיסטישער. ער האָט נאָר
ווייניג פאַרשטאַנען דעם אינהאַלט און האָט דערפון געהאַט גרויס
עגמח-נפש.

איך בין באַלד מיר געוואָרן אים צו פאַרטייטשן די ווערטער.
באַ יעדן וואָרט האָב איך געברויכט אויסצורירן זעהר פּיל, דערצו
האַב איך מיך געמוזט היטן נישט צו באַנוצן אין מיינע רייד עפעס
אַזא וואָרט, וואָס פינקעלמאַנען קאָן עס אויסזעהן קלינגליך. אַז
נישט — האָט ער געמאַכט אַ טענה וועגן דעם נייעם וואָרט,
וואָס ער האָט ערשט געהערט פון מיר. באַמערקט האָב איך
איינמיליך, אַז פּייהויקייטן האָט ער נאָרנישט קיין שלעכטע: זיין
גמרא-קאָפּ האָט אַלץ תּופּס געווען פּלינק, געשיקט און אין תּוך
אַריין. נאָך יערער דערקלערונג האָט ער געשמייכלט און גע-

ראַנקט אויף זיין לשון, צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ, געצויגן מיטן שטערן, נאָר די אויגן זיינע האָבן געקוקט עפעס אַביסל מיט אַ קאַצן-בליק, אַביסעלע פּאַלש, איבערשפיציג אַזוי...

פרי איך זאָל מיר פאַרלייכטערן די אַרבעט, האָב איך אים פאַרגעלעגט דאָסאַיעווסקיס אַ בוך צו לעזן: „ראָס פאַרברעכן און די שטראַף“, וואָס איך האָב געהאַט באַ מיר אין קעסטל. פינקעלמאַן איז מיט גרויס פרייר אַראָפּגעשפרונגען פון בעטל, און מיט זיינע הענט האָט ער מיך אָנגעכאַפט פאַר מיינע אַקסלען און מיך געטרייסלט פאַר שמחה, זאָגנדיג און איבערוואַגנדיג עטליכע מאָל דעם שפראַך זיינעם:

— ספּאַסיבאַ, ספּאַסיבאַ! ווי כאַראַשי גאַספּאַרין!

הענט און פים האָבן אונטער אים געציטערט, געוואָרפן האָט ער זיך אינגאַנצן, ווי אַ פיש, אַזוי איבערראַשט איז ער געווען. צום קעסטל האָט ער מיך נישט געלאָזט צוגיין, ער האָט מיר אַרויסגעכאַפט דאָס שליסעלע פון דער האַנט, אויפגע- שלאָסן דאָס שלעסל און גענומען רודערן באַ מיר אין קעסטל. איך בין געשטאַנען, ווי אַ גולם, ווי אַ קלאַץ עפעס, און בין ביז געווען אויף מיר אַליין. דער גאַנצער מח מיינער, אויב איך געדיינק נוט, איז געווען באַשמירט מיט איין געראַנק: „וואָס כאַפט ער עפעס?! מיין קעסטל, רוכט זיך!“ קריגן אָבער וויל איך מיר נישט. ער איז געוועסן אויף דער ערד און איבערגעוואָרפן איין בוך נאָכן אַנדערן און אַלע מיינע זאַכן.

ער האָט גענומען לעזן דאָסאַיעווסקין און ווידער האָט ער אָנגעהויבן צו פרעגן. כמעט באַ יערער שורה האָב איך געד- האַט אַ געטועכץ אויף עטליכע מינוט. איך האָב מיר אָנגעטאַן מיין פּאַלטאַ און געוואָלט אַרויסגיין, פינקעלמאַן האָט אויף מיר געקוקט מיט אַ געבעט:

— וואו אַהין גייט איר? — האָט ער מיך געפרעגט.

— איך ברויך אַוועקצוגיין.

— זעהט נאָר, — האָט ער גערעדט וויינענדיג, — אַ גאַנצע וואַך האָב איך קיין צייט נישט צו לעזן; פון אין דערפריה בין אויף דערנאַכט בין איך פאַרטון, צען לעקציעס האָב איך... זיצט אין

רעהיים! זעהט נאָר, וואָס שאַרט עס אייך? איר זייט דאָך אַ
גוטער הער! זעהט נאָר, וואוהין גייט איר?

איך האָב אָבער רוקא געוואָלט אַוועקגיין און פינגקעל-
מאַנען, האָב איך געזעהן, האָט עס שטאַרק פאַררעסן אויף
מיר. ער האָט געביסן די ליפן, ווי איינער, וואָס מען האָט אים
אַ גרויסע עולה געטאָן און קאָן זיך נישט אָפווערן. געקוקט האָט
ער אויף מיר אַביסל מיט פאַרוואונדערונג, אַביסל מיט פאַ-
רויערונג. געטראַכט וועגן מיר האָט ער אַוראַי אַווי: „וואָס פאַר
אַ שלעכטע מענשן עס זיינען פאַראַן אויף דער וועלט! מען קאָן
אַ טובה טון און ס'זאָל נישט קאָסטן קיין גראַשן געלט, און מען
טוט נישט!“

אַ איך בין צוריקגעקומען אין עטליכע שעה אַרום, איז פינג-
קעלמאַן נאָך געלעגן אויפן בעט און ער איז זעהר פאַרטיפט
געווען אין לעזן. ער האָט אַפילו נישט געהערט, אַז איך בין
אַריינגעקומען. דעם אמת זאָגנדיג, האָב איך דאַמאָלס נישט
גערעכנט, אַז אַ בוך זאָל קאָנען דעם מענשן אַווי אינטערעסירן.
זיין פנים האָט געהאַט אַ שטריינגען אויסדרוק, אַוראַי ווי ראַסקאַל-
ניקאָוו בשעת ער האָט געהרגעט. עס איז לייכט געווען צו דער-
קענען, אַז פאַרטון איז נישט איצט זיין זכרון, פאַר וועלכן ער
זוכט נייע רוסישע ווערטער, נאָר עפעס אַנדערש נאָר לעזט
ער איצט, און עס איז פאַרטון — די נשמה זיינע. איך האָב
מיר שטיל אַנידערגעזעצט פאַם טיש. פלוצלינג האָט ער שווער
אַפגעוויפצט, אויפגעהויבן די אויגן, און אַז ער האָט מיך דער-
זעהן, איז ער אַראָפגעשפרונגען פון בעט און צוגעלאָפן צו מיר.
ער האָט נישט געקאָנט ריידן: דער בוך האָט אים געמוזט זעהר
שאַרף אַריינקריכן אין האַרצן. דערנאָך האָט ער פאַרקרימט די
ליפן. געוואָלט האָט ער אַוראַי שמייכלען, נאָר אַרויסגעקומען איז
נאָר עפעס אַנדערש. איך ווייס נישט, ווי מען רופט עס אָן.
איצט האָט ער גערעדט אידיש:

— אַ ממזרקאָפּ! אַ נבדחשער קאָפּ! — האָט ער גערעדט און
געטייט מיטן פינגער אויפן בוך, וואָס ער האָט געלאָזט ליגן אויפן
בעט — אַ ממזרקאָפּ, אַ שוואַרצע גבורה האָט ער! אַ! אַ
איך וואָלט געקאָנט אַווי שרייבן!

איך האָב מיך פאַראינטערעסירט.

— וואָס וואָלט געווען? — האָב איך געפרעגט.

— אַדאָ, אַז איך וואָלט געקאָנט אַזוי גוט שרייבן — וואָס מיינט איר, מײן ליבער פריינט? וואָלט איך נישט דאָ געוועסן! וויפיל קאָן ער נעמען פאַר אַזאַ בוך? ער לעבט נאָך? אַדאָ אַ פאַר הונדערט רובל. ע, מײן ליבער פריינט! איך וואָלט פאַלד געבראַכט אַהער מײן ווייב: ווי איר זעהט מיך! וואָס מיינט איר? אַ שײן ווייבעלע, איך זאָג אײך — אַ „צאַצקע“... שענער פאַר אַלע...

ער האָט זיך אַרײנגעלאָזט אין מיאוסע רייד, וואָס איך וויל נישט דאָ איבערחזרן. ער איז דוכט זיך לײדנשאַפטליך; קאַרג איז ער; זײן בלוט צערייצט זיך נאָר לײכט, — און ער לײדט זעהר רערפון...

פון די איבעריגע רייד זײנע בין איך געוואָר געוואָרן, אַז ער האָט אַ ווייב עפעס אין אַ קליין שטעטל אין ליטע, איך געריינגט נישט, ווי עס הייסט, און אַז ער וויל זיך גטן מיט זײן ווייב, ווייל מען האָט אים נישט געגעבן דעם גרן. דאָס ווייב גופאַ האָט ער ליב; זי איז עפעס נאָר אַ שײנע, לײט ווי ער זאָגט. נאָר דעם שווער האָט ער זעהר פיינט, ווייל ער האָט אים אויסגעגאַרט און נישט געגעבן קײן גראַשן פון די דריי הונדערט רובל, וואָס מען האָט אים צוגעזאָגט.

פּינגקעלמאַן זאָגט, אַז ער מוז זיך נוקם זײן אין זײן שווער און גטן דאָס ווייב: לאַז ער מיט איר טון, וואָס ער וויל — איך בין זיך משער, אַז עס גײט אים נישט בלױז אין נקמהגעמען: די דריי הונדערט רובל, וואָס ער האָט געקאָנט האָבן, דריקן אים אויפן האַרצן — ער האָט מיר נאָך רערציילט, אַז ער האָט שױן געהאַט אַ קינד מיט איר, נאָר ס׳איז געשטאַרבן. דאָס קינד האָט ער נישט געזעהן, ווייל ער איז פאַלד נאָך דער חתונה אַוועקגעפאַרן, ווען ער איז נאָר געוואָר געוואָרן, אַז דער שווער איז אַ גרויסער אַרימאַן און איז נישט אימשטאַנד צו געבן אַפילו אײן רובל. געקומען איז ער אויפן ברית, נישט גערעדט מיט קײנעם, נאָר אַ נאַמען געגעבן און אַוועקגעפאַרן. די קינפעטאַרין, בין איך זיך משער, האָט געמוזט שטאַרק וויינען דאַמאַלס.

און אז ער האָט גערעדט פונם קינדס טויט, האָב איך באַר-
 מערקט, אז ער איז צופרידן דערפון, וואָס דאָס קינד איז גע-
 שטאַרבן. ריינדיג וועגן דעם מיט מיר, האָט ער זיך אַפילו
 אַרויסגעכאַפט מיט אַ „סלאַוואַ באַגו“ (געלויבט איז גאָט). נאָר
 אינמיטן האָט ער זיך אַוראַי דערמאַנט, און ער איז צופיל אָפּ-
 הערציג מיט מיר, און ער האָט דאָס וואָרט „באַגו“ פאַרשלונגען.
 איך פאַרשטיי, און דער טעות זיינער קומט דערפון, וואָס ער
 רעדט רוסיש; ווייל ער מוז שטאַרק אַרבעטן מיטן קאָפּ זיינעם,
 פרי ער זאָל זיך קאַנען אויסדריקן אויף אַ פּרעמדער שפּראַך,
 דעריבער פאַרגעסט ער זיך אינמיטן. און צופרידן פון קינדס טויט
 איז ער איבער גאָר אַ פשוטן טעם: דער גט וועט אים אָנקומען
 גרינגער.

דאָס אַלץ בין איך געוואָר געוואָרן נאָך פאַר דריי וואָכן
 פרייטאָג, ווען איך האָב מיר דאָ אַריינגעצויגן. פון דאָמאָלס
 אָן האָב איך נישט אָפּט מיט אים לאַנג גערעדט: אַ גאַנצע
 וואָך איז ער טאַקע פאַרנומען פון ניין אין דערפריה ביו צען
 אויף דערנאַכט, ער האָט צען לעקציעס אויף פאַרשיידענע גאַסן,
 פרייטאָג-שבת זיץ איך ווייניג אין דערהיים, און פינקעל-
 מאַן איז אויף מיר זעהר ביזו. ער לעזט דאָמאָלס און וויל,
 און איך זאָל אַ גאַנצן טאָג זיצן באַ אים און אויסריירן די רוסישע
 ווערטער — ער האַלט מיך אין דער אמתן פאַר אַ שלעכטן מענשן.
 וואָס קאָן איך טון? ס'וואַלט אַ יושר געווען צו דינגען אָן אַנדער
 דירה.

אין דערפריה גייט ער אַוועק, ווען איך שלאָף נאָך. אויף
 דערנאַכט קומט ער אַהיים שפעט, זיפצט אָפּ אַ פאַר מאָל און
 הויבט זיך אָן צו קלאַנגן אויף די בעלי-הבתים, וואָס רעכענען
 אויפן רוסישן חרש, וואָס איז גרעסער פאַרן אירישן און דעם-
 גלייכן אַזעלכע זאַכן. ענדיגט ער שטענדיג מיט דער אייגענער
 מעשה פונם בעלי-הבית, וואָס איז אים שולדיג געבליבן פאַר צוויי
 הדישים אַכט רובל, און ער, פינקעל מאַן, מאַנט אים נישט,
 ווייל ער ווייסט, און ער איז אַרים... אזוי זאָגט פינקעל מאַן.
 ווייס איך, צי זאָגט ער אמת? נאָר קוים האַלט ער באַ דער
 מעשה, ווייס איך, און ער ענדיגט שוין, און ער גייט שוין עסן

וועטשערע, און איך וועל נישט דארפן צושאקלען מיטן קאפ, אז נישט — האָט ער פאַריבל און קוקט אויף מיר אזוי מוראדיג שלעכט, מיט רציחה אָפילו... און איך קאָן דאָס נישט ליידן. ער איז בכלל אַ סך קאַלטער צו מיר, ווי ער איז געווען, כאַטש רוסישע ווערטער פרעגט ער און דאַנקט אַלץ מיטן אייגענעם לשון און שפּרינגט אונטער, נאָר אין זיין האַרצן האָט זיך שוין אַ סך שנאה אָנגעזאַמלט קעגן מיר.

אין עסן זיינעם דערקענט מען גוט, אַז ער איז געווען אַ ישיבה-בּחור און האָט לאַנג געגעסן טעג. ער קוקט אזוי לאַנג אויפן ברויט, איידער ער עסט עס, לאַזט קיינמאָל נישט איבער, שמאָטשקעט מיטן מויל, אַקוראַט ווי דאָס עסן וואָלט באַ אים שטענדיג געווען אַ שווערער ענין, איבער וועלכן רער מח זיינער האָט אַ סך געאַרבעט. איך מיינ נישט, ווי אזוי צו קריגן עסן: אויף דעם קלערט דאָך יעדערער; איך מיינ: דאָס עסן אַליין, דאָס איבערטראַגן די שפּיז פון טיש אין מויל אַרײַן, דאָס טוען דאָך מעגשן פּסדר אָהן טראַכטן און קלערן; אַ ישיבה-בּחור מוז אַוואַרײַ קלערן און עסן.

איינמאָל (אויב איך האָב קיין טעות נישט, איז עס געווען פאַר צען טאָג) קומט ער אַהיים עפעס זעהר לוסטיג, ער האָט שוין געהאַלטן גרייט די הענט אַרויפצולייגן אויף מיינע אַקסלען, נאָר ער האָט זיי צוריקגענומען. ער האָט זיך אַנדערגעזעצט, גע-קוקט מיר לאַנג אין די אויגן אַרײַן עפעס גאָר ערנסט און אַביסל מיט אַ געבעט.

— פאַרוואָס זענט איר מיר אַ שלעכטער פּריינט? — האָט ער געפרעגט.

איך האָב פאַרשטאַנען, אַז ער וויל עפעס פונם האַרצן אַראַפֿ-ריידן, עפעס גוטס, פּרייליכס, און מאַכט דערצו אַ הקדמה, איך האָב אים פאַרויכערט, אַז איך בין אים נישט קיין שלעכטער פּריינט.

— איר זענט מיר אַ גוטער פּריינט? — האָט ער געוואָגט און איז אזוי אַנטציקט געוואָרן, אַז ער האָט אָנגעהויבן צו ריידן איריש.

— זעהט איר, איך האָב פּאַלד געוואוסט. איר זענט אַזאָ
גוטער! איך האָב איך אַזוי ליב, מיין ליבער פּריינט! פּאַרוואָס
ווילט איר מיך נישט לערנען רוסיש? זעהט איר (ער האָט אַרויס-
גענומען אַ ביכל פון דער רעגירונגס-שפּאַר-קאַסע און מיר
געוווּן)? געלויבט צו נאָט — שוין פּופּציג רובל. היינט האָב איך
אַריינגעלעגט צען רובל. אַ! אַז איך וועל אַנזאַמלען הונדערט
רובל? ...

— וואָס וועט זיין? — האָב איך געפרעגט.
— אַ! לאָמיר נאָר האָבן, איך וועל אַוועק קיין אַמעריקע.
— וואָס טויג איך אַמעריקע?
ער האָט פּאַרנאָלצט די אויגן, געמאַכט אַ פּרומע מינע און

געזאָגט:

— זעהט איר, מיין ליבער פּריינט, איך האָב ערשט היינט
פּאַפוילן אַהיים, אַז איך פּאַר קיין אַמעריקע, און זי וועט בלייבן
אַן עגונה. לאָז זי זיך גטן! וואָס בין איך שולדיג?
איך האָב פּאַרשטאַנען, אַז אין דער אמתן וויל ער נישט
פּאַרן קיין אַמעריקע, נאָר ער זאָגט אַנדערע און רעדט זיך אַליין
אַזוי איין, פּרי זיין ווייב זאָל זיך דערשרעקן און נעמען פון
אים אַ גט. ער דערציילט אַרדאי יעדערן אַזוי און הויבט אַליין
אַן צו גלויבן דערינען. ער זאָגט בכלל נאָר וואויל לינגס: מיטן
פנים, מיט די הענט און מיטן האַרצן אַפילו, ער מאַכט דאַמאָלס
אַן איינדרוק פון אַ קינד.

עס איז מיר אַפילו אַ וואונדער און דאָך איז עס אַזוי: אַז ער
זאָגט לינגס, האָב איך אים אַ סך ליבער, ווי אַז ער זאָגט אמת.
עס מוז זיין דעריבער, ווייל ער איז נאָר צופיל אַפּנהאַרציג,
און אַז ער רעדט אַ סך און ווייזט אַרויס זיין פּאַרברודיג האַרץ,
איז שווער צו פּאַרטראַגן, און איך וואָלט אים דעמאָלס הונדערט
רוסישע ווערטער פּאַרטייטשט, אַבי ער זאָל אַנהויבן אַפּיסל לינגס
צו זאָגן, פּרי די אויגן און דאָס פנים זיינס זאָלן ווערן ליב-
ליכער.

יענע נאַכט איז ער מיט מיר נאָר גוט געווען: אַ פּאַר מאָל
מיך אַנגענומען פּאַר די אַקסלען און געטרייסלט; נאָר אַ סך
מאָל איבערגעחזרט: „ווי כאַראַשי גאַספּאַדין“. אין מיטן די רייד

הָאָט ער מיר דערצײלט, אַז פֿאַר זעקס חרשים האָט מען אים
אַהיים גענאַרט, מען האָט געקלאַפּט אַ טעלעגראַם צו אים, אַז
די מוטער זײַנע איז געשטאַרבן. דאָס ווײַב אין דערהיים האָט
אים שטאַרק גענומען פֿאַם האַרצן, ער איז אַ פֿאַר טאָג אין
דערהיים געזעסן און געוואוינט מיטן ווײַב... ער האָט שוין גע-
וואָלט נעמען צוויי הונדערט רובל, נאָר דער שווער מוז זײַן אַ
גרויסער אַרימאָן: מען האָט אים נאָרנישט געגעבן, און ער איז
צוריק אַזעק קײן וואַרשע...

— איר ווײַסט, מיין ליבער פּרײַנט, — האָט ער צו מיר
געזאָגט, לינגריג אויסגעצויגן אויפן בעט, און ער האָט דאָס
פנים פֿאַרקרימט פֿאַר גרויס נחת. די נאָז האָט דעמאָלט אויס-
געזעהן נאָך שפּיצזיגער, ווי זי איז. — איר ווײַסט, איך האָב מורא
געהאַט, פֿאַרשטייט איר... עס זאָל נישט עפעס געבוירן ווערן
פון מיין אין דערהיים-זײַן... אַ נײַ קינד ברויך איך! איך ווײַס
שוין איצט אויף זיכער. זעהט איר? זאָגט, מיין ליבער פּרײַנט,
נישט אמת? אַז ס'וואָלט עפעס געווען, וואָלט זי דאָך מיר גע-
שריבן, אַז ס'איז... נישט אמת? נישט אמת? זאָגט, מיין ליבער
פּרײַנט!

ער האָט געבעטן פֿאַ מיר אַ הספּמה, אַז דאָס ווײַב זײַנס
טראָגט נישט.

— וואָס מײַנט איר? האָט ער ווײַטער געזאָגט און עפעס אַ
רײַץ האָט פֿאַרצויגן די אויגן זײַנע. — וואָס מײַנט איר? אַ וואויל
וויבעלע... אירע פֿאַקן צו קנייפן, איך זאָג אייך — אַ! אַ!

מיר האָבן נאָך אַ סך גערערט. איך בין געוואָר געוואָרן, אַז
ער איז היינט אַן אַפּיקורס, דאַזונט נישט אַפּילו. גערערט האָט
ער וועגן זײַן אמונה מיט פעס, געזירלט, אַז מען האָט אים
אויסגענאַרט. אַ סך מאָל האָט ער איבערגעחורט דאָס וואַרט
„אַבמאַנשטשיקי“ (אויסנאַרערס). ער האָט מיר אויך דערצײלט,
אַז פֿאַר אַ יאָרן ווינטער, ווען ער איז נאָך פֿרום געווען, האָט ער
איבער דעם דאַזונען נישט געקאָנט אָננעמען אַ פֿריהמאַנגריגע
לעקציע, און ער איז דערויף זעהר פּיזן. ער האָט אויסגערעכנט,
אַז דורכן זמן וואָלט ער געהאַט פֿיר און צוואַנציג רובל. און היינט

צוזאמען מיט די פופצויג, וואָס ער האָט אויפן ביכל, וואָלט ער געהאַט פיר און זיבעציג רובל.

היינט אויף דערנאַכט אַכט אַזויגער, ווען איך בין אַהיים גע-
קומען, האָב איך זיך זעהר פאַרוואונדערט, וואָס איך האָב שוין
געטראָפן פּינקעלמאַנען און דערקענט אין זיין פנים, אַז דאָס איז
עפעס נישט אַזוי גלאַט, ער האָט מיר אַפילו נישט געענטפערט
אויף מיין „גוטן אָונט“, אַזוי צעטראָגן איז ער געווען.

ער איז געזעסן באַם טיש, זעהר געביסן די ליפן און גערוועזן
זיך איבערגעזעצט אַלע וויילע אויפן בענקל. אין דער האַנט האָט
ער געדרייט עפעס אַ פאַסט-קאַרטל. אויף מיר האָט ער אַלע
וויילע אויפגעהויבן די אויגן, און אין זיין בליק איז געווען צו
דערקענען אַ שווערער ווייטאַג, אַ האַרצקלעמעניש. איך האָב
דערקענט, אַז ער האָט געוויינט, און אַז איצט האַלט ער זיך קוים
אין פון וויינען. איך האָב אים געפרעגט:

— וואָס איז אייך פּינקעלמאַן?

ער האָט מיר נישט געענטפערט, געמאַכט זיך נישט הערנדיג
און געוואָלט ריידן גאָר פון אַן אַנדער זאַך:
— וואָס מאַכט איר, מיין ליבער פּריינט?

נאָר די לעצטע ווערטער האָט ער נישט שאַרף אַרויסגערעדט.
די טרערן האָבן אים געשטיקט אין האַלז. ער אַליין האָט באַ-
מערקט, אַז איך פיל זיינע טרערן.

— אַ שוואַרץ יאָר! — האָט ער אַ קלאַפ געטאָן מיט דער
האַנט אין טיש, אַרויסגענומען דאָס בייטעלע, דורכגעצילט דאָס
קלייך-געלט, וואָס האָט זיך באַ אים געפונען און איז אַראָפּגעלאָפן
פון די טרעפּ (מיר וואוינען אויפן פערטן שטאָק), אין אַ פאַר
סעקונדעס אַרום איז ער שוין געווען און האָט שווער געעמעמט:
ער האָט אַוראַי געמוזט לויפן אַהין און צוריק. געהאַלטן האָט
ער אין דער האַנט אַ דאָפּלט-קאַרטל, וואָס ער האָט געקויפט
אין געוועלב.

ער האָט זיך אַנדערגעזעצט באַם טיש, גאָרנישט גערעדט און
אַנגעשריבן אַרעסן אויף דעם דאָפּלט-קאַרטל: אין אַרעסן,
וואוהין ער האָט געברויכט, דעם אַנדערן אַוראַי צו זיך. דער-

נאך האָט ער אַרויסגענומען פון וועסטל־קעשענע דאָס ערשטע קאַרטל, וואָס ער האָט דערהאַלטן, און איך האָב באַמערקט, אַז ער לעזט עס מיט גרויס פּונגה, יעדע שורה און יעדעס וואָרט באַזונדער. ער האָט שווער אָפּגעזיפּצט און גענומען שרייבן דעם בריוו. געשריבן האָט ער מיט אַ אימפעט, ווי איינער, וואָס האָט אַ משאָ פון זיך אַראָפּצוואַרפּן, און זיין פנים האָט זיך מיט יעדער שורה געענדערט. אים האָט געמוזט לייכטער ווערן אויפן האַרצן פונם שרייבן.

דאָס אָנגעשריבענע קאַרטל האָט ער לאַנג געטריקנט איבערן לאַמפּ, גערייט עס אַהין און צוריק. דערנאָך ערשט האָט ער עס אַנידערגעלעגט אויפן טיש און געקוקט דערויף עפעס מיט אַ מין בליק, וואָס איך ווייס נישט, ווי מען רופט אים אָן. איך דער־מאָן מיר איצט, אַז באַ מיין טאַטנס טויט, יינגלזוייז נאָך, אַז מיין טאַטע איז שוין געווען צוגעשיט, איז דער שמש צוגעקומען צו אונו קינדער און האָט יעדן איינגעשניטן די קלאַפּע. מיין קלענערער ברודער, געריינק איך, האָט גענומען די צעריסענע קלאַפּע אין דער האַנט, גערייט זי אַהין און צוריק און באַטראַכט פון אַלע זייטן. געקוקט אויף דער קלאַפּע האָט ער מיט דעם זעלבן בליק, וואָס פּינקעלמאַן פאַר עטליכע שעה אויף דעם קאַרטל: מיט אַ טיפּן אומעט, נאָר אַביסל פאַרוואַונדערט: „ווי קומט עפעס די קלאַפּע דערצו?“

ער איז נאָך געזעסן אַביסל און באַטראַכט דאָס קאַרטל. דערנאָך האָט ער זיך פאַמעליך אויפּגעהויבן פון אַרט, צוגעגאַנגען צום קעסטל זיינעם און אַרויסגענומען פון דאָרט אַ פּעקל בריוו, צווישן וועלכע עס זיינען געווען עטליכע דאָפּלט־קאַרטלאַך. אַ פאַר בריוו האָט ער געלעזן. דערנאָך האָט ער דאָס היינט־אָנגע־שריבענע דאָפּלט־קאַרטל צוגעלעגט צום פאַק בריוו און האָט עס צוריק אַריינגעלעגט אין קעסטל.

ער איז שוין געווען אַביסל רוהיגער. דאָס קאַרטל, וואָס ער האָט באַקומען, איז נאָך געלעגן אויפן פנים:

— ליינט מיין פריינט!

אין בריוול שטייט אַזוי (איך האָב דאָס איצט פאַר מיינע אויגן):

„ליבער, געטרייער מאן יעקב יהודה נ“.
 „ערשטנס, שרייב איך דיר פון מיין ליבן געזונט, דאס נעמ-
 ליכע ווינש איך מיר צו הערן פון דיר ביז אייביג, אמן סלה.
 „צווייטנס, שרייב איך דיר, איך האב שוין נישט קיין פח צו
 וויינען און איך האב נישט געהאט אויף א קארטל, האב איך
 מיר געבארגט, מיין ליבער מאן, וואס בין איך שולדיג אקעגן דיר.
 אז איך וועל קומען קיין ווארשע, וועל איך עסן ברויט און זאלץ
 און פארלאנגעס וואשן. און איך בעט דיר, שרייב, איך זאל קומען
 און שיק מיר אויף דער הוצאה. גאט וועט דיר צושיקן ברכה
 און פרנסה דורך מיר. איך שרייב שוין דאס פינפטע קארטל צו
 דיר, און איך האב נישט קיין בריוו באקומען. גאט וועט דיר
 העלפן אין מיין זכות, און האב רחמנות אויף מיר און אויף
 מייע יונגע יארן. אמן סלה.“
 „דיין ווייב, וואס האפט זיך צו זעהן מיט דיר,
 ועלרע פינקעלמאן“.

אין דער זייט איז צוגעשריבן מיט גאר קליינע אותיות:
 „מען האט אונז פון דירה ארויסגעווארפן. שרייב, איך זאל
 קומען, איך וועל מיר שוין שאפן אויף דער הוצאה. איך ווייס
 נישט, וואס מען טוט? דער טאטע איז אועקגעפארן, און איך
 שלאף בא רחל הנהם“.

אז איך האב געענדיגט צו לען, האט ער מיר לאנג גע-
 קוקט אין די אויגן אריין. איך האב פארשטאנען, אז ער וויל
 הערן פון מיר זיין משפט. ער האט זיך געפילט זעהר זינדיג.
 — נעמט זי קיין ווארשע — האב איך געפרובט — וואס וועט
 אייך דען קאסטן טייערער?

ער האט מיך אבער נישט געלאזט ענדיגן.
 — ווי הייסט? אהן א גראשן געלט! דריי הונדערט רובל האט
 זי מיר צוגעזאגט! וואס האט זי מיך געהאט אויסצונארן? איך
 האב אכט יאר געלערנט אין לאמזשע, אכט יאר! (ער האט צו-
 געקלאפט מיטן פויסט אין טיש). אויף דער הארטער באנק גע-
 שלאפן און געפאסט האב איך, און מיך האט מען געשלאגן!
 אצינד פרעג איך אייך: צו וואס? איך זאל טון א שרוך אהן א
 גראשן געלט! אהן א גראשן!... האב איך געברויכט אכט יאר

פאַרשוואַרצט און פאַרפּינסטערט צו ווערן, איך זאָל טון אַ שרוך
אַהן אַ גראַשן געלט, אַהן אַ גראַשן געלט! ... אַז ער האָט אַ
טאַכטער, בין איך שולדיג? נו, זאָגט אַליין, זאָגט אַררבה, וואָס
בין איך שולדיג, אַז ער האָט אַ טאַכטער? וואָס בין איך שולדיג?
— זי איז ראָך אַפּער אויך נישט שולדיג! — האָב איך
געפרובט.

פּינגקעלמאַן האָט מיר אַרויסגעכאַפט זיין ווייבס קאַרטל
פון דער האַנט. איך האָב געזעהן, אַז אויפן האַרצן ווערט אים
ווידער שווער. ער האָט נאָך אַמאָל אָנגעהויבן צו לעזן דאָס
קאַרטל, נאָר אין מיטן האָט ער זיך הויך פאַרוויינט:
— וואָס בין איך שולדיג?! האָט ער געכליפּעט הויך אויפן
קול און צוגעקלאַפט זיך מיט דער פּויסט אין האַרצן.
— וואָס בין איך שולדיג?!

ער איז צוגעלאָפּן צום קעסטל, אַרויסגענומען דעם פּאַק בריוו,
וואָס ער האָט ערשט נישט לאַנג געהאַט אַריינגעלעגט.
— זעהט, — האָט ער געזאָגט, און מיר דערלאַנגט דעם
פּאַק בריוו, — זעהט אַליין: שוין צען בריוו האָב איך איר געשריבן,
אַז זי זאָל קומען! דאָפּלט-קאַרטלאַך, זי זאָל צוריק שרייבן, ווען
כּוואָל זי אַפּוואַרטן. דאָ ליגן זיי — איך שיק זיי נישט אַוועק ...
איר מיינט אפשר, איך האָב נישט געוואוסט, אַז איך וועל דעם
היינטיגן בריוו נישט אַוועקשיקן? איך האָב געוואוסט: איך האָב
דאָך געקאַנט אַוועקשיקן אַן אַלטן בריוו! איך האָב געוואוסט ...
נאָט לייענט:

פון זיין קאַרטל צו זיין ווייב, געריינט איך איצט די ווערטער:
„מיין טייערע נשמה, איך בין זינדיג קעגן דיר, מיין טייער לעבן,
קום, למען-השם, באַלד צו פאַרן. איך ביינק זעהר נאָך דיר,
איך קאָן אַהן דיר נישט לעבן“ — און נאָך אַזעלכע ווערטער.
— דאָס קאָסט מיר שוין מער, זיי פּופּציג קאָפּעקעס די
בריוו! — האָט ער געזאָגט. ער איז שוין געווען באַרוהיגט און
געגאַנגען עסן וועטשערע.

— איך ווייס, אַז ס'איז אַרויסגעוואָרפּן געלט, נאָר עס כאַפט
מיר אַן באַם האַרצן, מיין ליבער פּריינט, איך מוז קאָליע מאַכן
געלט דערויף, פאַרשטייט איר, איך מוז אויסגעבן געלט ... איך

מו... נו, זאגט אליין, וואָס ווילן זיי פון מיר האָבן? וואָס בין
איך שולדיג?

איך האָב אים נישט געענטפערט, ווייל איך האָב פאַר-
שטאַנען, אַז עס איז בחנם; ער איז שוין איצט געווען אינ-
גאַנצן רוהיג און האָט געקוקט אויפן ברויט און געלעגט די שטיק-
לאַך אין מויל אַריין עפעס מיט אַ מין צופרידנקייט און זיסקייט,
אַשטייגער, ווי ער וואָלט געווען אַן אויסגעבעטענער בן יחיד אויף
דער גאַנצער וועלט. ער האָט זיך באַלד אויסגעטאַן און געלעגט
שלאָפן. אויף די לעקציעס איז ער היינט נאָכמיטאַג נישט געווען.
די רינסט האָט מיר געוואָגט, אַז אַ גאַנצן האַלבן טאַג האָט זי
אים געזעהן לויפן איבער דער שטוב אַהין און אַהער און מורמלען
עפעס פאַר זיך, ווי משוגע.

איצט שלאָפט ער און כראַפעט הויך, ער רונצלט זעהר מיטן
שטערן און שמאָטשקעט מיטן מויל... וואָס חלומט זיך אים?
פון ווייב מיט די שיינע פאַקן, וואָס זיי צו גלייפן איז פאַ אים
„אַ!“? און וואָס חלומט זיך נעבעך דעם יונגען ווייבל, וואָס שלאָפט
איצט אין אַן איינגעבעטענער רירה, אויף דער ערר אַוראַי?
זיפצט זי אין שלאָף? בעט זי רחמים פאַ דעם מאַן אירן און
שרייט געוואַלד: „איך בין דאָך גאַר נישט שולדיג!“? ...

ווען איך וואָלט געוואָלט, קאָן איך צוגיין איצט צו פינ-
קעלמאַנען, אָנגעמען אים מיט מיינע הענט פאַרן האַלז און
דערווערן, ביז ער וועט די צונג אַרויסשטעקן. איך שטעל מיר
פאַר, אַז אַנצושפייען אַ מענשן אויף דער אַרויסגעשטעקטער צונג,
בשעת ווען דאָס פנים זיינס פאַרקרימט זיך אין דער גסיסה, מוז
זיין אַ גרויס פאַרגעניגן, אַזוי ווי אַלע גרויסע עבירות...

און איך דערמאַן מיר זיין אויסזעהן, זיין וויינען און זיין קלאַפן
זיך אויפן האַרצן: „וואָס בין איך שולדיג?“ און איך טראַכט,
אַז דורך די אַכט יאָר אין דער ישיבה האָט ער זיך געמוזט אָג-
ליירן אַ סך גויט און הונגער און שאַנד; אַז נישט איין טאַג
האָט ער געהונגערט, נישט איין גאָס ער נישט געהאַט וואו
צו שלאָפן, און פאַרטראַגן האָט ער אַלץ מיט אַן איינגעבווינגענעם
רוקן, אַלץ פאַר ליב גענומען, — און אין זיין מח איז גאַר איין
און איינציגער פרייליכער געדאַנק געווען — אַ ווייב מיט גרן.

זיין פאנטאזיע האָט נאָנצע אַכט יאָר געקושט דאָס זוייב, נאָנצע
אַכט יאָר איבערנעציילט דאָס נדן־געלט און געמאַכט דערמיט
גרויסע, גליקליכע געשעפטן... און אין דער אמתן הויב איך
אָן מסופק צו זיין, ווער עס איז דאָ פאמת שולדיג? צי ער, די
נשמה זיינע די שלעכטע, צי די צרות זיינע די גרויסע, די ישיבה
די פינסטערע?

און וואָס מיין איך דאָס: „די נשמה זיינע?“
די לאַמפּ, רוכט זיך, גייט אויס.

ה. ה. נאָמבערג / געזאַמלטע ווערק

א נייע אויסגאַבע פון אלע ווערק.

ה. ה. נאָמבערג / די משפּחה

(אין פיר אַקטן)

א בילד פון די טיפע קאָנפּליקטן אינם יידישן משפּחה־לעבן, פון די פּאַרשיידענע איבערווייניגע שפּאַלטונגען, וואָס דער נייער אייראָפּיאישער געדאַנק האָט גורם געווען, אַריינקומענדיג אין דער יידישער גאַס.

ה. ג. ביאָליק / שירים

אויף יידיש

(לידער און פּאָעמען)

א נייע אויסגאַבע מיטן נייעסן מחברס פּאָרטעט. אייניגע לידער זיינען אויף ס'ניי באַאַרבעט פונם מחבר.

פּר. מאַרקוס־שאַליט / מענשעלאַך אין סצענעס

16 גראַפישע צייכענונגען צו שלום־עליכמס בוך: „מאַטל פּייסע דעם חונם“. באַלײט־וואָרט — בעל־מחשבות (ד״ר י. עליאַשעוו)

די דאָזיגע צייכענונגען זיינען דער ערשטער געלונגענער פּרוּב אַ טייל פון שלום־עליכמס וועלטל פּאַרצושטעלן אין דער גראַפישער קונסט. שלום־עליכמס ווערק זיינען די דאַנקבאַרסטע אויסגאַבע פאַר אַ גאָט געבענשטן גראַפיקער. די צייכענונגען זיינען נישט קיין פשוטע אילוסטראַציעס צו שלום־עליכמס בוך, נאָר זיי העלפן דעם לעזער דורכן קינסטלערס צייכענונגען טיפּער אַריינדרינגען און פאַרשטיין זיין וועלטל.

יחזקאל קאָטיק / מיינע זכרונות

(פיר בענד)

מיר ברײנגען דאָ אייניגע אויסצוגן פון שלום־עליכטס אַ בריוו צו י. קאָטיק:
... איך האָב נענומען לײענען אייערע ״זכרונות״, און וואָס זאָל איך זאָגן?
איך געדײנק שוין ניט דאָס יאָר, וואָס איך זאָל אזוי פיל הנאָה האָבן,
אזוי פיל תענוג—אמתער תענוג רוחני! דאָס איז ניט קיין בוך—דאָס איז
אן אוצרי, א נאָרטיג, א נד־ערן, פול מיט בלומען און מיט פּוילגעזאנג. עס
האָט מיר דערמאָנט מיין יוגנט, מיין משפּחה, מיין חדר, מיינע ימים־טובים,
מיינע הלומות, מיינע טיפּן, ניין! איך מיט מיין בינטל טיפּן און בילדער,
וואָס ב'האָב א סך פון זיי געקענט און א סך אויסגעטראכט, בין איך, זאָג
איך איך אַהן שום חניפה אָדער פּאַלשע עניוּות—אקעגן איך אן אָרים
יינל, א קבצן! מיט אייערע איבערלעבונגען און אייער משפּחה וואָלט
איך בין איצט רי וועלט פּאַרפּלייצט! געוואלד, וואו זענט איר געווען בין
אהער? א מענטש פּאַרמאָנט אזוי פיל בריליאַנטן, דימענטן און פּערל און
נאָרנישט! א יוד גייט ארויס און ״קלייבט רענדלאך״ און זאָל עס אפילו
דערמאָנען עמיצן, או עס געפינט זיך בא אים אזא אוצרי! איך האָב געד
נומען לײענען און ניט געקאָנט שוין אָפּרייסן זיך, שיער ניט משונע געוואָרן!
... וואָס מיך האָט פּאַרפּשוּפּט אין אייער בוך—איז דער הייליגער
פשוטער אמת, ניט געקניצלטע פּראָטקייט. היינט די שפּראַך! ניין, איר
זענט ניט נאָר א גוטער ערליכער, געטרייער שומר פון א רייכן, אומגע־
הויער רייכן אוצרי—איר זענט א טאלאַנט פון גאָט געבענשט מיט א
נשמה פון א קינסטלער, וואָס קען זיך ניט.
... מען דארף דאָך האָבן א ביה, מען זאָל מיך ניט נאָר מאכן לאכן
(פּאַראן בא איך ערטער, וואו איך האָב זיך געהאַלטן בא די זייטן לאכנ־
דיג), נאָר אויך ציהען בא מיר טרערן, איך שווער אייך בהן שלי, או
איך האָב געוויינט גלייך מיט איך אלע, בעת אייער זיידע האָט אייך
אַלעמען געבענשט ערב יום־כּפור און בעת אייער באָבע די צרקות איז
געלעגן אויף דער ערד, און דער זיידע האָט הונדערט מאָל געחלשט,
זאָלן מיר אזוי פרייען זיך אינגיכן אויף ישועות ישראל, ווי איך האָב גענאָסן
מיט טרערן, און ניט ווייל א מענטש איז געשטאַרבן, רב־שע! וויפיל מענטשן
שטאַרבן בכל יום ובכל עת ובכל שעה! ...
... איך בין באמת גרויס בא זיך, וואָס אונזער נאָך יונגע יידישע
פּאָלקס־ליטעראטור איז בארייכט געוואָרן מיט אזא בוך, ווי אייערע
״זכרונות״. וועט איר אייערע ״זכרונות״ שרייבן ווייטער? ...
אייער דאנקבארער לעזער, חבר און תלמיד שלום־עליכם

אהרון איזאקס אױטאָביאָגראַפֿיע

ייִדיש — נחום שטיף

אהרון איזאקס, געבוירן אין דייטשלאַנד אין דער ערשטער העלפט פון XVIII-טן יאָרהונדערט, דערציילט זיינע לעבנס־זכרונות אין דעם ייִדיש, ווי מען האָט גערעדט דאָמאָלס אין דייטשלאַנד. ער שילדערט דאָס ייִדישע לעבן אין מעקלענבורג, לייפציג און אין אַנדערע קאָנטן פון דייטש־לאַנד. אהרון איזאקס איז געווען דער ערשטער ייד, וואָס האָט אויסוואַנדערט פון דייטשלאַנד, באַקומען אַ דערלויבעניש צו וואוינען אין שוועדן. ער האָט נאָכגעצויגן נאָך זיך קיין שוועדן אַנדערע יידן פון דייטשלאַנד און זיי געהאַלפֿן זיך באַזעצן דאָרט. ער האָט פֿאַר יידן געעפֿנט אַ ניי לאַנד — שוועדן, וואו ביז אים האָבן יידן נישט געטראָט קיין פֿוס שטעלן. זיין וועג איז געווען נישט קיין גרינגער. ער האָט אויסגעדינט אַלע עבודה־זרהים; לויט זיין פֿראַפֿעסיע אַ שטעמפֿל־גראַווירער, איז ער געוואָרן אַ סוחר, געהאַנדלט מיט צירונג, מיט גאַלאַנטעריי, אַפֿילו מיט ציגן, געווען אויך אַ צושטעלער פֿאַר דער אַרמיי (אין שוועדיש־רוסישן קריג). און אַדאָק זיין ועלטענער ערליכקייט און גרויסער ענערגיע האָט ער זיך סוף פֿון דערשלאָגן צו אַ גרויס אָנזעהן.

בער פֿאַלעכאָווער / זכרונות

(א ייִדישע און אַ העברעאישע אויסגאַבע)

צום ערשטן מאל פֿאַרעפֿנטליכט מיט איינלייטונג און הערות פֿון ד״ר מ. ווישניצער.

א ייִדישער סוחר פֿון XVIII-טן יאָרהונדערט דערציילט זיינע איבערלעבונגן גען אויף אַ בולטן אָפֿן. ער נישט איבער קלאָר דאָס לעבן פֿון אַ קליין ייִדיש־גאליציש שטעטל אין זיין צייט, דערציילט די פֿאַרשידענע צרות, וואָס די יידן האָבן זיך דאָמאָלס אָנגעליטן סיי מצד דער פֿוילישער רעגירונג, סיי פֿון ווילדע פֿאַנדעס, וואָס פֿלעגן מאַכן אָנפֿאַלן אויפֿן שטעטל, הרגע־גען, רויבן, פֿאַרברענען די הויזער וכדומה. בער פֿאַלעכאָווער נישט אַ סך מאַר טעריאל פֿאַרן ייִדישן היסטאָריקער וועגן דער דאָמאָלדיגער סאָציאלער און עקאָנאָמישער לאַגע פֿון די יידן און איבער זייערע בילדונגס־פֿאַרהעלטענישן.

